

BOGEN OG LITTERATURENS VILKÅR

**BOG- OG
LITTERATUR
PANELET**

2017

BOG- OG LITTERATURPANELET'S ÅRSRAPPORT

the 1990s, the number of people in the UK who are employed in the public sector has increased from 10.5 million to 12.5 million (12% of the population). The number of people in the public sector who are employed in health care has increased from 2.5 million to 3.5 million (3% of the population).

There are a number of reasons for the increase in the number of people employed in the public sector. One reason is that the public sector has become a more important part of the economy. Another reason is that the public sector has become a more attractive place to work. A third reason is that the public sector has become a more important part of the welfare state.

The increase in the number of people employed in the public sector has led to a number of changes in the way that the public sector is run. One change is that the public sector has become more decentralized. Another change is that the public sector has become more competitive. A third change is that the public sector has become more customer-oriented.

The changes in the way that the public sector is run have led to a number of challenges. One challenge is that the public sector has become more complex. Another challenge is that the public sector has become more expensive. A third challenge is that the public sector has become more difficult to manage.

The challenges in the public sector have led to a number of reforms. One reform is that the public sector has been reorganized. Another reform is that the public sector has been privatized. A third reform is that the public sector has been restructured.

The reforms in the public sector have led to a number of changes. One change is that the public sector has become more efficient. Another change is that the public sector has become more cost-effective. A third change is that the public sector has become more accountable.

The changes in the public sector have led to a number of benefits. One benefit is that the public sector has become more effective. Another benefit is that the public sector has become more transparent. A third benefit is that the public sector has become more responsive.

The benefits in the public sector have led to a number of improvements. One improvement is that the public sector has become more professional. Another improvement is that the public sector has become more ethical. A third improvement is that the public sector has become more inclusive.

BOGEN OG LITTERATURENS VILKÅR

2017

BOG- OG LITTERATURPANELETS ÅRSRAPPORT

BOG – OG
LITTERATUR
PANELET

Bogen og litteraturens vilkår 2017

Bog- og Litteraturpanelets årsrapport

Publiceret: oktober 2017

Layout: Louises design v/ Louise Perlmutter

ISBN: 978-87-92681-65-2

www.slks.dk/bogen-2017

Kontakt: Bog- og Litteraturpanelets sekretariat, jnj@slks.dk

INDHOLD

Bogen og litteraturens udvikling 2017	5
Digitaliseringen: ekspansion og drivkræfter	5
Forskelle og forandringer i læsemønstre.....	6
Mangfoldighed og kvalitet i sortiment	7
Levevilkår for forfattere og oversættere.....	7
Igangværende undersøgelser	8
Indledning	11
1. Produktion	13
1.1 Produktion af trykte bøger	13
1.2 Produktion af e-bøger	16
1.3 Bogproduktion i en nordisk kontekst.....	17
2. Lydbogsproduktion 2007-2016	19
2.1 Produktion af lydbøger	19
3. Forlagsproduktion	23
3.1 Forlagenes produktion af skønlitteratur for voksne 2007-2016.....	25
3.2 Forlagenes produktion af faglitteratur for voksne 2007-2016.....	26
3.3 Forlagenes produktion af børne- og ungdomsbøger 2007-2016.....	27
3.4 Forlagenes produktion af e-bøger	28
4. Distribution af bøger og litteratur – forlag og boghandlere	29
4.1 Danske forlags salg af bøger	29
4.2 Boghandlerforeningens og Danske Forlags undersøgelse af danskernes bogkøbsvaner	32
5. Distribution af bøger og litteratur – folkebibliotekerne	35
5.1 Forholdet mellem bibliotekernes bestand af bøger og antallet af titler	36
5.2 Fysiske bøger og lydbøger på bibliotekerne	38
5.3 E-bøger på bibliotekerne.....	38
5.4 Folkebibliotekernes bestand af nye bøger	41
5.5 Folkebibliotekernes indkøb af forlagenes titler fra 2016	42
5.6 Sammenligning af folkebiblioteksudlån i Norden	44
6. Forbrug	47
6.1 Læsning	47
6.2 Danskernes øvrige medieforbrug	56
7. Bog- og Litteraturpanelets øvrige aktiviteter	59
7.1 Bog- og Litteraturpanelets sammenligning af udvalgte europæiske læsevaneundersøgelser	59
7.2 Bog- og Litteraturpanelets undersøgelser og seminarer	60

the 1990s, the number of people in the UK who are employed in the public sector has increased from 10.5 million to 12.5 million (12% of the population) (Department of Health 2000). The number of people in the public sector who are employed in health care has increased from 1.5 million to 2.5 million (3% of the population) (Department of Health 2000).

There are a number of reasons for the increase in the number of people employed in the public sector. One of the main reasons is the increase in the number of people who are employed in the public sector who are employed in health care. This is due to the fact that the number of people who are employed in health care has increased from 1.5 million to 2.5 million (3% of the population) (Department of Health 2000).

Another reason for the increase in the number of people employed in the public sector is the increase in the number of people who are employed in the public sector who are employed in education. This is due to the fact that the number of people who are employed in education has increased from 1.5 million to 2.5 million (3% of the population) (Department of Health 2000).

A third reason for the increase in the number of people employed in the public sector is the increase in the number of people who are employed in the public sector who are employed in social care. This is due to the fact that the number of people who are employed in social care has increased from 1.5 million to 2.5 million (3% of the population) (Department of Health 2000).

There are a number of reasons for the increase in the number of people employed in the public sector who are employed in health care, education, and social care. One of the main reasons is the increase in the number of people who are employed in the public sector who are employed in health care. This is due to the fact that the number of people who are employed in health care has increased from 1.5 million to 2.5 million (3% of the population) (Department of Health 2000).

Another reason for the increase in the number of people employed in the public sector who are employed in health care, education, and social care is the increase in the number of people who are employed in the public sector who are employed in education. This is due to the fact that the number of people who are employed in education has increased from 1.5 million to 2.5 million (3% of the population) (Department of Health 2000).

A third reason for the increase in the number of people employed in the public sector who are employed in health care, education, and social care is the increase in the number of people who are employed in the public sector who are employed in social care. This is due to the fact that the number of people who are employed in social care has increased from 1.5 million to 2.5 million (3% of the population) (Department of Health 2000).

There are a number of reasons for the increase in the number of people employed in the public sector who are employed in health care, education, and social care. One of the main reasons is the increase in the number of people who are employed in the public sector who are employed in health care. This is due to the fact that the number of people who are employed in health care has increased from 1.5 million to 2.5 million (3% of the population) (Department of Health 2000).

Another reason for the increase in the number of people employed in the public sector who are employed in health care, education, and social care is the increase in the number of people who are employed in the public sector who are employed in education. This is due to the fact that the number of people who are employed in education has increased from 1.5 million to 2.5 million (3% of the population) (Department of Health 2000).

BOGEN OG LITTERATURENS UDVIKLING 2017

Med Bog- og Litteraturpanelets tredje årsrapport om bogen og litteraturens vilkår har fremstillingen fundet en fast form, hvor de forskellige trin i bogen og litteraturens samlede kredsløb strukturerer stoffet. Rapporten belyser bogens og litteraturens *produktion* (statistik vedr. forlag, titler, genrer, m.m.), *distribution* (statistik vedr. boghandleres salg og bibliotekers udlån, online såvel som fysisk) samt *forbrug* (statistik om læsning af fag- og skønlitteratur i Danmark sammenlignet med udlandet). Med den tredje rapport begynder man for alvor at kunne drage nytte af at kunne følge udviklingen på bogmarkedet over tid. Ved systematisk at have opstillet data på samme måde er der et bedre grundlag for at drage konklusioner om såvel stabilitet som forandringer. I de tilfælde, hvor der kan være problemer med at sammenligne data direkte, bl.a. pga. af mindre skift i indsamlingsmetoder over tid, er det anskueliggjort i tekst og noter.

Fremstillingen bygger fortrinsvis på data hentet fra eksisterende kilder, herunder Danmarks Statistik og brancheorganisationer inden for forlag, boghandlere, biblioteker m.fl., og vi er glade for branchens konstruktive medspil i tilvejebringelsen af dette datagrundlag. Udvælgelsen og den videre bearbejdning af data er foretaget i Bog- og Litteraturpanelets regi, ligesom panelet har tilvejebragt yderligere data gennem specialundersøgelser. På denne baggrund har årsrapporten etableret sig som en pålidelig og autoritativ kilde til oplysninger om litteratur- og bogmarkedet, hvor udviklingen ikke anskues fra bestemte aktørers synspunkt, men ud fra en helhedsforståelse af bogens og litteraturens kredsløb. Dette kan også give et bedre udgangspunkt for kulturpolitiske diskussioner og initiativer på bogens og litteraturens område.

Afgørende forandringer sker typisk ikke fra det ene år til det andet, og som noteret i tidligere årsrapporter er tre langsigtede – og fortsat gæl-

dende – megatrends digitaliseringen, kommercialiseringen og globaliseringen af bogmarkedet. Vi vil ikke i denne indledning udfolde disse langsigtede tendenser yderligere, men de danner et bagtæppe for nogle af de konkrete tendenser, vi i det følgende vil kommentere.

DIGITALISERINGEN: EKSPANSION OG DRIVKRÆFTER

På udgivelsessiden har digitaliseringen taget et kraftigt spring det seneste år. Hvor Lindhardt og Ringhof udgav 344 e-bøger i 2015, udgav de intet mindre end 3.490 titler som e-bøger i 2016. Et andet stort forlag, Gyldendal, udgav 580 e-bogstitler i 2015, og i 2016 voksede dette tal til 1.288. I tillæg til de etablerede forlags satsning på e-bøger kommer selv- og medudgivere, for hvem e-bogen også er en vigtig udgivelsesform. Der er langt fra tale om rene nyudgivelser på e-bogens område; hvad vi er vidne til, er i lige så høj grad en oprustning af bagkataloget blandt de store forlag, så deres eksisterende trykte bagkatalog af allerede udgiven litteratur kan få et ekstra liv i den digitale verden. Denne udvikling skal også ses i lyset af, at køb af e-bøger ikke kun foregår pr. eksemplar, som tilfældet i al væsentlighed har været for den trykte bog. Med online abonnementstjenester som Mofibo, Politiken Books og Bookmate køber læseren sig adgang til et helt bibliotek af e-bøger, og det er derfor vigtigt for forlagene at have et stort titeludbud på e-bogsmarkedet. Et andet område, hvor der også er digital vækst, er lydbøger, herunder ikke mindst netlydbøger. Forlagenes digitale omsætning af lydbøger steg således fra 51 mio. kr. i 2015 til 65 mio. kr. i 2016. Også bibliotekernes udlån af netlydbøger er voksende. I de første seks måneder af 2017 var det gennemsnitlige udlån fra e-Reolen 141.285 netlydbøger om måneden. I 2016

var gennemsnittet 127.888, og i 2015 var det 115.123. Samlet set voksede forlagenes digitale salg med 12 % fra 243 mio. kr. i 2015 til 273 mio. kr. i 2016. En meget væsentlig del af dette salg består af digitale læremidler til skoler og andre uddannelsesinstitutioner, eksempelvis læringsportaler og i-bøger. Den stærke vækst inden for digitale læringsmidler skal ses i lyset af de store investeringer, som stat og kommuner har foretaget på dette felt siden 2012. Når den nuværende aftale om særlige midler til digitale læringsmidler udløber i 2017, kan det give ganske markante ændringer i både udgivelse og salg på dette forlagene ganske betydelige forretningsområde.

Trods vækst på flere punkter er digitaliseringen af bogmarkedet ikke uden paradokser. Selvom antallet af udgivne e-bogstitler er stigende, har der været et mindre fald i forlagenes omsætning af e-bøger, fra 62 mio. kr. i 2015 til 57 mio. kr. i 2016. Den samtidige vækst i omsætning af lydbøger har således gjort lydbøger til en lidt vigtigere digital udgivelsesform sammenlignet med e-bøger målt i forhold til omsætning. Befolkningens brug af e-bøger stiger støt og roligt fra år til år, men det er en ret behersket vækst, der ikke ser ud til at få læserne til at droppe den fysiske bog lige med det samme. Erfaringen fra flere andre medieområder peger da også på, at digitaliseringen ofte kan indebære et supplement snarere end en erstatning af analoge medier. Læsere supplerer papirbøger med e-bøger i stedet for at opgive papirformatet helt og aldeles. Vurderer man den samlede udvikling, kan man have den hypotese, at digitaliseringen på bogmarkedet i øjeblikket er mere udbudsdrivet end efterspørgselsdrivet. Uddannelsessektoren, forlag og biblioteker investerer i disse år store summer i digitalisering af læringsmidler samt almen fag- og skønlitteratur, men denne satsning står indtil videre ikke helt mål med brugssidens efterspørgsel efter digitale løsninger. Investeringerne skal således også ses som et forsøg fra aktørernes side på at både udvikle det digitale marked og sikre sig selv en betydningsfuld plads på dette fremtidige marked. For de involverede aktører kan sporene fra andre mediesektorer både anspore og skræmme. De kan anspore, når fx erfaringer fra tv-streamingmarkedet viser, at nye aktører som eksempelvis Netflix kan være med til at definere præmisserne for en sektors fremtid. De kan skræmme, når dispositioner på andre mediers område om at lade indhold være gratis på internettet (fx nyhedsmedier og musik) viser sig at have langsigtede konsekvenser for

den pågældende branche. I det sidste tilfælde er det en af grundene til, at en række danske forlag fortsat ikke er medlem af bibliotekernes udlånstjeneste eReolen. Hvis brugerne kan tilgå bøgerne gratis her, er forlagene bl.a. bekymrede for, at brugerne vænner sig til, at e-bøger er gratis, hvorved et kommercielt bæredygtigt marked for e-bøger vil have vanskeligheder i fremtiden.

FORSKELLE OG FORANDRINGER I LÆSEMØNSTRE

Læsning af fag- og skønlitteratur udviser stabilitet, når man ser på den overordnede hyppighed af læsningen. I betragtning af at der i den offentlige debat med regelmæssige mellemrum udtrykkes bekymring for, om læsning af bøger er på vej ud som følge af eksempelvis et øget udbud af digitale medier, svækkede læsefærdigheder m.m., er det interessant at konstatere, at andelen af ikke-læsere er svagt faldende. I 2016 var andelen af personer, der aldrig læser skønlitteratur, på det laveste siden 2010, nemlig kun 17,8 % af danskerne. For faglitteraturens vedkommende er andelen af ikke-læsere ret stabil og på samme niveau, 17,6 % i 2016.

Den overordnede stabilitet betyder dog ikke, at alle læser lige meget af alt, ligesom der også er udviklinger i læsehyppeghed over tid. Bog- og litteraturpanelets rapport fra indeværende år om international læsestatistik pegede ganske entydigt på, at køn, alder og uddannelse er afgørende demografiske parametre til at belyse læsningen, både i Danmark og udlandet. Kvinder læser således mere skønlitteratur end mænd, ældre mennesker er typisk meget flittige læsere, og uddannelse spiller en vigtig rolle for, hvor hyppigt man læser; jo længere uddannelse, desto hyppigere læsning af fag- og skønlitteratur, lyder en generel tommelfingerregel på dette område.

I denne rapport kan vi desuden konstatere et fortløbende fald i andelen af de allerhyppigste læsere af skønlitteratur (ugentligt eller hyppigere). Det gælder både for mænd og kvinder, og det er blandt de midaldrende danskere (30-59-årige), at vi ser dette fald. For de 30-39-årige er andelen, der læser skønlitteratur ugentligt eller hyppigere, faldet med hele 9,3 procentpoint i perioden 2010-2016, for de 40-49-årige er faldet på 6,4 procentpoint. Det skal understreges, at faldet ikke afspejler en udvikling, hvor folk opgiver skønlitteraturen, for man kan i de samme målgrupper samtidig konstatere en stigning i den

mindre læsehypighed (månedligt eller sjældnere). Samtidig ser vi en stigning af de helt flittige læsere blandt de ældre (60+ år). Der kan være flere forklaringer på denne udvikling. En øget konkurrence om de midaldrendes tid til kulturforbrug fra eksempelvis andre medier kan være en medvirkende årsag. Udviklingen kan også afspejle nogle generationsmæssige forandringer; den generation, der trådte sine barnesko i velfærdsstatens ekspansionsperiode i efterkrigstiden rummede en del meget flittige læsere, og det er denne generations indtræden i de ældre rækker, vi her kan iagttage i læsestatistikken. Det vil dog kræve langt mere omfattende tidsrækker af data, for at man kan konkludere noget sikkert om dette.

MANGFOLDIGHED OG KVALITET I SORTIMENT

For at belyse spørgsmålet om mangfoldighed og kvalitet i udbuddet af bøger i Danmark har Bog- og Litteraturpanelet iværksat en særundersøgelse af sortimentet blandt fysiske boghandler og supermarkeder i Danmark. Undersøgelsen, der er foretaget af Marie Bilde Rasmussen, offentliggøres i forlængelse af denne årsrapport, og vi vil her pege på nogle få, centrale resultater. Formålet med analysen har været at få belyst, i hvilket omfang sortimentet af fysiske bøger i boghandler og supermarkeder giver læserne adgang til et både mangfoldigt og kvalitetspræget udbud af bøger. Undersøgelsen belyser tillige, hvorvidt den geografiske placering af bogudsalg spiller en rolle for diversitet og kvalitet, ligesom de uafhængige boghandlers bidrag til diversitet og kvalitet behandles.

Undersøgelsen demonstrerer meget klart, at boghandlerne spiller en ganske anden rolle end supermarkederne for udbuddet af bøger. Ud af de samlede 24.057 titler, der var tilgængelige i Danmark blandt de undersøgte udsalg på undersøgelsestidspunktet, var 95,5 % af titlerne alene tilgængelige i boghandlerne, 4,1 % af titlerne var tilgængelige i såvel supermarkeder som boghandler, mens kun 0,4 % af titlerne alene var tilgængelige i supermarkeder. Supermarkedernes udbud fordeler sig på færre genrer, hvor især krimier, romantik og erotik samt historiske romaner fylder relativt mere end i boghandlerne. Udbuddet af faglitteratur i supermarkederne er ligeledes smalt, og her fylder fx biografier, rejse- og kogebøger relativt set ganske meget. Der er

således ingen som helst tvivl om, at boghandlerne sammenlignet med supermarkederne i langt højere grad bidrager til diversiteten i udbuddet af fag- og skønlitteratur. Forskellene afspejler i realiteten, at supermarkederne udfylder en anden funktion i bogmarkedet sammenlignet med boghandlerne; de bidrager ikke til mangfoldighed, men til en større udbredelse af titler, genrer og forfattere, der allerede har opnået popularitet. I det østlige Danmark, herunder hovedstadsregionen, er udbuddet af titler generelt større sammenlignet med boghandler i det vestlige Danmark, og i det østlige Danmark finder man en større repræsentation af titler inden for faglitterære områder som fx historie og arkæologi, kunst, kultur, sprog og samfund. I det vestlige Danmark har boghandler i højere grad fagbøger om hobby og håndarbejde, sundhed og personlig udvikling m.m. En vigtig faktor bag disse forskelle er ikke alene geografisk placering, men også byernes størrelse.

Når det gælder kvalitet, har undersøgelsen set på, hvorvidt en række titler (i alt 101), der har været nomineret til fag- og skønlitterære priser i 2015 og 2016 inden for forskellige genrer og til såvel børn som voksne, har været repræsenteret i boghandlers og supermarkeders sortiment. Undersøgelsen peger på, at der er markante forskelle på, hvor mange af disse kvalitetstitler, der er tilgængelige i fysiske bogudsalg i Danmark. Dækningsgraden af titlerne er størst i de uafhængige boghandler, dernæst følger kædeboghandlerne, mens supermarkederne har den laveste forekomst af disse titler. Blandt de enkelte titler er der markante forskelle i udbredelse; en bog som Puk Damsgård Andersens "Hvor solen græder" lagerføres i 53 af de i alt 57 undersøgte udsalg, mens Jakob Wegelius' "Morderens abe" ikke lagerføres i nogen af dem. I gennemsnit føres en titel fra denne gruppe af nominerede bøger i 15 af de undersøgte udsalg. Det er således langt fra tilfældet, at alle de titler, der i kraft af deres nominering har fået et kvalitetsstempel, står på hylden i en boghandel.

LEVEVILKÅR FOR FORFATTERE OG OVERSÆTTERE

En stor del af den eksisterende statistik om bogens og litteraturens vilkår vedrører etablerede brancheorganisationers virksomhed, fx forlags og bibliotekers aktiviteter; der mangler derimod større viden om den gruppe af indivi-

duelle aktører, der udgør den centrale produktivkraft bag fag- og skønlitteratur, forfatterne og oversætterne. For at skabe større indsigt på dette område har Bog- og Litteraturpanelet i det forløbne år publiceret en større undersøgelse om danske forfatters og oversætters økonomiske levevilkår. Undersøgelsen giver et ganske omfattende og nuanceret billede af disse vilkår (den fulde rapport kan læses her: <https://slks.dk/bogen-2016/forfatters-levevilkaar/>), og vi skal her blot fremhæve nogle centrale pointer.

Der er betydelige forskelle i økonomiske levevilkår blandt skøn- og faglitterære forfattere, hvor faglitteraturens forfattere generelt har større indtægter end skønlitterære forfattere; det gælder især forfattere til videnskabelige udgivelser og lærebøger, hvor forfattere ofte har en fast ansættelse på universitet eller anden uddannelsesinstitution. Skønlitterære forfattere og oversætters indkomst er præget af, at en ganske lille gruppe har pænt store indkomster, mens størsteparten af forfattere og oversættere har en ganske beskedne indkomst. Blandt de skønlitterære forfattere har romanforfattere den største lønindkomst, mens lyrikforfattere har en meget lav lønindkomst. Som helhed har godt en tredjedel af forfatterne en meget lav indkomst: Ser man på gruppen af forfattere og oversættere under 60 år, er der 37 %, der tjener under 200.000 kr. i samlet årlig indkomst; heraf udgør de skønlitterære forfattere 41 %, de faglitterære forfattere 24 %, og 21 % er oversættere. Denne gruppe af forfattere har en økonomi, der gør dem afhængige af lån fra familie, kassekredit i banken, offentlige overførselsindkomster eller deres partners indkomst.

Undersøgelsen giver også mulighed for at belyse de økonomiske vilkår i forhold til, hvor meget forfatteraktiviteten fylder i den pågældende forfatters liv. Der er en tydelig sammenhæng mellem, hvor meget tid der anvendes på forfatterskabet, og lønindkomstens størrelse; jo mere tid en forfatter bruger på at skrive bøger, desto mindre er lønindkomsten; til gengæld vil et større tidsforbrug på forfatterskabet typisk bidrage til, at der kommer en lidt større indkomst fra selvstændig virksomhed. Lønindkomst er ikke i større omfang knyttet til forfattergerningen; det typiske er, at en forfatter har et lønarbejde inden for et andet felt og derved skaber økonomisk grundlag for at skrive. Kun et mindretal er i stand til at leve af forfattergerningen alene, hvilket nogle få tal kan illustrere: 83 % af alle forfattere og oversættere i undersøgelsen havde i

2015 indkomst i tilknytning til forfattervirksomheden, men 43 % af alle forfattere og oversættere angav, at denne indkomst kun udgjorde mellem 1-19 % af deres samlede indkomst. 19 % af de skønlitterære forfattere angiver, at 80-100 % af deres indkomst stammer fra forfattervirksomheden. For hovedparten er indtægten fra forfattergerningen således en mindre del af den samlede indkomst.

Der er sammenhæng mellem indkomstforhold og tildeling af litterære priser og stipendier, og rapportens resultater peger på, at disse kulturelle støttemidler tjener deres formål, dvs. at fremme litterær aktivitet, samtidig med at der ikke er tegn på, at økonomisk støtte generelt tilfalder personer med en høj indkomst. Hvis man har modtaget priser, vil man typisk have en mindre gennemsnitlig lønindkomst og en lidt større indkomst fra selvstændig virksomhed. Litteraturstøtte ser således ud til at bidrage positivt til, at forfattere i lidt højere grad kan koncentrere sig om forfatterhvervet ved at mindske afhængighed af lønarbejde. Bibliotekspenge udgør en mindre, men ikke ubetydelig del af indtjeningsgrundlaget; i gennemsnit var indkomsten fra bibliotekspenge 37.000 kr. blandt undersøgelsens forfattere og oversættere. Ved det seminar, som Bog- og Litteraturpanelet var vært for ved offentliggørelsen af undersøgelsen, blev forskellige problemer knyttet til forfatters og oversætters økonomiske vilkår drøftet, og det kom bl.a. frem, at eksisterende dagpengeregler udgør en barriere for, at forfattere også kan supplere deres indkomst som forfatter gennem selvstændig virksomhed.

IGANGVÆRENDE UNDERSØGELSER

Denne årsrapport har til formål at give et overblik over de vigtigste udviklingstræk for litteraturen og bogmarkedet og er som nævnt fortrinsvist baseret på en sammenstilling og bearbejdning af allerede eksisterende datakilder. I tillæg til denne rapport iværksætter Bog- og Litteraturpanelet løbende en række selvstændige undersøgelser for at belyse udvalgte problemstillinger. I det kommende år (2017/2018) vil følgende analyser blive færdiggjort og offentliggjort:

- En undersøgelse af forandringer i forlagsbranchen siden år 2000, herunder hvordan forandringer har ført til ændrede betingelser for produktion og distribution af skønlitte-

ratur i Danmark. Undersøgelsen vil lægge særlig vægt på at belyse vilkårene for forlag, der har ambition om at vinde anerkendelse i den litterære offentlighed. Analysen vil dels rumme en kvantitativ kortlægning, dels rapportere en kvalitativ interviewundersøgelse blandt udvalgte forlag.

- En undersøgelse af kulturel og social kapital betydning for danskernes læsemønstre og præferencer for litteratur. Det empiriske grundlag for analysen er en række tillægs-spørgsmål til Kantar Gallups årlige survey. Analysen vil også inkludere et generationsmæssigt perspektiv ved at belyse betydningen af kulturel og social kapital i det hjem, man er opvokset i. Analysen foregår i samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsens årlige medierapport, og det vil derfor være muligt at belyse litteraturforbrug og -præferencer i sammenhæng med forbrug og præferencer for andre medier.

God fornøjelse med læsningen af rapporten!

Bog- og Litteraturpanelet, 31. oktober 2017

Stig Hjarvard, formand (professor ved Institut for Medier, Erkendelse og Formidling ved Københavns Universitet)

Gitte Balling (lektor ved IVA, Københavns Universitet)

Kjell Bohlund (forlagskonsulent og tidligere adm. direktør for den svenske Norstedt koncern)

Rasmus Grøn (lektor ved Institut for Kommunikation ved Aalborg Universitet)

Anne-Marie Mai (professor i dansk litteratur ved Syddansk Universitet)

Tue Andersen Nexø (lektor i litteraturvidenskab ved Københavns Universitet og anmelder ved Information).

Rasmus Rex (adjunkt ved Rytmask Musikkonservatorium)

Tonje Vold (førsteamanuensis ved Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag, Høgskolen i Oslo og Akershus)

INDLEDNING

Bog- og Litteraturpanelet præsenterer i sin tredje årsrapport en opdatering af sidste års statistikker. Som noget nyt kan vi for første gang fremlægge statistik over lydbogsproduktionen i Danmark. Biblioteksstatistikkerne bliver genoptrykt i versionerne fra sidste års rapport, da statistikkerne endnu ikke er blevet opdateret med 2016-tal pga. en forsinkelse af statistikken. Som i de øvrige årsrapporter er den statistiske gennemgang inddelt i tre faser: produktionsfasen, distributionsfasen og forbrugsfasen.

Med *produktion* tænkes der på den første fase i bogens "liv". Panelet kigger her nærmere på, hvilke bøger der udgives i Danmark, herunder hvordan de fordeler sig på genrer og medietyper (fx trykt bog, e-bog eller lydbog).

Distributionen af litteratur vedrører branche- og markedsmæssige aspekter af litteraturens kredsløb. Panelet kan med de eksisterende data

belyse omsætnings- og salgstal for den samlede forlagsbranche, ligesom der findes undersøgelser af danskernes bogkøbsvaner. Derudover publicerer Bog- og Litteraturpanelet i forlængelse af dette års rapport en særundersøgelse af bogsortimentet i boghandler og supermarkeder. Salgstal for de enkelte bogtitler findes stadig ikke.

Forbrugsfasen vedrører læsning af litteratur, herunder hvordan udviklingen i danskernes læsevaner ser ud.

Af nedenstående figur fremgår det, hvordan panelet i årets rapport belyser de tre faser.

Sidst i rapporten vendes blikket mod diskussionen om litterær kvalitet. Det sker med afsæt i et seminar, som Bog- og Litteraturpanelet inviterede til i december 2016. Her skitseres forskellige perspektiver på spørgsmålet om kvalitet og litteratur. Det fremgår, at diskussionen er vanskelig, men ikke desto mindre vigtig.

Figur 1: Oversigt over rapportens statistikker, opdelt i produktion, distribution og forbrug



the 1990s, the number of people in the United States who are employed in the service sector has increased from 50 to 70 percent. The service sector is now the largest sector in the economy, and it is expected to continue to grow in the future. The service sector is also the most diverse sector in the economy, and it is expected to continue to diversify in the future.

The service sector is also the most dynamic sector in the economy, and it is expected to continue to be dynamic in the future. The service sector is the most innovative sector in the economy, and it is expected to continue to be innovative in the future.

The service sector is also the most important sector in the economy, and it is expected to continue to be important in the future. The service sector is the most influential sector in the economy, and it is expected to continue to be influential in the future.

The service sector is also the most profitable sector in the economy, and it is expected to continue to be profitable in the future. The service sector is the most successful sector in the economy, and it is expected to continue to be successful in the future.

The service sector is also the most stable sector in the economy, and it is expected to continue to be stable in the future. The service sector is the most secure sector in the economy, and it is expected to continue to be secure in the future.

The service sector is also the most resilient sector in the economy, and it is expected to continue to be resilient in the future. The service sector is the most robust sector in the economy, and it is expected to continue to be robust in the future.

The service sector is also the most flexible sector in the economy, and it is expected to continue to be flexible in the future. The service sector is the most adaptable sector in the economy, and it is expected to continue to be adaptable in the future.

The service sector is also the most competitive sector in the economy, and it is expected to continue to be competitive in the future. The service sector is the most dynamic sector in the economy, and it is expected to continue to be dynamic in the future.

The service sector is also the most innovative sector in the economy, and it is expected to continue to be innovative in the future.

The service sector is also the most important sector in the economy, and it is expected to continue to be important in the future. The service sector is the most influential sector in the economy, and it is expected to continue to be influential in the future.

The service sector is also the most profitable sector in the economy, and it is expected to continue to be profitable in the future. The service sector is the most successful sector in the economy, and it is expected to continue to be successful in the future.

The service sector is also the most stable sector in the economy, and it is expected to continue to be stable in the future. The service sector is the most secure sector in the economy, and it is expected to continue to be secure in the future.

The service sector is also the most resilient sector in the economy, and it is expected to continue to be resilient in the future. The service sector is the most robust sector in the economy, and it is expected to continue to be robust in the future.

The service sector is also the most flexible sector in the economy, and it is expected to continue to be flexible in the future. The service sector is the most adaptable sector in the economy, and it is expected to continue to be adaptable in the future.

The service sector is also the most competitive sector in the economy, and it is expected to continue to be competitive in the future. The service sector is the most dynamic sector in the economy, and it is expected to continue to be dynamic in the future.

The service sector is also the most innovative sector in the economy, and it is expected to continue to be innovative in the future.

The service sector is also the most important sector in the economy, and it is expected to continue to be important in the future. The service sector is the most influential sector in the economy, and it is expected to continue to be influential in the future.

1. PRODUKTION

Efter flere års fremgang i antallet af producerede trykte bøger går udviklingen nu en anelse tilbage i forhold til de senere år. Produktionen af e-bøger går omvendt markant frem i forhold til sidste år.

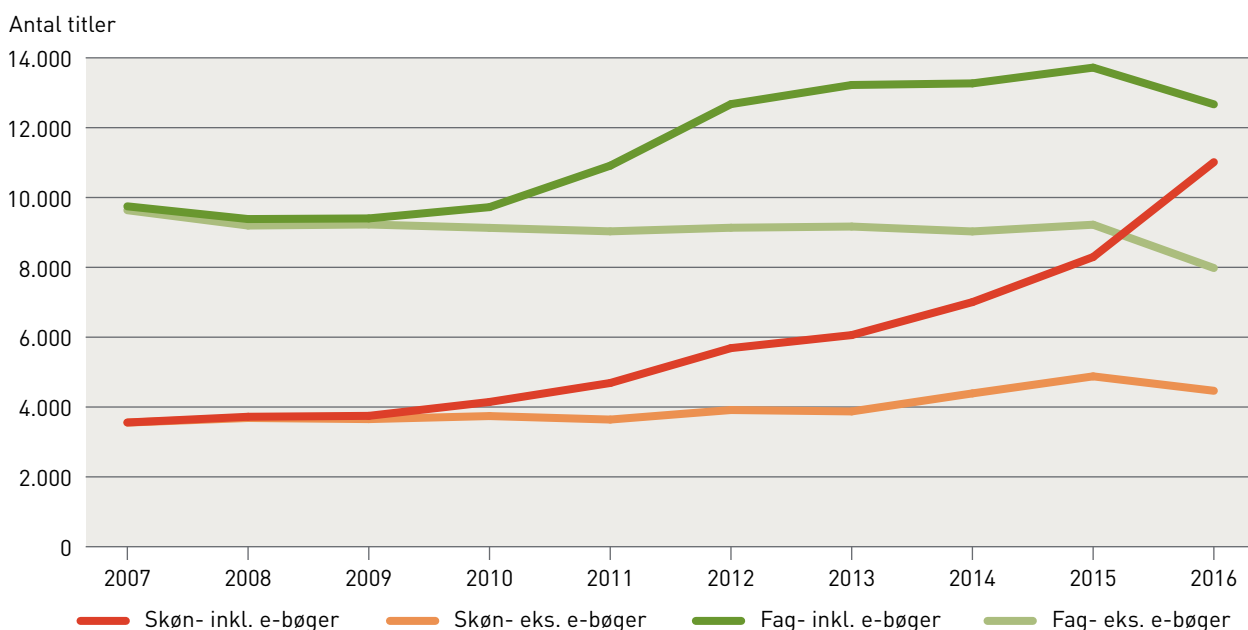
Hovedpointer:

- Produktionen af trykte bøger er generelt faldende – både i Danmark og i de øvrige nordiske lande
- Produktionen af skønlitteratur i e-bogsformat er fordoblet fra 2015 til 2016
- Der udgives mere lyrik end nogensinde før – både som trykte bøger og som e-bøger
- Andelen af trykte romaner, der skrives på dansk, er steget fra 40 % i 2009 til 50 % i 2016

1.1 PRODUKTION AF TRYKTE BØGER

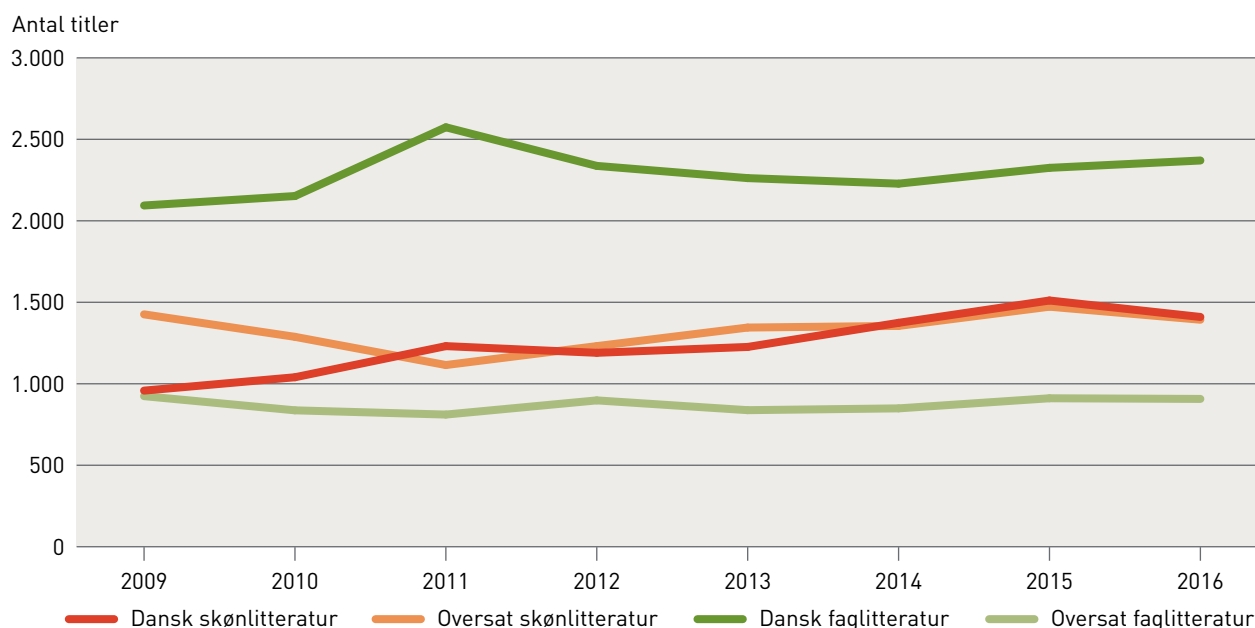
Den bredest mulige måde at anskue litteraturproduktionen i Danmark på er ved at se på samtlige titler i samtlige udgaver, som er registreret i Dansk Bogfortegnelse. Dermed inkluderes også en lang række udgivelser, som ikke er beregnet til salg, og nogle titler vil tælles med i flere udgaver og formater. Således betragtet (figur 2) har der været et anseeligt fald i produktionen af trykte bøger det seneste år. Produktionen af trykt faglitteratur er faldet med 13,5 % fra 2015 til 2016, og produktionen af trykt skønlitteratur er faldet med 8,5 %. Samlet set for trykte bøger og e-bøger er faglitteraturen også gået tilbage fra 2015 til 2016 (7,7 %). Omvendt har skønlitteraturen samlet set haft en stor fremgang på 32,8 %, hvilket forklares nærmere i afsnit 1.2 om produktionen af e-bøger.

Figur 2: Den totale bogproduktion 2007-2016



Kilde: Danmarks Statistik, bogproduktionsstatistikken BOG02 (2007-2016)

Figur 3: Kommercielle, trykte førsteudgaver, danske og oversatte titler



Kilde: Danmarks Statistik, bogproduktionsstatistikken BOG06

Figur 4: Produktion af ny, trykt faglitteratur skrevet på dansk fordelt efter emne (top 10)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Udvikling 09-16
Samfundskundskab	335	308	415	328	342	331	319	315	-6,0 %
Personalhistorie	295	285	360	312	308	295	332	326	10,5 %
Teknik. Industri. Håndværk	143	158	248	160	183	171	168	148	3,5 %
Opdragelse og undervisning	186	157	163	138	117	163	156	186	0,0 %
Medicin. Sundhedsvidenskab	124	149	205	161	173	131	144	132	6,5 %
Hjem og husholdning	100	111	119	160	145	140	152	175	75,0 %
Filosofi. Psykologi. Forskning i alm.	110	99	127	133	146	108	140	160	45,5 %
Kunst	91	125	120	139	109	113	107	82	-9,9 %
Historie	85	98	99	106	85	104	107	107	25,9 %
Geografi og rejser. Topografi	72	129	108	101	93	78	86	104	44,4 %

Kilde: Danmarks Statistik, bogproduktionsstatistikken BOG06

Indsnævrer man blikket til den del af den trykte litteratur, der er udgivet som førsteudgave og er beregnet til salg (figur 3), springer det især i øjnene, at produktionen af skønlitteratur (både dansk og oversat) er en smule i tilbagegang i 2016 målt i forhold til 2015. I 2016 kan der registreres et fald på 6,7 % i produktionen af skønlitteratur skrevet på dansk. For den oversatte skønlitteratur er tilbagegangen på 5,4 %. Produktionen af oversat faglitteratur er stort set på samme niveau som i 2015, og for dansk faglitteratur

kan der registreres en mindre fremgang på 1,9 %.

Forskydningerne fra 2015 til 2016 bør samtidig ses i lyset af forandringer over et længere tidsstræk og i forhold til forskellige genrer. Udviklingen i produktionen af faglitteratur kan belyses yderligere ved at fokusere på emneinddelingen af de titler, der produceres. Figur 4¹

¹ Bemærk, at Danmarks Statistik ved publikationen af et års bogproduktionsstatistik korrigerer data fem år bagud i tiden, og at der derfor i tabellerne vil være små forskydninger i forhold til de tabeller, som optræder i Bog- og Litteraturpanelets rapport fra 2016.

Figur 5: Kommercielle trykte førsteudgaver fordelt efter originalsprog

	Skønlitteratur								Faglitteratur							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Dansk	958	1.040	1.231	1.190	1.226	1.374	1.511	1.410	2.094	2.152	2.574	2.337	2.262	2.228	2.325	2.370
Svensk	130	154	153	161	148	171	163	164	56	63	51	80	49	60	52	65
Norsk	54	52	58	43	97	72	87	82	26	40	38	37	35	27	38	39
Engelsk/amr.	868	768	547	697	728	719	759	747	620	537	520	590	553	568	597	554
Tysk	121	106	120	104	105	104	153	115	79	67	76	39	43	58	81	64
Fransk	63	45	63	71	85	121	99	112	38	22	30	24	50	31	47	57
Andre sprog	190	163	174	155	182	168	212	173	105	108	96	128	108	105	96	128
I alt alle sprog	2.384	2.328	2.346	2.421	2.571	2.729	2.984	2.803	3.018	2.989	3.385	3.235	3.100	3.077	3.236	3.277

Kilde: Danmarks Statistik, bogproduktionsstatistikken BOG06

Figur 6: Kommercielle skønlitterære trykte førsteudgaver fordelt efter genrer

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Digte for voksne	113	114	193	137	146	183	181	197
Skuespil for voksne	30	25	24	26	26	32	27	29
Romaner og noveller for voksne	880	889	828	984	1.030	985	1.060	1.107
Humor, tegneserier etc. for voksne	47	50	49	62	62	56	56	55
Digte for børn	28	19	35	42	26	34	37	30
Skuespil for børn	8	9	5	6	6	9	8	3
Romaner og noveller for børn	1.183	1.126	1.152	1.116	1.229	1.394	1.570	1.332
Humor, tegneserier etc. for børn	95	96	60	48	46	36	45	50
I alt	2.384	2.328	2.346	2.421	2.571	2.729	2.984	2.803

Kilde: Danmarks Statistik, bogproduktionsstatistikken BOG06

viser de emner, der samlet set over de sidste otte år, er blevet produceret flest titler inden for. Med undtagelse af to emner (samfundskundskab og kunst) er der fremgang for alle øvrige emner blandt de ti største. Størst fremgang er der for *hjem og husholdning* (75 %), men også for *Filosofi. Psykologi. Forskning i alm.* (45,5 %) og *Geografi og rejser. Topografi* (44,4 %) er der stor forskel på 2016 og 2009.

I tabellen nedenfor kan man se en oversigt over de mest populære oprindelsessprog for hhv. skønlitteratur og faglitteratur udgivet på tryk i Danmark. For skønlitteraturens vedkommende er andelen af bøger, der er skrevet på dansk, steget fra 40,2 % i 2009 til 50,3 % i 2016. Bøger

oversat fra engelsk eller amerikansk fylder også meget i produktionsbilledet, men de er dog faldet næsten ti procentpoint fra at udgøre 36,4 % i 2009 til 26,7 % i 2016. Dermed er det især blandt titler skrevet på dansk, at de senere års vækst i skønlitteraturproduktionen skal findes. For de øvrige sprog er andelen stort set uændrede gennem perioden.

Faglitteraturen domineres af bøger skrevet på dansk, og andelen er svagt stigende i perioden fra 69,4 % i 2009 til 72,3 i 2016 (figur 5). Engelsk/amerikansk er det næsthøypigste oprindelsessprog, men andelen er dog svagt faldende i perioden fra 20,5 % i 2009 til 16,9 % i 2016.

Figur 7: Kommercielle førsteudgaver af e-bøger fordelt efter originalsprog

	Skønlitteratur					Faglitteratur				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
Dansk	1.000	1.217	1.386	1.779	4.141	862	1.071	1.184	1.363	1.934
Svensk	107	122	116	183	199	13	15	26	18	34
Norsk	38	50	68	128	65	10	12	19	19	33
Engelsk/amerikansk	277	419	474	603	1.346	94	226	209	220	212
Tysk	22	49	32	49	68	9	45	18	68	47
Fransk	21	35	37	42	52	1	15	6	5	25
Andre sprog	65	85	94	89	94	10	21	24	29	35
I alt alle sprog	1.530	1.977	2.207	2.873	5.965	999	1.405	1.486	1.722	2.320

Kilde: Danmarks Statistik, bogproduktionsstatistikken BOG06

Figur 8: Kommercielle skønlitterære førsteudgaver af e-bøger fordelt efter genrer

	2012	2013	2014	2015	2016
Romaner og noveller for voksne	954	1.111	1.324	1.690	3.798
Skuespil for voksne	19	23	37	29	88
Digte for voksne	41	85	102	183	305
Humor, tegneserier etc. for voksne	5	7	11	5	10
Romaner og noveller for børn	502	745	712	950	1.746
Skuespil for børn	0	0	0	0	5
Digte for børn	5	4	7	8	10
Humor, tegneserier etc. for børn	4	2	14	8	3
I alt	1.530	1.977	2.207	2.873	5.965

Kilde: Danmarks Statistik, bogproduktionsstatistikken BOG06

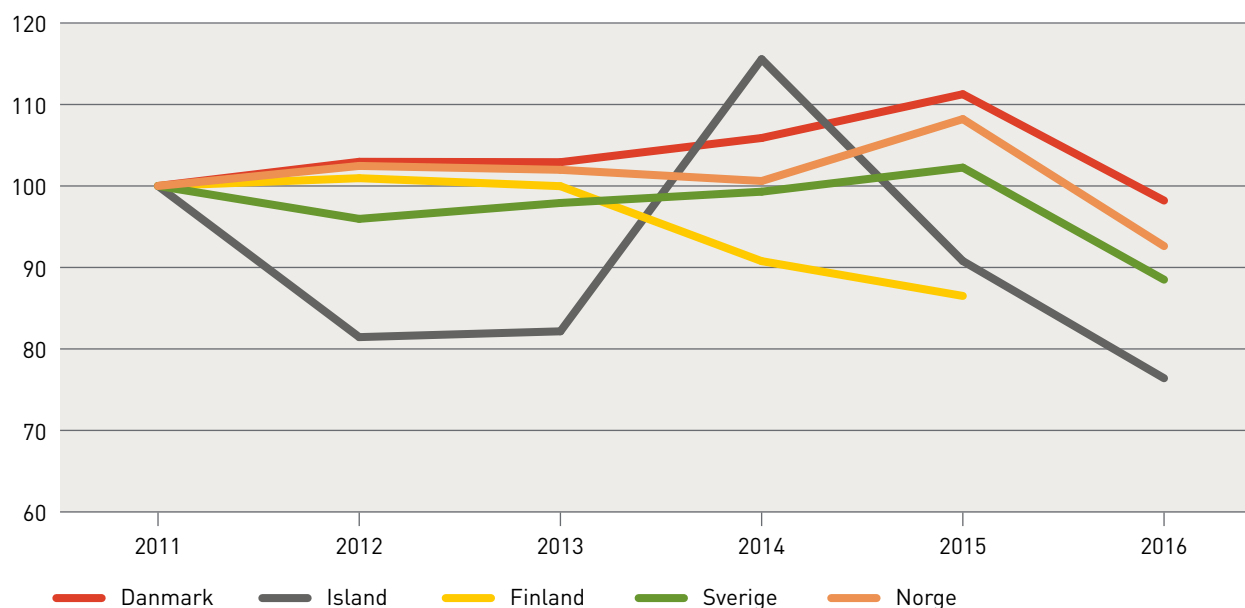
Brydes produktionen af trykt skønlitteratur ned på undergenrer (figur 6), ses det, at langt de fleste udgaver er prosa for enten børn eller voksne. *Romaner og noveller for børn* fylder 47,5 % af produktionen i 2016, og *Romaner og noveller for voksne* står for 39,5 % af sidste års produktion. *Digte for voksne* er med 197 nyudgivelser på det højeste niveau i de otte år, der omfattes af tabellen, og dermed er digte for voksne steget fra at udgøre 4,7 % af skønlitteraturen i 2009 til 7 % i 2016. Tabellen viser også, at produktionen af romaner og noveller for børn er faldet med 238 titler, hvis man sammenligner 2015 og 2016.

Med til billedet hører dog, at produktionen af romaner og noveller for børn var usædvanligt høj i 2015.

1.2 PRODUKTION AF E-BØGER

I disse år foregår der en betydelig retrodigitalisering, hvor danske forlag udgiver en række af deres ældre titler i nye e-bogsudgaver. Derfor ser man også en forholdsvis stor stigning i produktionen af e-bøger, og der er i 2016 blevet udgivet mere end dobbelt så mange titler i e-bogsformat

Figur 9: Bogproduktion i Norden (2011 = 100)²



Kilder: **Sverige:** http://www.kb.se/dokument/Nationalbibliografin%20i%20siffror%202016/Nationalbibliografin%20i%20siffror_2016slutversion.pdf. **Island:** <https://landsbokasafn.is/uploads/arsskyrslur/Arsskyrsla%202016%20-%20enska.pdf>. **Finland:** <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/123276/Publikationsstatistik%20B%20c3%b6cker%202000-.pdf?sequence=2>. **Norge:** <http://www.nb.no/Om-NB/Pliktavlevering/Hvorfor-pliktavlevere/Statistikk-2010-2016>. **Danmark:** Bogproduktionsstatistikken BOG02

som i trykt format. Grunden til at dette kan lade sig gøre, er selvfølgelig, at der er særdeles mange titler fra forlagenes bagkataloger, som endnu ikke findes i e-bogsudgaver. Fra 2015 til 2016 er mængden af udgivet skønlitteratur som e-bog steget med 107,6 %, og det er især de danske titler, der fylder i billedet i 2016, da 69,4 % af skønlitteraturen har dansk som oprindelsessprog. Dermed fylder skønlitterære titler med dansk som oprindelsessprog 19 procentpoint mere, når man sammenligner e-bøgerne med de trykte bøger. Engelsk/amerikansk er med 22,6 % af e-bogsproduktionen i 2016 det sprog, som der oversættets næstmest fra.

Hvad faglitteraturen angår, er stigningen i antallet af producerede titler knap så voldsom, fra 2015 til 2016 er antallet af e-bogsudgivelser steget med 34,7 %. 83,4 % af de udkomne e-fagbøger i 2016 er skrevet på dansk (figur 7).

Nedbrydes den skønlitterære del af e-bogsproduktion på undergenrer (figur 8), bliver det tydeligt, at det især er romaner, som i øjeblikket udkommer som e-bøger. 63,7 % af de skønlitterære e-bøger i 2016 var romaner og noveller for voksne. Herefter følger som den næstmest producerede genre romaner og noveller for børn med 29,3 % af årets produktion. Det er også værd at bemærke, at der er udkommet 305 lyriktitler som e-bøger i 2016, og at dette også er en noget højere andel end for de trykte bøggers vedkom-

mende (197 trykte titler i 2016). Det samme gør sig gældende for dramatikken, hvor der er udkommet næsten tre gange så meget dramatik i e-bogsformat sammenlignet med årets trykte titler.

1.3 BOGPRODUKTION I EN NORDISK KONTEKST

Det er ikke kun i Danmark, at den trykte bogproduktion er gået tilbage fra 2015 til 2016. Som figur 9 illustrerer, har Norge, Sverige og Island haft en tilsvarende tilbagegang i produktionen af trykte bøger. Hvis udgangspunktet i 2011 sættes til indeks 100, lå Sverige, Norge og Danmark i 2015 over dette udgangspunkt, og de har altså øget produktionen i perioden 2011-2015. I 2016 bevæger alle tre lande sig under indeks 100 i kurver, der ligner hinanden, og dermed ligger litteraturproduktionen for Norge, Sverige og Danmark i 2016 under udgangspunktet i 2011. Også bogproduktionen i Island ligger væsentligt under sidste års niveau. Data fra Finland var desværre endnu ikke tilgængelige ved redaktionens afslutning.

² Se *Bogen og Litteraturens vilkår 2016* for mere om den anvendte metode til sammenligning.

the 1990s, the number of people in the UK who are employed in the public sector has increased from 10.5 million to 12.5 million (12.5% of the population).

There are a number of reasons for this increase. One is that the public sector has become a more important part of the economy. Another is that the public sector has become more efficient. A third is that the public sector has become more attractive to workers. A fourth is that the public sector has become more diverse.

The public sector has become a more important part of the economy. In the 1990s, the public sector accounted for 12.5% of the UK's GDP, up from 10.5% in the 1980s.

The public sector has become more efficient. In the 1990s, the public sector's productivity grew at an average rate of 2.5% per year, up from 1.5% in the 1980s.

The public sector has become more attractive to workers. In the 1990s, the public sector's share of the UK's workforce grew from 10.5% to 12.5%.

The public sector has become more diverse. In the 1990s, the public sector's workforce became more diverse in terms of age, gender, and ethnicity.

There are a number of reasons for this increase. One is that the public sector has become a more important part of the economy. Another is that the public sector has become more efficient. A third is that the public sector has become more attractive to workers. A fourth is that the public sector has become more diverse.

The public sector has become a more important part of the economy. In the 1990s, the public sector accounted for 12.5% of the UK's GDP, up from 10.5% in the 1980s.

The public sector has become more efficient. In the 1990s, the public sector's productivity grew at an average rate of 2.5% per year, up from 1.5% in the 1980s.

The public sector has become more attractive to workers. In the 1990s, the public sector's share of the UK's workforce grew from 10.5% to 12.5%.

The public sector has become more diverse. In the 1990s, the public sector's workforce became more diverse in terms of age, gender, and ethnicity.

There are a number of reasons for this increase. One is that the public sector has become a more important part of the economy. Another is that the public sector has become more efficient. A third is that the public sector has become more attractive to workers. A fourth is that the public sector has become more diverse.

The public sector has become a more important part of the economy. In the 1990s, the public sector accounted for 12.5% of the UK's GDP, up from 10.5% in the 1980s.

The public sector has become more efficient. In the 1990s, the public sector's productivity grew at an average rate of 2.5% per year, up from 1.5% in the 1980s.

The public sector has become more attractive to workers. In the 1990s, the public sector's share of the UK's workforce grew from 10.5% to 12.5%.

The public sector has become more diverse. In the 1990s, the public sector's workforce became more diverse in terms of age, gender, and ethnicity.

There are a number of reasons for this increase. One is that the public sector has become a more important part of the economy. Another is that the public sector has become more efficient. A third is that the public sector has become more attractive to workers. A fourth is that the public sector has become more diverse.

The public sector has become a more important part of the economy. In the 1990s, the public sector accounted for 12.5% of the UK's GDP, up from 10.5% in the 1980s.

The public sector has become more efficient. In the 1990s, the public sector's productivity grew at an average rate of 2.5% per year, up from 1.5% in the 1980s.

The public sector has become more attractive to workers. In the 1990s, the public sector's share of the UK's workforce grew from 10.5% to 12.5%.

The public sector has become more diverse. In the 1990s, the public sector's workforce became more diverse in terms of age, gender, and ethnicity.

There are a number of reasons for this increase. One is that the public sector has become a more important part of the economy. Another is that the public sector has become more efficient. A third is that the public sector has become more attractive to workers. A fourth is that the public sector has become more diverse.

The public sector has become a more important part of the economy. In the 1990s, the public sector accounted for 12.5% of the UK's GDP, up from 10.5% in the 1980s.

The public sector has become more efficient. In the 1990s, the public sector's productivity grew at an average rate of 2.5% per year, up from 1.5% in the 1980s.

The public sector has become more attractive to workers. In the 1990s, the public sector's share of the UK's workforce grew from 10.5% to 12.5%.

The public sector has become more diverse. In the 1990s, the public sector's workforce became more diverse in terms of age, gender, and ethnicity.

2.

LYDBOGSPRODUKTION 2007-2016

I de seneste år er der sket en markant fremgang i produktionen af lydbøger i Danmark. Fremgangen tilfalder især netlydbogen, som danskerne i den grad har taget til sig. Udviklingen er ikke mindst interessant set i lyset af, at det som hovedregel er væsentligt dyrere at producere en lydbog end eksempelvis en e-bog, idet selve indtalingen af bogen er omkostningstung.

Hovedpointer i kapitlet:

- Netlydbøger er det førende lydbogsformat i Danmark med 1.545 udgivelser i 2016 (og 8.193 udgivelser siden 2007)
- 45 % af alle skønlitterære lydbogsudgivelser er baseret på danske titler, resten er baseret på oversættelser
- Hele 80 % af faglitterære lydbogsudgivelser har dansk som originalsprog
- Den dominerende genre for alle lydbogsformater er romanen. I perioden 2007-2016 er tre ud af fire lydbogsudgivelser således romaner

2.1 PRODUKTION AF LYDBØGER

Det er for første gang muligt at præsentere en statistik over udgivne lydbøger i Danmark på samme niveau, som kendes fra bogproduktionsstatistikken. Statistikken er blevet til på baggrund af en stor mængde data, som Bog- og Litteraturpanelet har modtaget fra Dansk Lydfortegnelse via DBC. Registreringen af lydbøgerne i Dansk Lydfortegnelse har det primære formål at beskrive materialet, så bibliotekarer kan søge det frem, hvilket betyder, at tallene skal bruges med forbehold, da de bagvedliggende data ikke er skabt med henblik på statistik. En

nærmere udredning af denne problemstilling findes i Bogen og Litteraturens vilkår 2015.

Siden 2007 er der i alt udgivet 22.217 lydbøger, hvis alle formater og udgaver tælles sammen. I 2016 udkom der 2.931 lydbøger. Men en lydbog er ikke bare en lydbog, da den kan inddeles i tre forskellige udgivelsesformater: 1. Lyd + bog, 2. Fysisk lydbog og 3. Netlydbog.

- **Lyd + bog** er udgivelser, hvor en fysisk bog udgives sammen med en cd, så man kan læse og lytte til bogen samtidigt.
- En **fysisk lydbog** er en lydbog, der udkommer på cd (eller kassettebånd³). Filformatet på cd'en kan være i to formater (WAV eller MP3⁴), hvilket i øvrigt også gør sig gældende for de cd'er, der udgives som dele af lyd + bog-udgivelserne.
- **Netlydbøger** vil typisk også være i MP3-format, men er kun tilgængelige online og findes dermed ikke i et fysisk format.

Hvis ikke man således tager højde for denne differentiering, kan det resultere i, at den samme titel tælles med to og nogle gange tre gange i statistikken, præcis som det gør sig gældende, når den samme titel udkommer både som fysisk bog og e-bog. Vil man derfor være på den sikre side, bør man betragte hvert lydbogsformat for sig.

³ En lydbog udgivet på kassettebånd fylder oftest rigtig mange bånd. Derfor kan det være nødvendigt at opdele lydbogen over flere mapper. Dermed kan den samme titel godt være ophav til flere faustnumre, som er det, der tælles i denne sammenhæng. Der er i alt observeret 76 mapper med kassettebånd i datamaterialet bag statistikken svarende til 56 unikke titler. Dette gør sig også gældende for ganske få af cd'erne i WAV-formatet.

⁴ WAV-formatet er det "klassiske" format til en cd. Da lydbøger ofte er meget lange, vil en lydbog i det almindelige format typisk fylde omkring 10 cd'er. MP3-formatet komprimerer lyden på cd'en, så lydbogen typisk kan være på blot en enkelt cd. I dag kan de fleste nye cd-afspillere også afspille MP3-filer, hvor det tidligere var nødvendigt at afspille MP3-filer på en pc eller lignende.

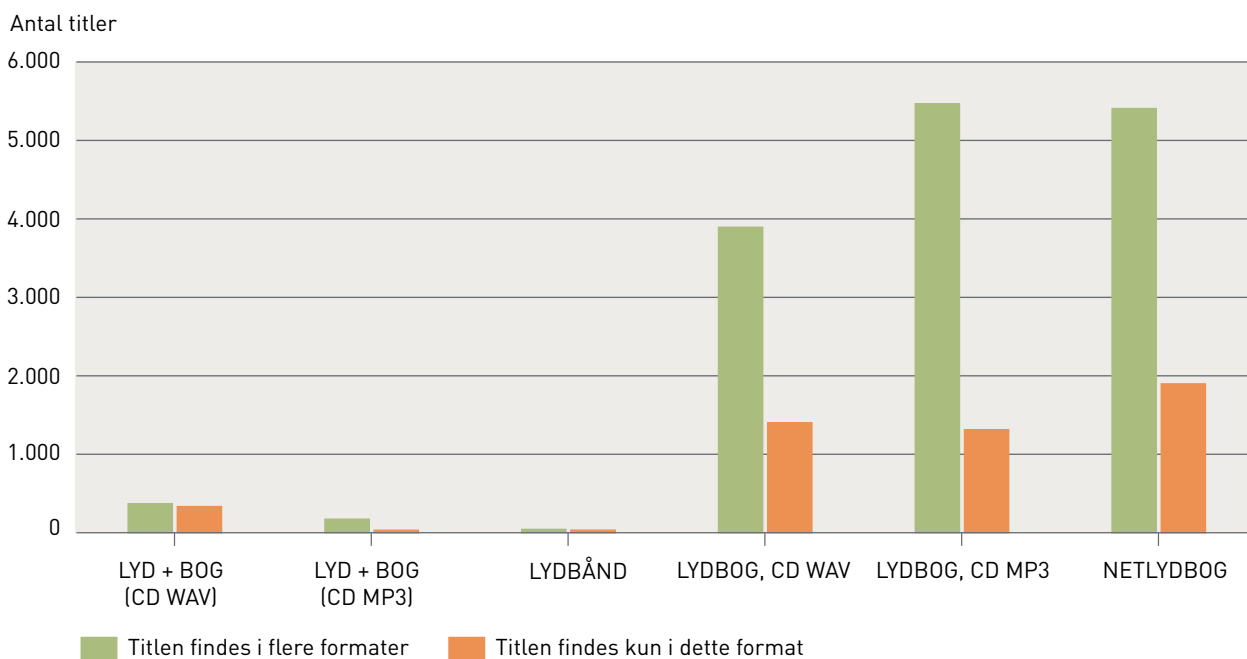
En sammenligning af forfatternavne og titler viser, at ca. 56 % af alle titler fra perioden 2007-2016 er udkommet i mere end et lydbogsformat. I figur 10 kan man, for hver lydbogstype, se hvor mange af de i alt 20.368 udgivne lydbøger i førsteudgaver der også findes i et andet format. Ca. 31 % af titlerne findes i to formater, og 24 % af titlerne findes i tre formater. Datasættet viser, at titler i flere formater findes i lige høj grad på tværs af genrer.

Netlydbogen er ifølge figur 11 det mest populære format til udgivelse af lydbøger i 2016.

Herefter følger lydbøger på cd i MP3-format. Lydbøger på cd i WAV-format ser ud til at være et format under langsom afvikling, og antallet af udkomne titler er faldet støt siden 2012. Denne nedadgående udviklingskurve slår endnu tydeligere igennem for formaterne lyd + bog og lydbånd.

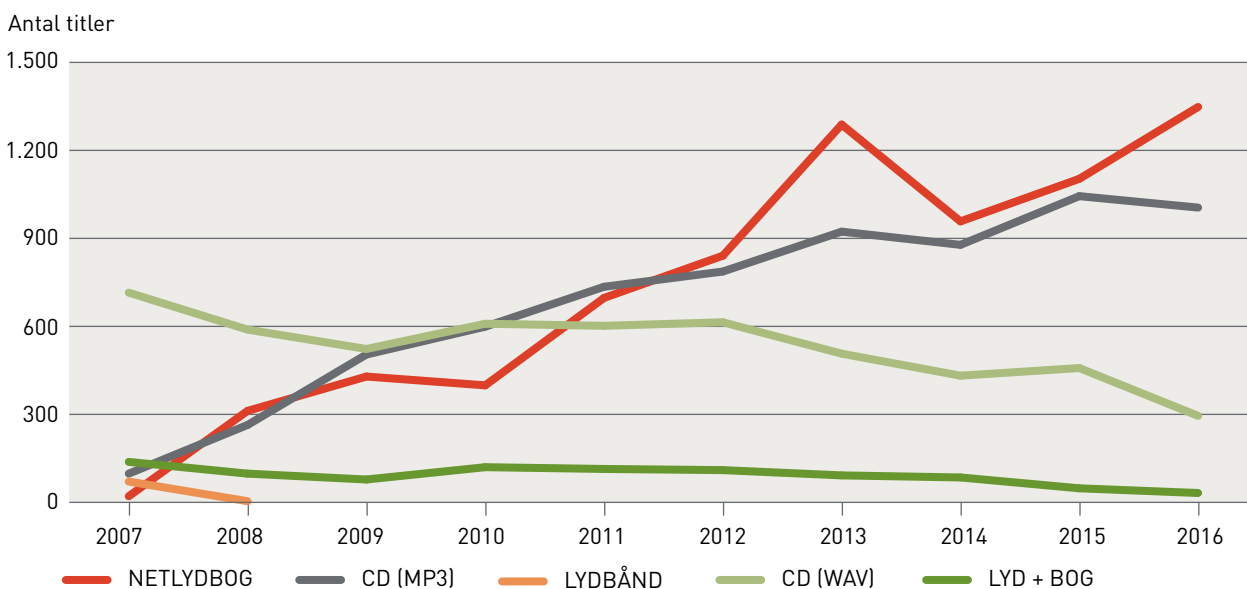
Originalsproget for den skønlitterære del af lydbøgerne (figur 12) er for 45 % af udgivelserne dansk. 33 % af udgivelserne er oversat fra engelsk. Dermed adskiller lydbøgerne sig en smule fra de trykte bøgers sprogprofil ved at have en

Figur 10: Udgivelsesformat lydbøger 2007-2016



Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

Figur 11: Lydbogsproduktion (førsteudgaver) 2007-2016



Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

lidt højere andel af oversættelser fra engelsk/amerikansk.

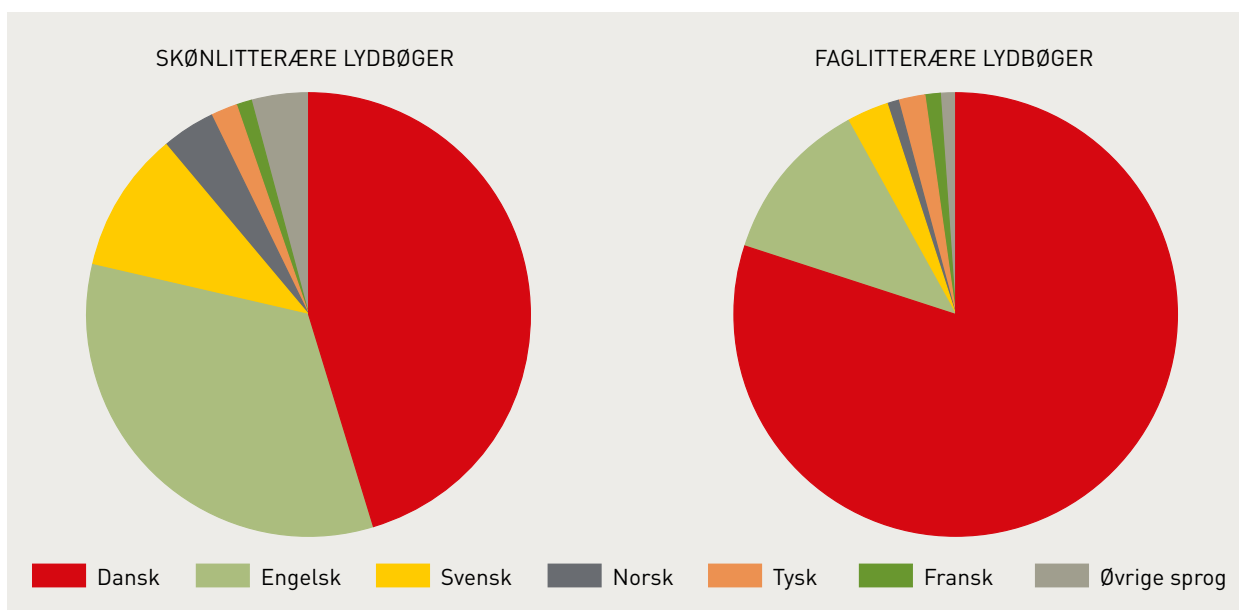
Ser man på faglitteraturen (figur 13), har hele 80 % af udgivelserne dansk som originalsprog. Herefter følger engelsk med 12 %. Dermed er der en smule større dansk dominans for de faglitterære lydbøgers vedkommende, end det er tilfældet for de trykte bøger.

Fordeles udgivelserne efter genrer, bliver det tydeligt, at romanen er klart den fortrukne genre, idet romanen udgør omkring 75 % af alle

udgivelser. Denne høje andel er både gældende for de fysiske lydbøger og for netlydbøgerne (figur 14 og 15).

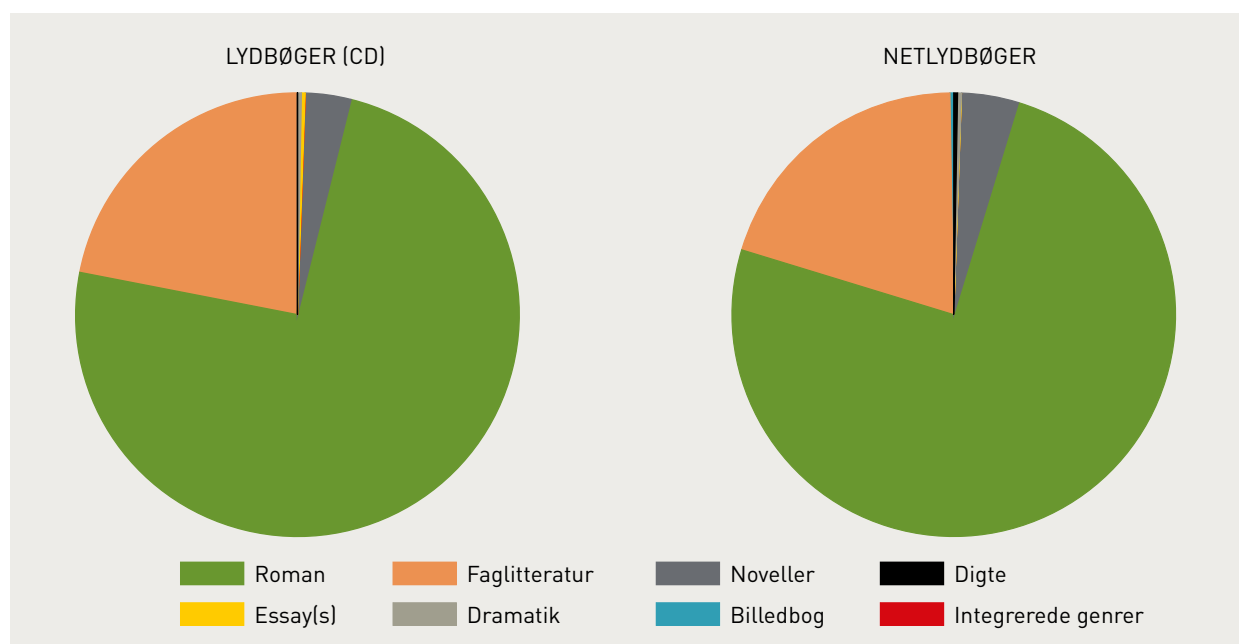
Indtil nu er det ikke konsekvent registreret, hvilken målgruppe en given lydbog har, og derfor er det ikke muligt at udskille den del, der er til børn. Derudover ses det af figur 16, at antallet af udkomne romaner var højest i 2013, men at niveauet også er højt i 2015 og 2016. Antallet af faglitterære udgivelser har konsekvent ligget højere end 400 årlige titler siden 2012.

Figur 12 og 13: Originalsprog skønlitterære og faglitterære lydbøger 2007-2016



Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

Figur 14 og 15: Genrefordeling lydbøger og netlydbøger 2007-2016



Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet. Bemærk, at en række titler vil findes i begge formater

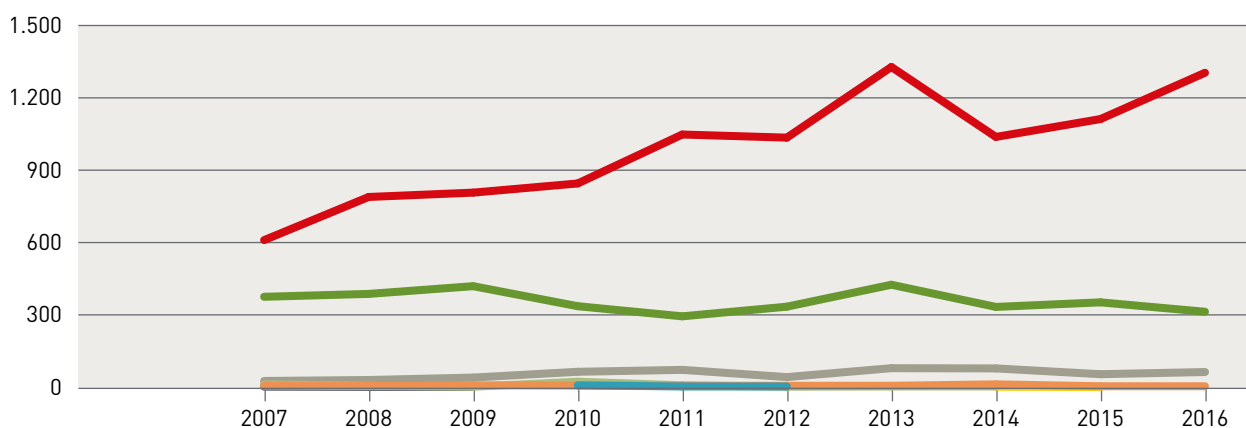
Figur 16: Genrefordeling af udkomne lydbøger 2007-2016 (alle formater)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Billedbog				8	3	3				3
Digte	7	4	8	5	8	6	8	16	6	5
Dramatik	11	6	2	23	8	2	3	3		12
Essay(s)								4	2	
Integrerede genrer	2	1	1							3
Noveller	25	32	43	75	90	60	123	121	84	91
Roman	653	856	1.045	1.233	1.718	1.834	2.171	1.736	1.993	2.057
Faglitteratur	345	368	435	384	321	447	505	473	568	509
I alt	1.043	1.267	1.534	1.728	2.148	2.352	2.810	2.353	2.653	2.680

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

Figur 17: Lydbøger fordelt efter genrer renset for gengangere

Antal titler



	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Fagbøger	375	387	419	336	294	334	425	333	352	313
Billedbog				8	3	3				3
Digte	7	5	8	7	6	6	6	12	4	4
Dramatik	12	6	2	23	8	2	3	3		8
Essay(s)								2	1	
Integrerede genrer	2	1	1							1
Noveller	26	30	40	64	72	42	79	78	54	63
Roman	610	789	807	845	1.048	1.035	1.328	1.038	1.112	1.304

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

I figur 17 er hver titel kun talt med én gang for at give et billede af den reelle diversitet i udbuddet af lydbogstitler⁵. Illustreret på denne måde bliver det tydeligt, at det især er romaner-

ne, der har haft fremgang i lydbogsproduktionen de sidste ti år, hvor produktionen af faglitteratur er ret stabil i perioden. Større udsving i de mindre genrer som fx lyrik eller dramatik skyldes som regel, at en forfatters bagkatalog pludselig gøres tilgængeligt på én gang, fx skyldes udsvinget i dramatikken i 2010 masseudgivelser af Ibsen og Tjechov.

⁵ Metoden bag denne fremstilling er at rense alle lydbogstitler for oplysninger om format (MP3, bånd m.m.) og rense for oplysninger om indtallets navn. Derefter sammenlignes titlens navn, forfatteren, udgave, udgivelsesår og genre, og herefter sikres det, at hver unik titel (målt på førnævnte parametre) kun medtælles en gang.

3. FORLAGSPRODUKTION

Sidste år offentliggjorde Bog- og Litteraturpanelet for første gang en række tal om det danske forlagslandskab, hvor det blandt andet blev muligt at følge udviklingen i antallet af forlagenes udgivelser. I 2016 skærper tallene blandt andet billedet af, at andelen af enkeltbogsudgivere vokser, at de største forlag fortsat øger deres position ved at stå for langt de fleste udgivelser og ikke mindst, at der foregår en intens udvikling inden for produktionen af e-bøger.

Hovedpointer i kapitlet:

- Udgivere, der blot udgiver én titel årligt, udgør hele 57,7 % af udgiverfeltet i 2016. Disse udgivere står dog kun for 6,9 % af årets udkomne bøger
- Store forlag, der udgiver over 50 titler om året, ligger fortsat stabilt på 3 % af udgiverfeltet. Men når det gælder andelen af årets udgivelser, står de for hele 55,6 % af udgivelserne i 2016
- For børn- og ungdomsbogsudgiverne er Turbine og Carlsen de to største med over 25 % af udgivelserne i 2016. De ti største står for hele 66 % af de nye børne- og ungdomsbogsudgivelser i 2016
- Den største producent af e-bøger i 2016 er Lindhardt og Ringhof med 3.490 titler, hvilket er en tidobling af forlagets e-bogsproduktion på ét år

Fordeles landets forlag og udgivere (herunder også selvudgivere)⁶ efter, hvor mange titler (førsteudgaver og øvrige udgaver) de har udgivet

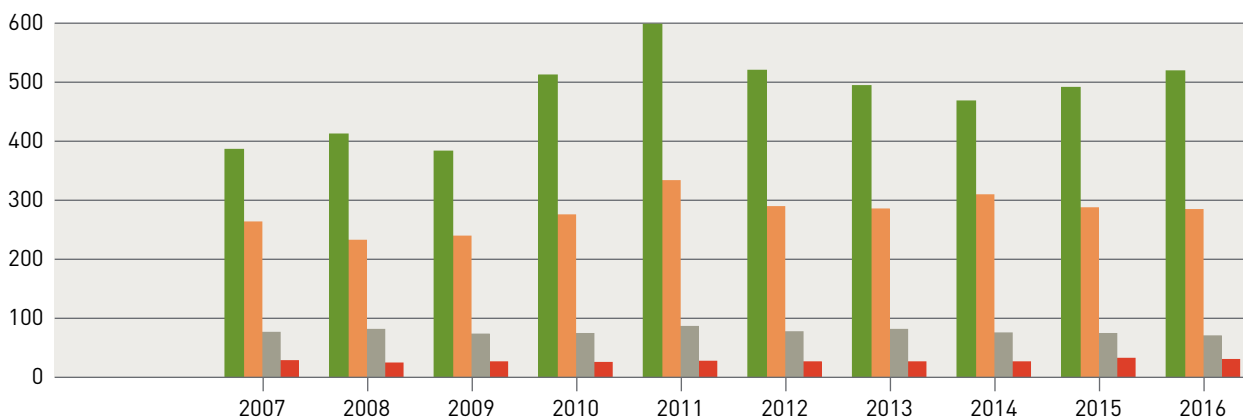
⁶ Udgivere adskilles her på deres forskellige navneformer, som er anvendt i dansk bogfortegnelse. Dermed vil der for eksempel være forskel på "Lindhardt og Ringhof" og "Lindhardt & Ringhof". Se *Bogen og litteraturens vilkår 2016* for mere om denne tilgang.

et givent år, (figur 18) ses et ret stabilt billede over de sidste ti år. Mere end 50 % af et givent års forlag/udgivere har blot udgivet en enkelt titel det undersøgte år. De sidste tre år er andelen steget år for år, og andelen af enkeltudgivende forlag/udgivere er i 2016 på niveau med toppunktet i 2010. Andelen af forlag/udgivere med 2-10 udgivelser bag sig svinger i perioden mellem 31 % og 35,2 %, og siden 2014 er niveauet gået en smule tilbage år for år. Andelen af forlag/udgivere, der har udgivet 11-50 udgivelser på et år, falder en smule i perioden. I årene 2007-2009 ligger andelen på omkring 10 %, og i 2014-2016 er denne andel faldet til omkring 8 %. Udgivere med mere end 50 årlige udgivelser udgør omkring 3 % af udgiverfeltet i hele perioden.

Vender vi billedet om og ser på, hvor mange udgivelser den enkelte forlags-/udgiverstype producerer det enkelte år (figur 19), bliver det tydeligt, at forlag/udgivere med blot én årlig udgivelse fylder relativt lidt i det samlede udgivelsesbillede. I gennemsnit har de stået for 6,9 % af de udkomne bøger de sidste ti år. Forlag/udgivere med 2-10 årlige udgivelser står for ca. 15 % af et års udgivelser, om end tallet svinger en smule i perioden. Forlag/udgivere med mellem 11 og 50 årlige udgivelser står for den næststørste andel af et givent års udgivelser, mellem 21 og 29 %, men også dette tal svinger noget i perioden. Forlag/udgivere med mere end 50 årlige udgivelser står for langt størsteparten af et års udgivelser, omkring 52 % i gennemsnit, og de seneste to år ser man de højeste niveauer i perioden på henholdsvis 57 % og 55,6 %. Således anskuet har landets største forlag en stor andel i, at der udgives mere litteratur end nogensinde før. Udsvingene årene imellem synes dog at vidne om, at der i denne tiårsperiode sker løbende ændringer i forlagslandskabet, og at der ikke skal mange forlagslukninger til, før det får en mærkbar indflydelse på tallene.

Figur 18: Udgivere fordelt efter antal årlige udgivelser i procent

Antal udgivere

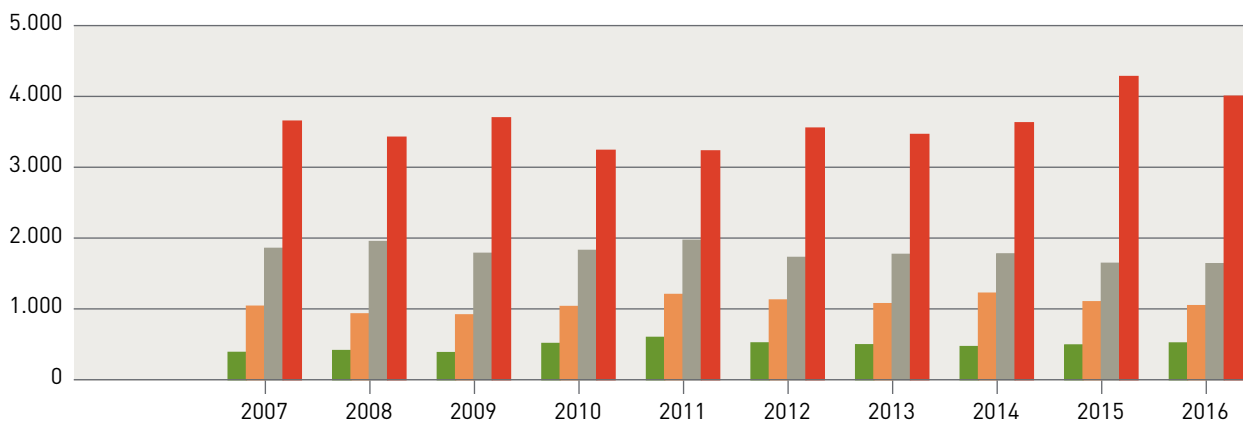


	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Én udgivelse	51,3 %	55,0 %	53,1 %	57,8 %	57,3 %	57,0 %	55,8 %	53,3 %	55,5 %	57,5 %
2 til 10 udgivelser	34,9 %	31,0 %	33,1 %	31,0 %	31,9 %	31,7 %	32,2 %	35,2 %	32,5 %	31,5 %
11 til 50 udgivelser	10,1 %	10,8 %	10,1 %	8,4 %	8,2 %	8,4 %	9,1 %	8,5 %	8,4 %	7,8 %
Mere end 50 udgivelser	3,7 %	3,2 %	3,6 %	2,8 %	2,6 %	2,9 %	2,9 %	3,0 %	3,6 %	3,3 %

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

Figur 19: Antal udgivelser og udgivertype

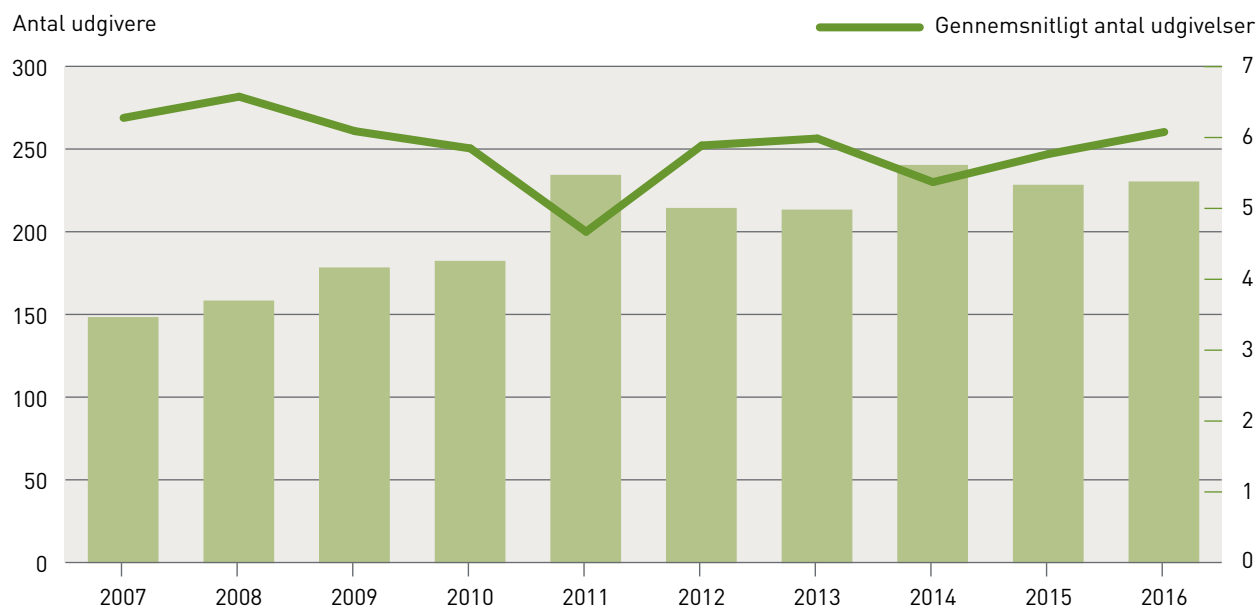
Antal udgivelser



	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Udgivere med én udgivelse	5,6 %	6,1 %	5,6 %	7,7 %	8,5 %	7,5 %	7,3 %	6,6 %	6,5 %	7,2 %
Udgivere med 2 til 10 udgivelser	15,0 %	13,8 %	13,5 %	15,6 %	17,2 %	16,3 %	15,8 %	17,2 %	14,6 %	14,5 %
Udgivere med 11 til 50 udgivelser	26,8 %	29,0 %	26,3 %	27,6 %	28,1 %	24,9 %	26,0 %	25,0 %	21,9 %	22,7 %
Udgivere med mere end 50 udgivelser	52,7 %	51,0 %	54,5 %	49,0 %	46,1 %	51,3 %	50,9 %	51,1 %	57,0 %	55,6 %

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

Figur 20: Antallet af udgivere af skønlitterære førsteudgaver 2007-2016



Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

Figur 21: De ti største udgivere af ny trykt skønlitteratur

	Antal førsteudgaver 2016	Andel af årets skønlitterære førsteudgaver
Harlequin	177	12,6 %
Mellemgaard	126	9,0 %
Gyldendal	100	7,1 %
Lindhardt og Ringhof	72	5,1 %
Turbine	34	2,4 %
Politiken	32	2,3 %
People'sPress	31	2,2 %
Rosinante	31	2,2 %
Drama	28	2,0 %
Books on Demand	27	1,9 %

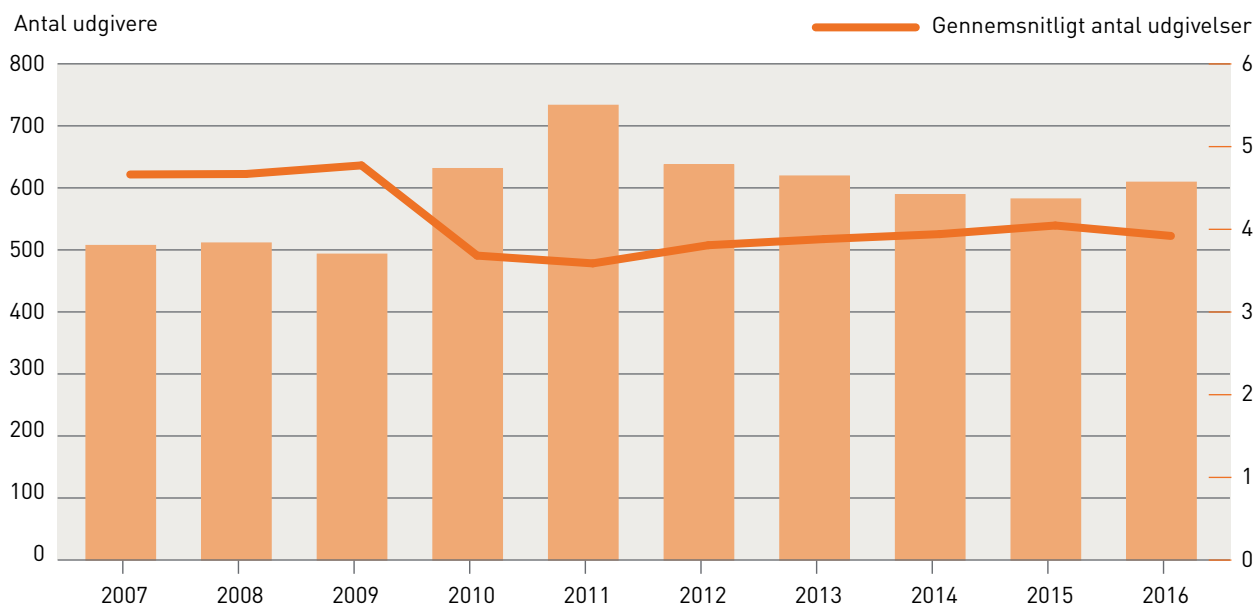
Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

3.1 FORLAGENES PRODUKTION AF SKØNLITTERATUR FOR VOKSNE 2007-2016

Antallet af udgivere, som producerer skønlitteratur for voksne, ligger i 2016 væsentligt højere, end det gjorde i 2007 (figur 20), og der har været en vækst på 55 %, hvis 2016 sammenlignes med 2007. Dermed er der altså kommet en række nye spillere på markedet i de forgangne ti år. I samme periode ses en nogenlunde stabil udvikling i

det gennemsnitlige antal udgivelser pr. udgiver (bortset fra et uforklarligt udsving i 2011), og dermed lader udviklingen i forlagsstørrelsen for de skønlitterære udgivere til at være stabil i perioden.

Vender vi blikket mod de ti mest produktive udgivere i 2016 (figur 21), er det som i 2015 Harlequin, der topper listen. Harlequin er et forlag, der primært udgiver populære kærlighedsromaner i romantica-genren, og som primært sælger deres titler i kiosker, supermarkeder og gennem

Figur 22: Antallet af udgivere af faglitterære førsteudgaver 2007-2016

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

Figur 23: De ti største udgivere af faglitteratur i 2015

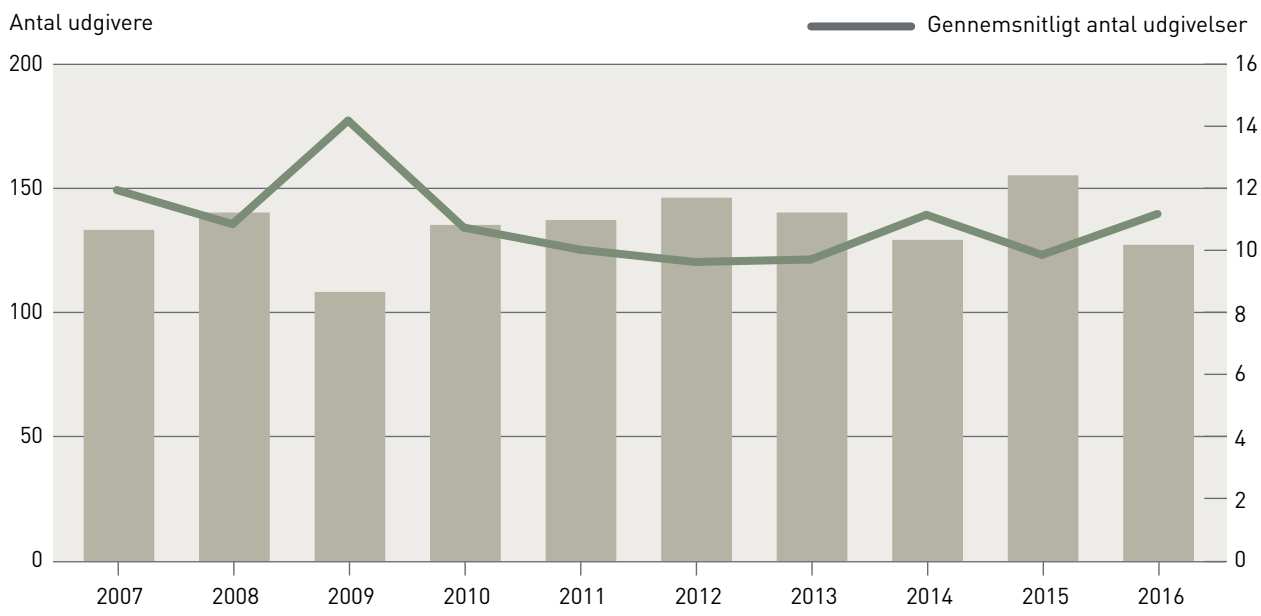
	Antal førsteudgaver 2016	Andel af årets faglitterære førsteudgaver
Turbine	143	6,0 %
Gyldendal	129	5,4 %
Hans Reitzel	81	3,4 %
Lindhardt og Ringhof	71	3,0 %
Jurist- og Økonomforbundet	57	2,4 %
Books on Demand	54	2,3 %
Politiken	51	2,1 %
People'sPress	48	2,0 %
Samfundslitteratur	47	2,0 %
Dafolo	43	1,8 %

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

postordreabonnemeter. Harlequin står for 12,6 % af årets skønlitterære produktion til voksne. Nummer to på listen er Mellemsgaard, der er et selv- eller medudgiverforlag, og de har produceret 9 % af årets skønlitterære titler. Mere end 20 % af årets skønlitterære nyudgivelser stammer altså fra disse to forlag, hvilket man skal have i mente, når man læser om fremgangen i skønlitteraturproduktionen i afsnit 1.1. Gyldendal har med 100 titler i 2016 udgivet 7,1 % af skønlitteraturen.

3.2 FORLAGENES PRODUKTION AF FAGLITTERATUR FOR VOKSNE 2007-2016

Inden for det faglitterære område er antallet af årlige udgivere/forlag steget 20 % fra 2007-2016 (figur 22). Det højeste niveau i antallet af udgivere ser man i 2011, og fra 2014 og frem har antallet været ret stabilt. Det gennemsnitlige antal udgivelser har været meget stabilt i årene fra 2010 og frem. Udgivere af faglitteratur udgiver i gennemsnit færre titler per år end udgivere af skønlitteratur.

Figur 24: Antallet af udgivere af bøger til børn og unge 2007-2016

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

Figur 25: De ti største udgivere af bøger for børn og unge i 2016

	Antal førsteudgaver 2016	Andel af årets førsteudgaver til børn og unge
Turbine	199	14,0 %
Carlsen	163	11,5 %
Gyldendal	127	8,9 %
Flachs	113	8,0 %
Alvilda	87	6,1 %
Lamberth	75	5,3 %
Høst	54	3,8 %
Bolden	45	3,2 %
Tellerup	41	2,9 %
Klematis	36	2,5 %

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

Med en andel på 6 % af årets fagbøger for voksne er Turbine den udgiver, der har udgivet flest fagbogstitler i 2016. Gyldendal er den næstmest udgivende med 5,4 % af årets udgivelser. Selv- og medudgiverne er også blandt de ti mest aktive fagbogsforlag i 2016, her repræsenteret ved Books on Demand, der står for 2,3 % af de nye fagbøger i 2016 (figur 23).

3.3 FORLAGENES PRODUKTION AF BØRNE- OG UNGDOMSBØGER 2007-2016

I 2007 var der 133 forskellige udgivere, der udgav bøger til børn og unge (figur 24). I 2016 var tallet 127. Som for de øvrige genrer er det gennemsnitlige antal udgivelser pr. udgiver nogenlunde stabilt og har været det i en årrække. Med omkring 11 årlige titler pr. udgiver er det dog værd at bemærke, at gennemsnittet er væsentligt højere for børne- og ungdomslitteratur, end for både skønlitteratur og faglitteratur.

Figur 26: Produktion af e-bøger fordelt på udgivere

	2012	2013	2014	2015	2016
Lindhardt og Ringhof	219	259	375	344	3.490
Gyldendal	298	239	258	580	1.288
Mellemgaard	75	111	221	149	192
Carlsen	68	151	122	138	120
[Arne Herløv Petersen]	23	59	30	174	216
People'sPress	54	101	95	109	132
SFA-89	115	108	73	75	102
Politiken	49	79	100	109	129
Tellerup	106	47	104	74	50

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet

Blandt udgiverne af børne- og ungdomslitteratur er der ikke nogen selv- eller medudgivere på listen over de ti mest produktive (figur 25). Turbine har udgivet flest titler i 2016, svarende til 14 % af årets titler, efterfulgt af Carlsen (11,5 %) og Gyldendal (8,9 %).

3.4 FORLAGENES PRODUKTION AF E-BØGER

Ser man på forlagenes andel af e-bogsproduktionen (figur 26), er det tydeligt, at enkelte forlag er meget aktive i disse år og udgiver en lang række både nye og ældre titler i e-bogsformatet⁷. Stigningen skyldes især den såkaldte retrodigitalisering, hvor ældre titler fra forlagenes bagka-

taloger igen bliver vakt til live i digitale udgaver. Således har Lindhardt og Ringhof, der tidligere har udmeldt en meget ambitiøs digitaliseringsstrategi, udgivet 3.490 e-bøger i 2016, en tidobling i forhold til året før. Gyldendals e-bøger er også i vækst, og de mere end fordobler antallet af udgivelser fra 2015 til 2016. Derudover er selv- og medudgiverforlaget Mellemgaard også blandt de allermest aktive udgivere på e-bogsfronten. E-bogsmediet er sammenlignet med trykte bøger og lydbøger en billig måde at producere eller genudgive bøger på, og det er formentlig forklaringen på, at der også er to udgivere blandt de ti største udgivere, som har gjort det til en forretning fortrinsvis at udgive ældre klassikere, der ofte er rettighedsfrie. Disse to udgivere er Arne Herløv Petersen og SFA-89.

⁷ Tallene er ikke direkte sammenlignelige med sidste års tal, da tallene for Lindhardt og Ringhof og Gyldendal i denne sammenhæng ikke er for hele koncernen men alene for udgivernavnet. Se evt. *Bogen og Litteraturens vilkår 2016* for en uddybning af denne problemstilling.

4. DISTRIBUTION AF BØGER OG LITTERATUR – FORLAG OG BOGHANDLERE

Det digitale salg er i fortsat fremgang, og det skyldes især udviklingen inden for digitale læremidler og lydbøger. Denne fremgang kompenserer dog for en tilbagegang inden for salg af trykte bøger. De fysiske boghandlers salgsandele har stabiliseret sig i forhold til supermarkeder og internetboghandlere. Næsten halvdelen af bogkøberne har boghandlen som deres primære indkøbssted for bøger. Som noget nyt kan man i Boghandlerforeningens og Danske Forlags årlige undersøgelse få indblik i, hvordan de adspurgte har fået adgang til deres seneste læseoplevelse. 20 % svarer, at de har købt den i en fysisk boghandel, kun 3 % svarer via streamingtjenester.

Hovedpointer i kapitlet:

- Forlagenes samlede omsætning i 2016 er stort set uændret sammenlignet med omsætningen i 2015
- Skønlitteraturens andel af forlagsomsætningen er faldet med 2,2 procentpoint siden 2013, så den i 2016 ligger på 27,5 %
- Undervisningsbøgernes andel af den samlede forlagsomsætning er steget fra 30 % i 2013 til 35,8 % i 2016
- Forlagenes digitale omsætning udgjorde i 2016 16,2 % af den samlede omsætning mod 14,4 % i 2015
- Den fysiske boghandel er stadig den primære salgskanal med over 35 % af den samlede omsætning af skønlitteratur, tæt ved 50 % af opsætningen inden for faglitteratur og godt 45 % inden for B&U-udgivelserne

4.1 DANSKE FORLAGS SALG AF BØGER

I den seneste årsstatistik fra Danske Forlag⁸ fremgår det indledningsvist, at den samlede omsætning for 2016 var stort set uændret sammenlignet med 2015 i løbende priser. Der er imidlertid mindre forskydninger mellem de enkelte genrer og udgivelsestyper. På grund af omlægning af opgørelsesmetoder rummede sidste års årsstatistik fortrinsvis tal for 2015, men i årets statistik har foreningen tal for både 2015 og 2016. For visse tabeller har Bog- og Litteraturpanelet, hvor det har kunnet lade sig gøre, imidlertid medtaget tal tilbage fra 2013, for på den måde at kunne belyse nogle længere rækkende udviklingstendenser og dermed gøre forlagsstatistikken mere litteraturpolitisk interessant.

4.1.1 Salg og omsætning – trykte og digitale bøger

Forlagenes omsætning er stort set uændret, hvis man sammenligner 2015 med 2016. Dog ses det af tabellen nedenfor, at det digitale salgs andel af den samlede omsætning er steget med 1,8 procentpoint, fra 14,4 % til 16,2 % (figur 27).

4.1.2 Forlagenes digitale omsætning fordelt på e-bøger, lydbøger og andet digitalt salg

De digitale lydbøgernes andel af den digitale omsætning fortsætter med at stige, samtidig med at e-bøgernes andel fortsat falder (figur 28). Kategorien "Andet digitalt salg" dækker primært over digitale læremidler (fx læringsportaler og i-bøger).

⁸ Hvert år udgiver Danske Forlag (tidl. Forlæggerforeningen) en årsstatistik over danske forlags salg af bøger, herunder omsætningstal for branchen, antal solgte bind og digitalt salg. Danske Forlag vurderer, at statistikken dækker 85-90 % af danske forlags salg af trykte bøger og digitale udgivelser og dermed også forlag uden for brancheorganisationen.

Figur 27: Forlagenes omsætning fordelt på trykt og digitalt salg 2015 og 2016

	2015	2016	Udvikling
Trykt salg (mio. kr.)	1.446,9 (85,6 %)	1.418,6 (83,8 %)	-2 %
Digitalt salg (mio. kr.)	243,3 (14,4 %)	273,4 (16,2 %)	12 %
I alt	1.690,2 (100 %)	1.692 (100 %)	

Kilde: Danske Forlags årsstatistik 2016

Figur 28: Forlagenes digitale omsætning fordelt på e-bøger, lydbøger og andet digitalt salg 2015 og 2016

	2015	2016	Udvikling
e-bøger	62,4 mio. kr.	56,5 mio. kr.	-9,5 %
Lydbøger	51,0 mio. kr.	65,4 mio. kr.	13 %
Andet digitalt salg	129,9 mio. kr.	151,5 mio. kr.	12 %

Kilde: Danske Forlags årsstatistik 2016

Figur 29: Omsætning fordelt på genrer

Procent	2013	2014	2015	2016
Skønlitteratur	29,7 %	29,5 %	27,7 %	27,5 %
Faglitteratur	29,1 %	28,5 %	24,8 %	24,3 %
Børne- og ungdomsbøger	11,2 %	10,9 %	12,2 %	12,4 %
Læremidler	30,0 %	31,1 %	35,3 %	35,8 %

Kilde: Danske Forlags årsstatistik 2016

Den høje andel, som de digitale læremidler repræsenterer, skal ses i lyset af de store offentlige investeringer i udviklingen af digitale læremidler, der løber frem til 2017⁹. Den offentlige støtte udmøntes som et tilskud til kommunerne på baggrund af indkøb af digitale læremidler. Hvordan salget af digitale læremidler udvikler sig, når puljen udløber i 2017, bliver derfor interessant at følge.

Netlydbøgerne fortsætter deres fremgang. Således ser man også en stigning i udlånet af netlydbøger, som kan registreres i eReolens statistikker (afsnit 5.3).

4.1.3 Omsætning fordelt mellem læremidler og øvrige genrer

Mere end en tredjedel af forlagenes omsætning kommer fra salg af lærematerialer til undervisningssektoren. Denne fordeling er stabil fra 2015 til 2016 (figur 29).

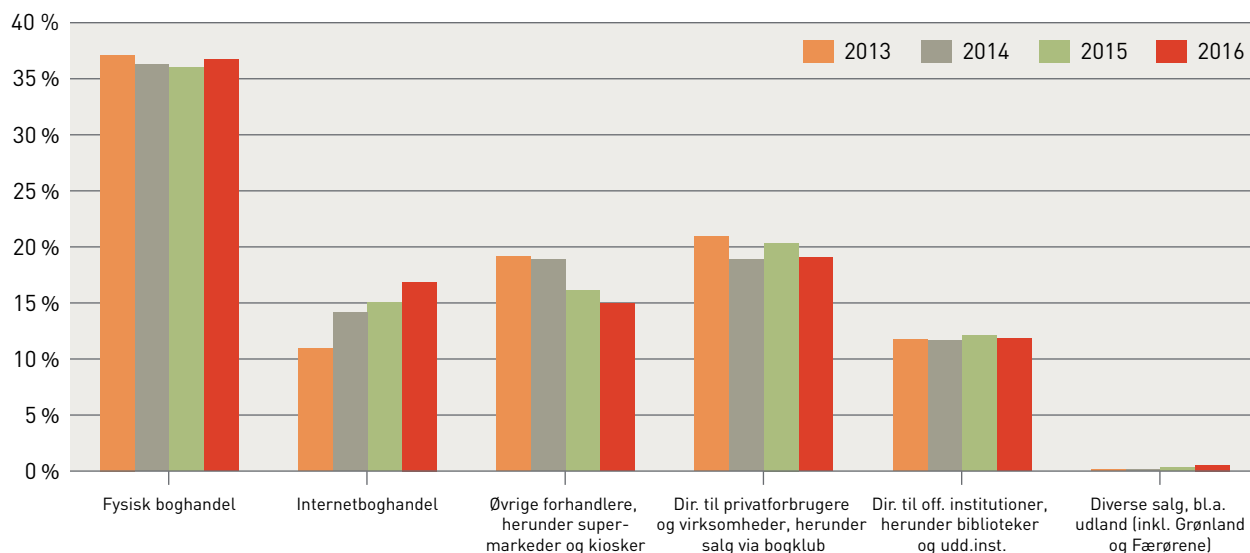
4.1.5 Omsætning fordelt på salgskanal

Ser vi på den procentuelle fordeling af omsætning fordelt på salgskanal, ser vi generelt en stor stabilitet særligt inden for de sidste to år. Den fysiske boghandel står således stadig som en betydelig salgskanal for skøn-, fag-, børne- og ungdomslitteratur (figur 30-33).

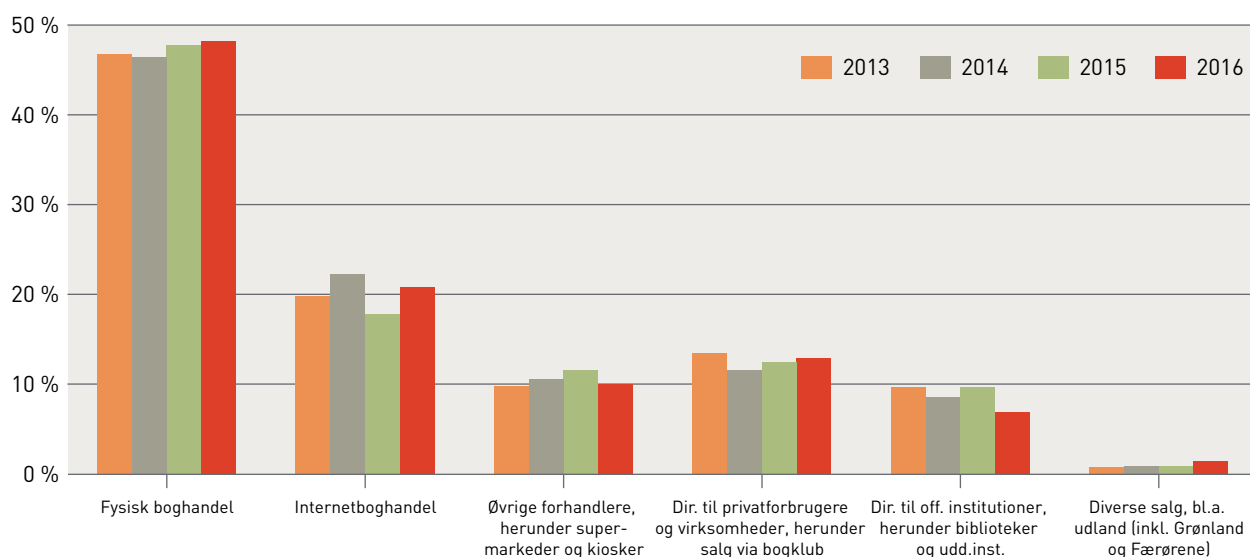
For børne- og ungdomsbøgerne fylder forlagenes direkte salg til offentlige institutioner, dvs. skoler og biblioteker, lidt under en fjerdedel i fordelingen mellem salgskanaler, og denne salgskanal udgør således en større procentdel for børne- og ungdomslitteraturen, end det er tilfældet for

⁹ Staten investerer i perioden 2012-2017 500 millioner kroner i at øge brugen af it i folkeskolen, og kommunerne tegner sig for en tilsvarende investering.

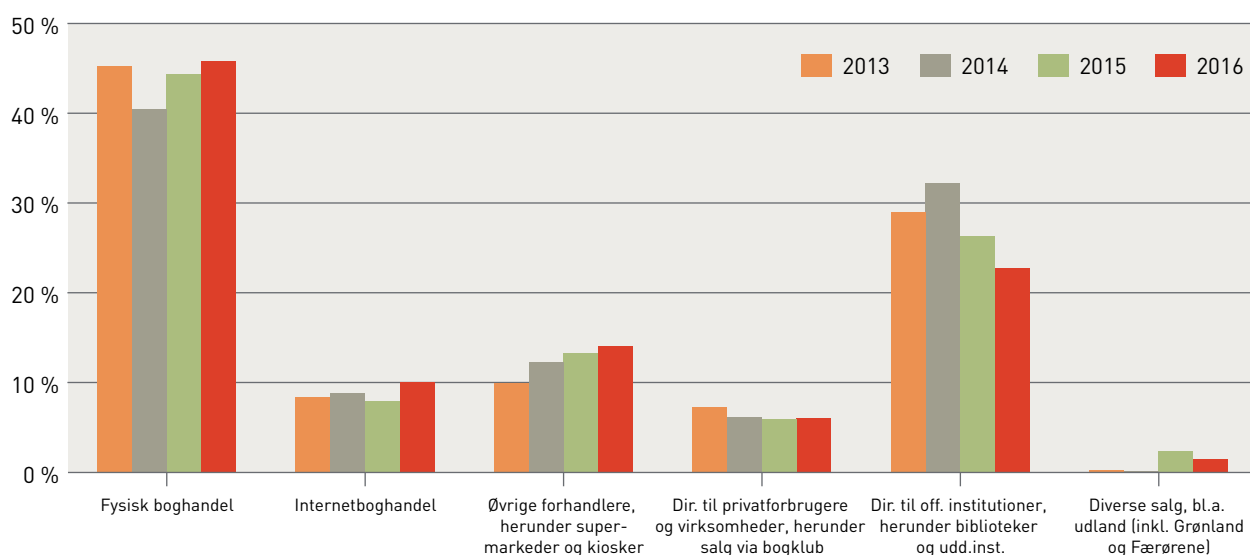
Figur 30: Omsætning på skønlitteratur fordelt efter afsætningssted



Figur 31: Omsætning på faglitteratur fordelt efter afsætningssted

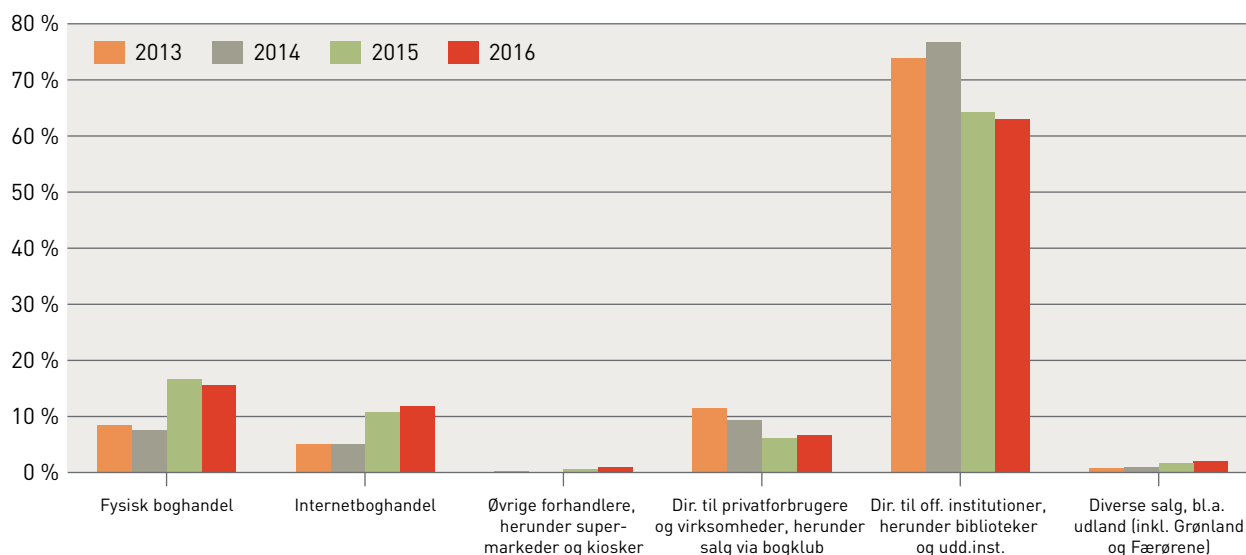


Figur 32: Omsætning på børne- og ungdomsbøger fordelt efter afsætningssted



Kilde: Danske Forlags årsstatistik 2016

Figur 33: Omsætning på skole- og lærebøger fordelt efter afsætningssted



Kilde: Danske Forlags årsstatistik 2016

de andre genrer. Der kan registreres et fald for denne salgskanal fra 32 % i 2014 til 23 % i 2016. Der er ikke datamateriale, der kan belyse dette yderligere, da man fx ikke kan udlede genrefordeling inden for bibliotekernes bogindkøb.

Billedet af salgskanalerne for skole- og lærebøgerne er markant anderledes end for de øvrige genrer. Den altdominerende salgskanal er det direkte salg til offentlige institutioner, hvilket her dækker over det direkte salg af undervisningsmaterialer til grundskoler og gymnasier.

4.2 BOGHANDLERFORENINGENS OG DANSKE FORLAGS UNDERSØGELSE AF DANSKERNES BOGKØBSVANER

Undersøgelsen “Danskernes Bogkøb” er med løbende tilretninger og ændringer blevet gennemført af Boghandlerforeningen og Danske Forlag siden årtusindskiftet.¹⁰ I undersøgelsen spørges der ind til bogkøb og læsning hos 1.200 respondenter, og der fokuseres på både dansk- og engelsksprogede bøger. I 2017-udgaven af undersøgelsen er der desuden blevet introduceret en række nye spørgsmål.

Siden årtusindskiftet har der været en stor vækst i andelen af danskere, der har købt deres seneste bog på internettet (figur 34). Ved den seneste måling var det således 24 % af de adspurgte, der havde benyttet sig af internettet som

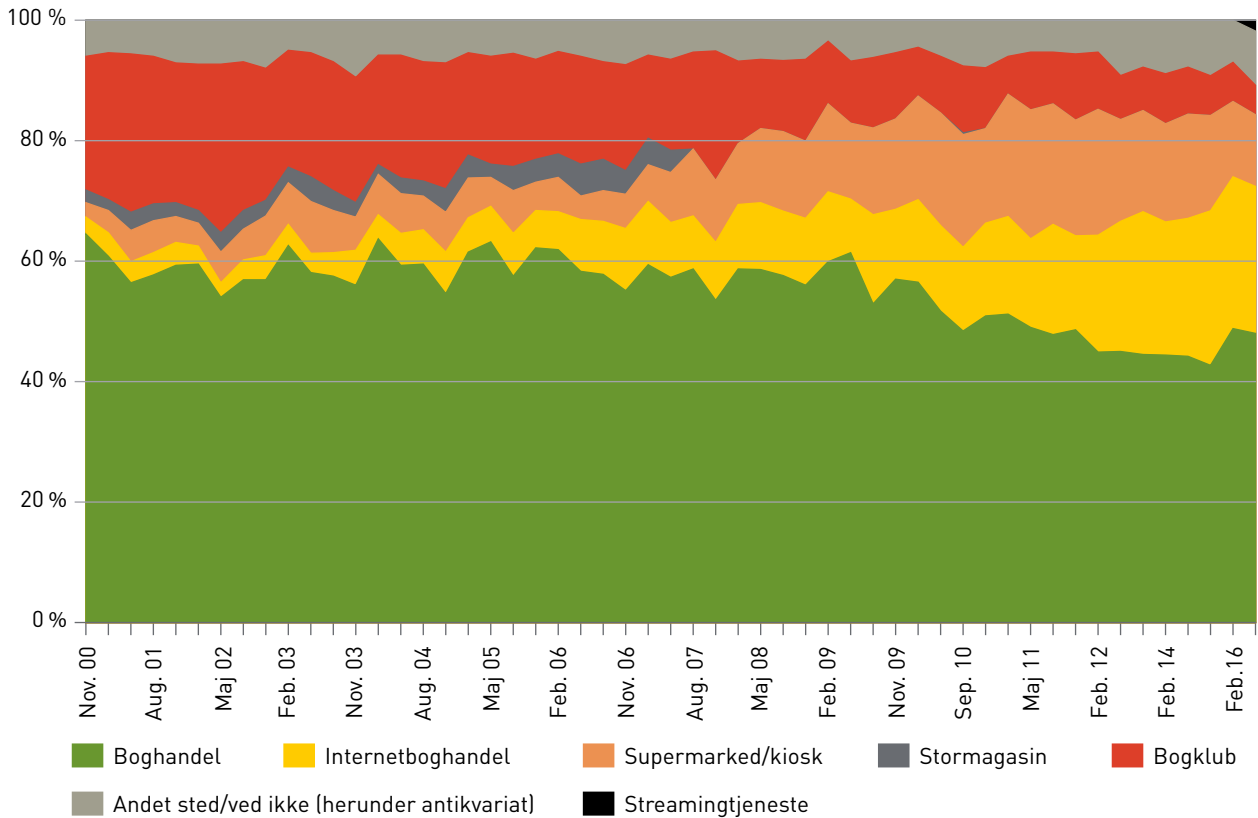
salgskanal. Liberaliseringen af bogmarkedet gør også, at der siden 2000 kan ses en gradvis stigning i andelen, der har købt deres seneste bog i et supermarked eller en kiosk. I 2017 fylder salget fra supermarkederne og kiosker dog ikke helt så meget, som det gjorde i 2011 og 2012, hvor ca. hvert femte salg var via denne kanal. Hovedparten af danskerne foretrækker dog stadig den fysiske boghandel. I de seneste to målinger ligger andelen på 48-49 % for dem, der har angivet at have erhvervet deres seneste bog i en fysisk boghandel. Det er en fremgang, idet salgsandelen for de fysiske boghandlere har ligget stabilt omkring 44 % i en årrække, og denne stigning lader til at være på bekostning af supermarkederne og kioskerne. Bogklubbernes andel af seneste salg er på det laveste niveau nogensinde og ligger ved målingen i februar 2017 på 4,9 %.

Andelen af respondenter, der har læst mere end 10 dansksprogede bøger inden for det sidste år (figur 35), er faldet en smule i perioden fra 2003 og frem. I 2003 lå den omkring 30 %, i 2017 ligger den på 24 %. Andelen, der har læst 1-2 dansksprogede bøger i det forgangne år, er stigende i perioden, fra omkring 15 % i 2003 til ca. 18 % i 2016 og 2017. Andelen, der ikke har læst en dansksproget bog i perioden, ligger i 2017 højere end i 2003, men er faldet de sidste to målinger i træk.

Hovedparten af danskerne har fortsat ikke læst en engelsksproget bog de seneste 12 måneder (figur 36), og andelen, der har læst én eller

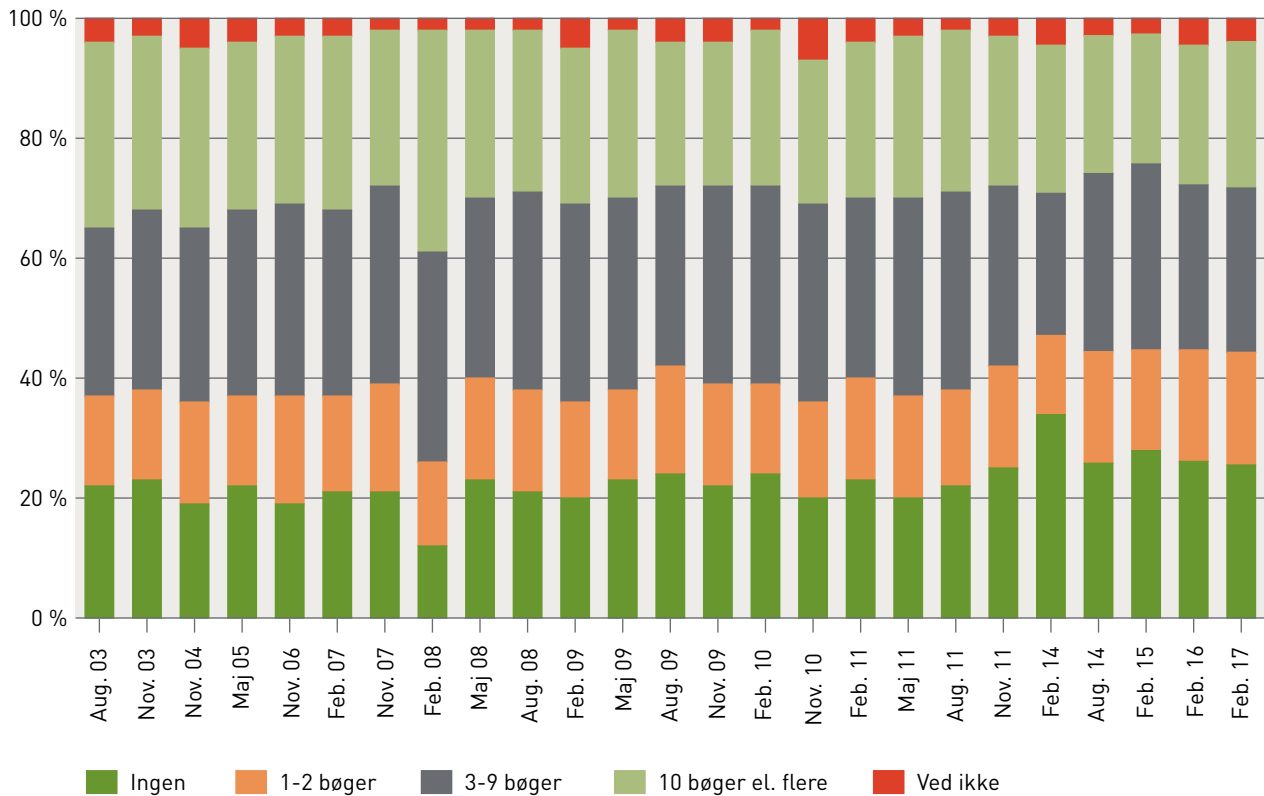
¹⁰ Undersøgelsens hyppighed er dog faldet gennem tiden fra i starten at blive gennemført kvartalsvist til nu at gennemføres årligt.

Figur 34: Forhandler af seneste bogkøb



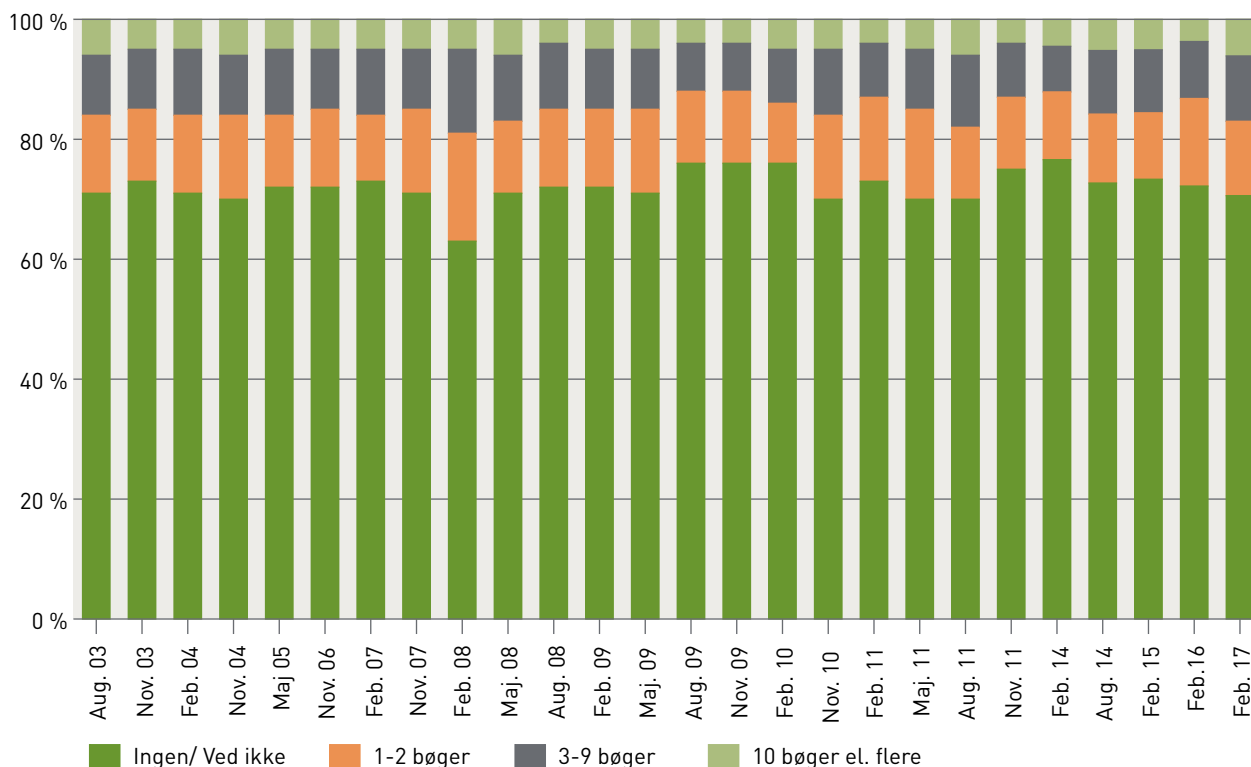
Kilde: Boghandlerforeningen og Danske Forlag, Danskernes Bogkøb. Svarmulighederne 'Brugt i et antikvariat, på et marked eller i en genbrugsbutik', 'Brugt, privat', 'Et andet sted' og 'Ved ikke' er af tekniske hensyn slået sammen i denne fremstilling

Figur 35: Antal læste dansksprogede bøger de sidste 12 måneder



Kilde: Boghandlerforeningen og Danske Forlag, Danskernes Bogkøb

Figur 36: Antal læste engelsksprogede bøger de sidste 12 måneder



Kilde: Boghandlerforeningen og Danske Forlag, Danskernes Bogkøb

Figur 37: Tilegnelse af seneste læseoplevelse

Jeg købte den i en boghandel (her menes fysisk butik)	20,0 %	Jeg købte den i en kiosk, et supermarked eller et varehus	5,2 %
Jeg lånte den fysisk på biblioteket	13,1 %	Jeg købte den gennem en bogklub	3,1 %
Ved ikke	12,5 %	Jeg streamede den gennem en streamingtjeneste	3,0 %
Jeg fik den som gave	12,3 %	Jeg købte den i en udenlandsk internetboghandel	2,3 %
Jeg lånte den af familie eller venner	8,6 %	Jeg købte den brugt – i et antikvariat, på et marked eller i en genbrugsbutik	1,7 %
Jeg købte den i en dansk internetboghandel	7,8 %	Jeg lånte den på eReolen	1,7 %
Jeg fik den på anden vis	6,6 %	Jeg købte den brugt – privat	1,2 %
		Jeg downloadede den uden at skulle betale	1,2 %

Kilde: Boghandlerforeningen og Danske Forlag, Danskernes Bogkøb 2017

flere bøger, ligger (med undtagelse af mindre udsving) ret stabilt på omkring 29-30 % i perioden.

Boghandlerforeningen har i 2017 introduceret flere nye spørgsmål i deres undersøgelse, og blandt andet spørger de nu til køb af e-bøger og lydbøger, samt hvordan respondenterne fik adgang til sin seneste læseoplevelse.

Ved at spørge ind til adgangsvejen for seneste læseoplevelse går man bort fra at have selve salget af bogen som omdrejningspunkt (som jo ikke nødvendigvis er ensbetydende med, at bogen bliver læst) og kigger i stedet på de forskellige

muligheder, der er for at få fat i de bøger, man læser.

Hver femte af de adspurgte købte den seneste bog, de læste, i en fysisk butik, og 13,1 % lånte den på biblioteket i fysisk form. Hele 12,5 % ved ikke eller kan ikke huske, hvordan de fik fat i deres seneste læseoplevelse, og 12,3 % har fået den forærende. Streamingtjenester står for 3 %. Udenlandske internetboghandlere står for 2,3 %, og eReolen står for 1,7 % af de adspurgtes adgangsvej til seneste læseoplevelse.

5. DISTRIBUTION AF BØGER OG LITTERATUR – FOLKEBIBLIOTEKERNE

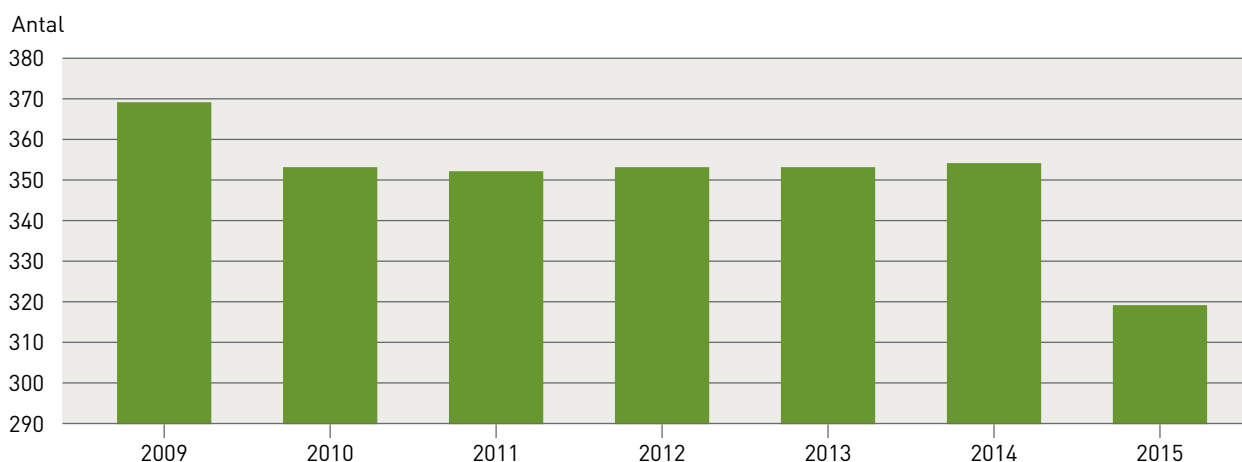
Det er i denne årsrapport ikke lykkedes at få årets statistikker med fra bibliotekerne, da offentliggørelsen af disse er stærkt forsinket. Derfor vil størstedelen af biblioteksstatistikkerne i det følgende være angivet i uopdaterede versioner. Ved at se på nye tal indgivet via biblioteksafgiften kan vi påvise, at udviklingen inden for den fysiske tilgængelighed af bøger på landets folkebiblioteker fortsat er nedadgående. Hvad angår eReolen, ses vækst i forhold til både udbud og udlån via eReolen.

- På folkebibliotekerne findes flere og flere titler i ganske få eksemplarer. I 2016 er andelen af titler, der findes i 10 eller færre eksemplarer på nationalt plan, steget til 61 %, modsvarende en andel på 57 % i 2012
- E-bogsudlånet er i fremgang efter et længere dyk, i forbindelse med at flere

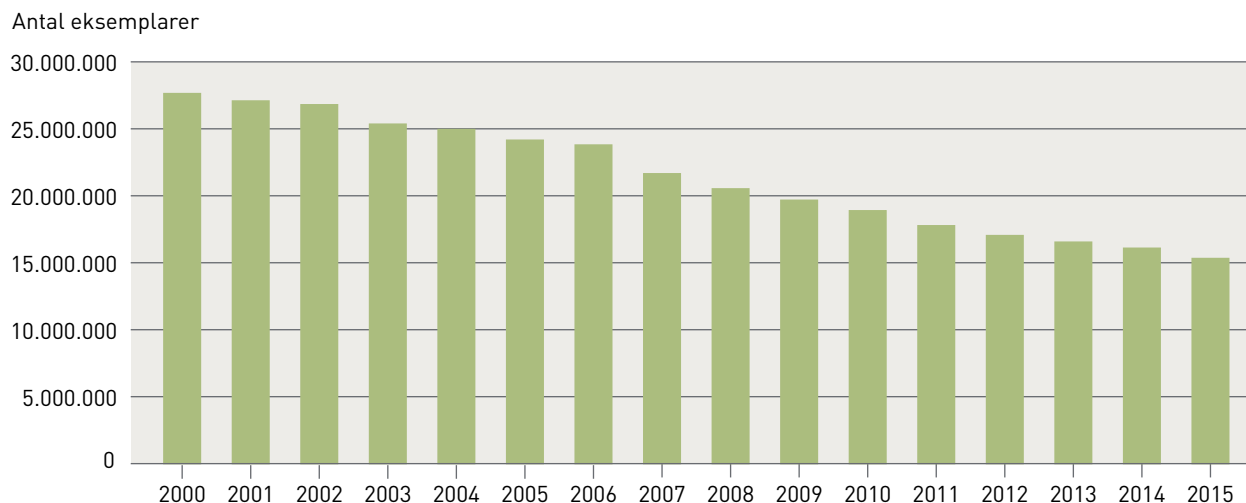
store forlag trak sig ud af samarbejdet med eReolen ved årsskiftet 2015-2016

- Udbuddet af e-bøger via eReolen er på over 16.000 titler (juli 2017), hvilket er det højeste niveau nogensinde
- Med godt 5.500 titler er udbuddet af netlydbøger på sit højeste nogensinde, og i første halvår 2017 er det gennemsnitlige udlån på ca. 141.000 netlydbøger om måneden
- Blandt de skønlitterære bøger til voksne, der indkøbes i flest eksemplarer i 2016, er seks ud af ti krimier. Mens seks ud af de ti mest indkøbte digtsamlinger ikke er indkøbt i tilstrækkeligt mange eksemplarer til at kunne være repræsenteret i alle landets kommuner.

Figur 38: Folkebibliotekernes filialer



Kilde: Danmarks Statistik, BIB2B. Uopdateret

Figur 39: Bestand af bøger på folkebibliotekerne

Kilde: Danmarks Statistik, BIB1. Uopdateret

Figur 40: Folkebibliotekernes bestand af titler

	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016
Antal titler, der ikke længere findes eksemplarer af	0	12.507	23.333	39.770	54.436
Antal titler, der findes i ét eksemplar	82.150	84.028	87.564	91.048	95.965
Antal titler, der findes i 2-10 eksemplarer	192.835	196.215	198.401	196.273	199.005
Antal titler, der findes i 11-100 eksemplarer	153.941	149.983	150.249	147.971	147.486
Antal titler, der findes i 101-1.000 eksemplarer	50.227	49.804	47.598	44.960	44.459
Antal titler, der findes i mere end 1.000 eksemplarer	247	234	216	200	188
Antal titler i alt (inkl. kasserede titler)	479.400	492.771	507.361	520.222	541.539
Årets unikke tilgængelige titler	479.400	480.264	484.028	480.452	487.103
Nettotilvækst siden 2012	-	864	4.628	1.052	7.703

Kilde: Biblioteksafgiftssystemet, Slots- og Kulturstyrelsen

5.1 FORHOLDET MELLEM BIBLIOTEKERNES BESTAND AF BØGER OG ANTALLET AF TITLER

Selv uden opdaterede tal er det velkendt, at bibliotekernes bestand af fysiske bøger i årevis har været faldende (figur 39). På baggrund af de årlige bestandsindberetninger til biblioteksafgiften er det muligt at nuancere bestandsudviklingen på folkebibliotekerne en smule.

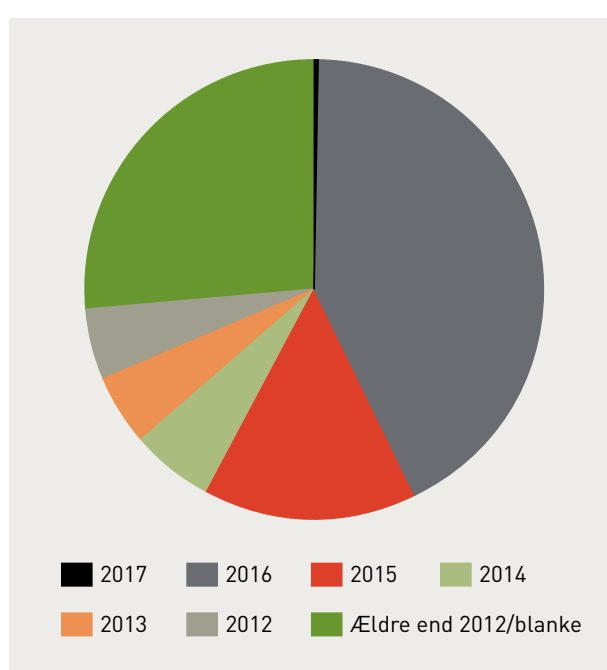
Af figur 40 fremgår det, hvor mange eksemplarer der findes af folkebibliotekernes enkelte titler¹¹. Fra startåret 2012 og frem bliver der løbende kasseret flere og flere titler. Titler, der således ikke længere findes nogen eksemplarer af på bibliotekerne. Ved bestandsindberetningen i 2016 var der således 54.436 titler, som var

¹¹ En titel er i denne sammenhæng det samme som et faustnummer, som er et unikt nummer, der tildeles hver udgivelse i Dansk Bogfortegnelse. Den samme bogtitel kan godt være ophav til flere forskellige faustnumre, hvis den eksempelvis udkommer i en ny udgave med et nyt forord.

Figur 42: Spredning af folkebibliotekernes bestand

	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016
Findes mere end 50 steder	15,3 %	15,2 %	14,6 %	14,3 %	14,4 %
Findes 6-50 steder	35,7 %	34,8 %	34,8 %	34,6 %	33,8 %
Findes 5-2 steder	26,2 %	26,5 %	26,7 %	26,5 %	26,7 %
Findes ét sted	22,7 %	23,5 %	23,9 %	24,6 %	25,1 %

Kilde: Biblioteksafgiftssystemet, Slots- og Kulturstyrelsen

Figur 41: Nye titler 31-12-2016 fordelt efter udgivelsesår

Kilde: Biblioteksafgiftssystemet, Slots- og Kulturstyrelsen

forsvundet fra folkebibliotekerne i forhold til udgangspunktet i 2012. Derudover viser tabellen, at der samlet set for folkebibliotekernes bestand foregår en koncentration i disse år, hvor flere og flere titler findes i ganske få eksemplarer. I 2012 er det på nationalt plan ca. 57 % af titlerne, der findes i 10 eller færre eksemplarer, i 2016 er dette steget til ca. 61 %. Dermed er der også gennem tiden sket et fald i antallet af titler, der findes i mange eksemplarer, og tallene viser dermed, at der er et fald i den fysiske tilgængelighed af bøgerne.

Tabellen viser, at der trods de mere end 50.000 forsvundne titler er en lille nettotilvækst i antallet af udbudte titler målt i forhold til udgangspunktet ved bestandsindberetningen i 2012. Selvom en forholdsvis stor mængde titler

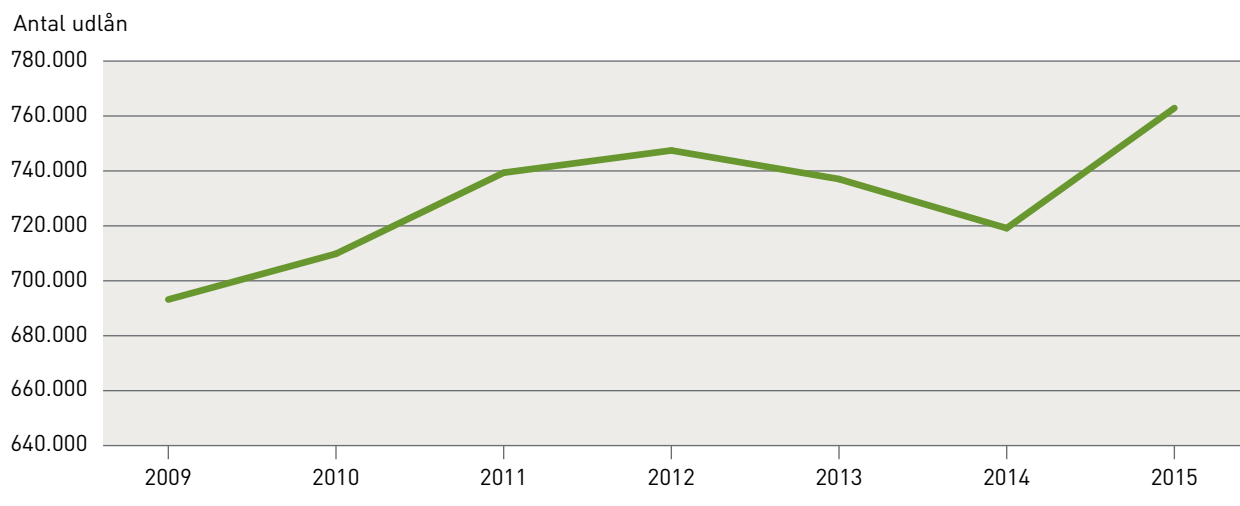
helt forsvinder fra folkebibliotekernes hylder, er der noget, der tyder på, at det løbende bogindkøb medvirker til, at udbuddet af titler samlet set vokser lidt. Stikprøver blandt de kasserede titler viser, at der er ganske mange fag- og årbøger iblandt de titler, der forsvinder fuldstændigt, hvilket kan give god mening, hvis emnet for bogen er noget, hvis aktualitet svinder med tiden.

Dykker man ned i de titler, der optræder første gang i datamaterialet ved bestandsindberetningen fra 31. december 2016, er det et lidt uventet billede, der tegner sig af de nytilkomne titler, idet ca. 25 % af titlerne er udkommet tidligere end 2012 (figur 41). Noget af dette kan måske forklares med bibliotekernes indkøbspolitikker, der ikke alene drejer sig om at indkøbe nyt, men også om at erstatte bortkommet materiale og indkøbe ældre titler, der er efterspørgsel efter. Men der er også en række titler, som må antages ikke at være nyindkøb fra årets løb. Dermed skal nettotilvæksten betragtes med et vist forbehold, da ikke alle titler vil være udtryk for, at bibliotekerne indkøber og stiller spritnyt materiale til rådighed, eftersom flere "nye" titler formentlig skyldes uregelmæssigheder i folkebibliotekernes indberetninger til biblioteksafgiften og dermed ikke er reelle nyanskaffelser¹².

Da antallet af titler, som kun findes i ét eksemplar, stiger, er det også meget naturligt, at andelen af titler, der alene er tilgængelig på et enkelt bibliotek, stiger fra 22,7 % til 25,1 % i perioden (figur 42). Andelen af titler, der er til stede på mellem to og fem biblioteker, ligger stabilt omkring de 26 %. Andelen af titler, der er til stede på 6-50 biblioteker, falder fra 35,7 % til 33,8 % i perioden, og andelen af titler, der er til stede på mere end 50 biblioteker, falder

¹² Det gælder fx titler som *Fugle i Århus Amt* fra 1988, *Vejle philatelistklub 1915-1985* fra 1985, *Fredericia – en by med krudt* i fra 1978 og lignende titler, der alle kun er indberettet i et enkelt eksemplar. Der er en række lignende titler blandt dataene.

Figur 43: Interurbanudlån til danske folkebiblioteker



Kilde: Danmarks Statistik, BIB5. Uopdateret

med knap et procentpoint, fra 15,3 % til 14,4 %. Denne udvikling skal selvfølgelig sammenholdes med udviklingen i de interurbane udlån (udlån mellem kommuner), hvor Bog- og Litteraturpanelet sidste år kunne vise, at antallet af interurbane udlån i 2015 var på det højeste niveau i syv år (figur 43).

5.2 FYSISKE BØGER OG LYDBØGER PÅ BIBLIOTEKERNE

Da opdateret data ikke er tilgængelig, er sidste års grafer gengivet i figur 44 og 45.

5.3 E-BØGER PÅ BIBLIOTEKERNE

Bibliotekernes rolle i forhold til udlån og salg af e-bøger giver fortsat anledning til uenigheder i samarbejdet mellem forlagene og bibliotekerne. Ved årsskiftet 2015-2016 trak flere store forlag deres titler fra eReolen, fordi man ikke kunne nå til enighed om udlånsvilkårene, og der er endnu ikke indgået en ny aftale for disse forlags vedkommende. Et af de argumenter, som forlagene begrundede deres tilbagetrækning af titler fra eReolen med, er, at det gratis biblioteksudlån af e-bøger ødelægger mulighederne for at have et profitabelt e-bogsmarked i Danmark. Modsat anfører bibliotekerne, at de har en forpligtelse til at sikre, at borgerne har fri og lige adgang til samfundets informationsressourcer – også i digital form.

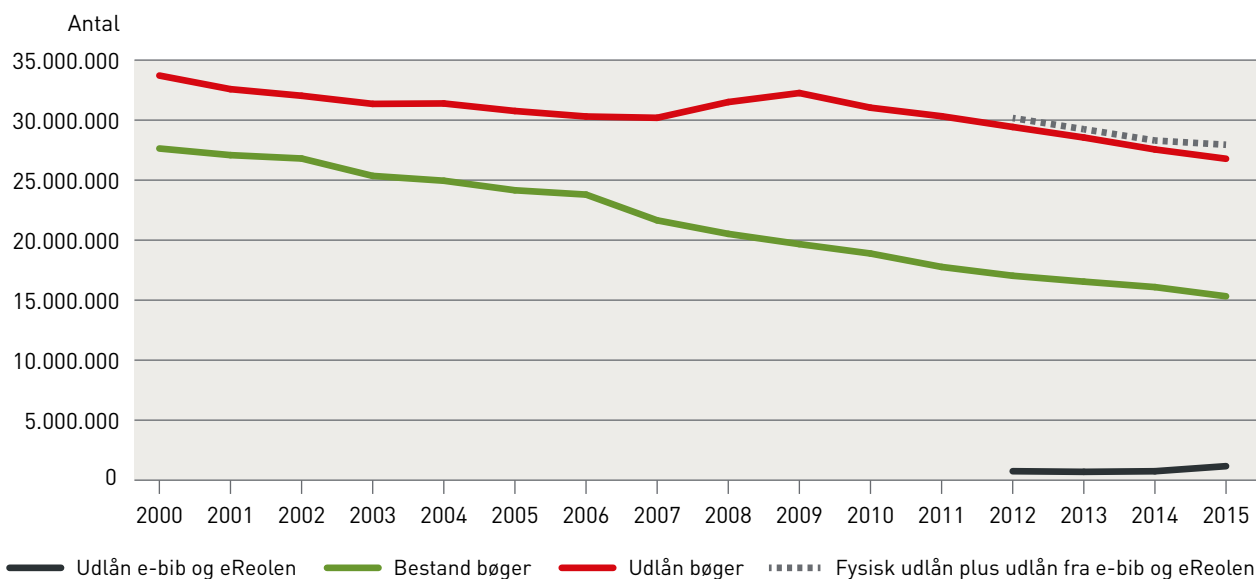
Bog- og Litteraturpanelet forsøgte med et seminar i maj 2016 at kvalificere debatten og

skabe ny viden på feltet, men det er fortsat et område, hvor der er brug for viden og dokumentation, så diskussionen mellem forlag og biblioteker kan foregå på et så oplyst grundlag som muligt. Oplæg m.m. fra seminaret kan findes på <https://slks.dk/bogen-2016/seminarer/>

Sidste efterår kunne det observeres, hvordan udlånene af især e-bøger aftog måned for måned efter udtrædelsen af de store forlag. Sammenligner man de første seks måneder af 2017 med udlånstallene for de tilsvarende måneder i 2016 (figur 46), kan man nu se, at der for e-bøgernes vedkommende er fremgang i udlånstallene fra marts 2017 og frem. For netlydbøgernes vedkommende har der indtil nu været fremgang i alle årets måneder sammenlignet med sidste år. Som Bog- og Litteraturpanelet tidligere har været inde på, er der noget, der tyder på, at udlånet af netlydbøger er mere robust end udlånet af e-bøger og knap så afhængigt af titeludbuddet.

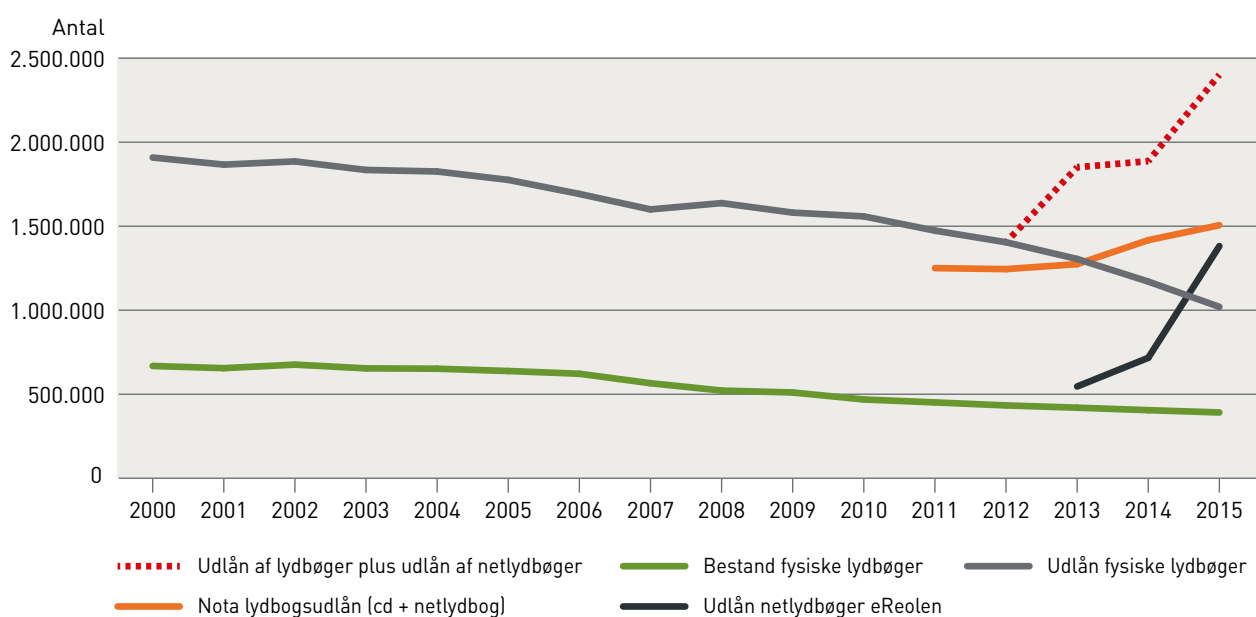
Udbuddet af e-bøger på eReolen blev reduceret, da de store forlag trak sig ud af samarbejdet ved årsskiftet 2015-2016. Imidlertid har udbuddet af titler nu nået et niveau, der er højere end i december 2015. Ved udgangen af juni 2017 var der således 16.051 forskellige e-bogstitler tilgængelige på eReolen, i december 2015 var tallet 12.465. Hvad angår udlån af e-bøger, så viser tallene som sagt også en pæn fremgang i forhold til 2016, men de er dog ikke på niveau med topudlåns månederne fra 2015. I de første seks måneder af 2017 var gennemsnittet 93.102 udlån pr. måned, mod et gennemsnit på 83.069 udlån pr. måned i 2016. I 2015 var gennemsnittet på 97.160 udlån pr. måned (figur 47).

Figur 44: Folkebibliotekernes bestand og udlån bøger



Kilde: Biblioteksstatistikken, Danmarks Statistik (2009-2015), Kulturstyrelsen (2000-2008), eReolens månedsstatistik fra netbib.dk samt data fra e-bib. Uopdateret

Figur 45: Antal udlån af lydbøger fra folkebiblioteker, eReolen og Nota



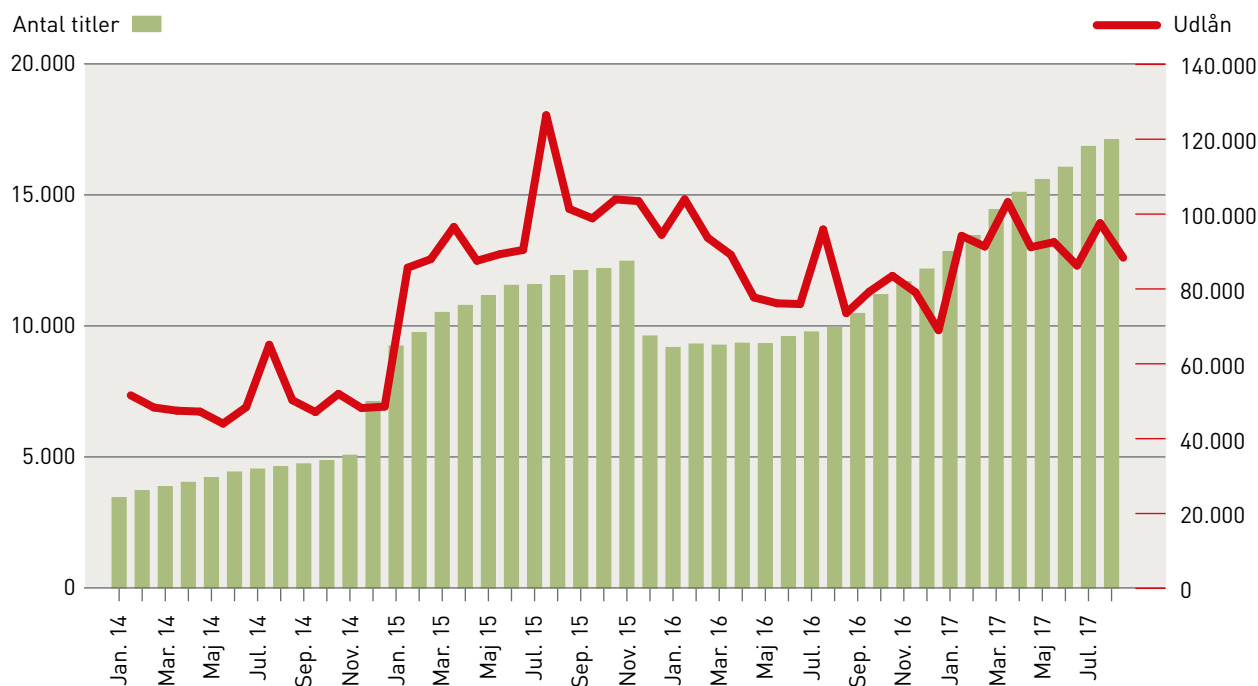
Kilde: Biblioteksstatistikken, Danmarks Statistik (2009-2015), Slots- og Kulturstyrelsen (2000-2008), eReolens månedsstatistik fra netbib.dk og årsrapport 2015 fra nota.nu. Uopdateret

Figur 46: Udvikling i månedlige udlån 2017 sammenlignet med tilsvarende måned 2016

	Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni
e-bøger	-9,4 %	-2,5 %	15,8 %	17,3 %	21,5 %	13,5 %
Netlydbøger	1,1 %	3,2 %	13,6 %	16,3 %	17,2 %	14,2 %

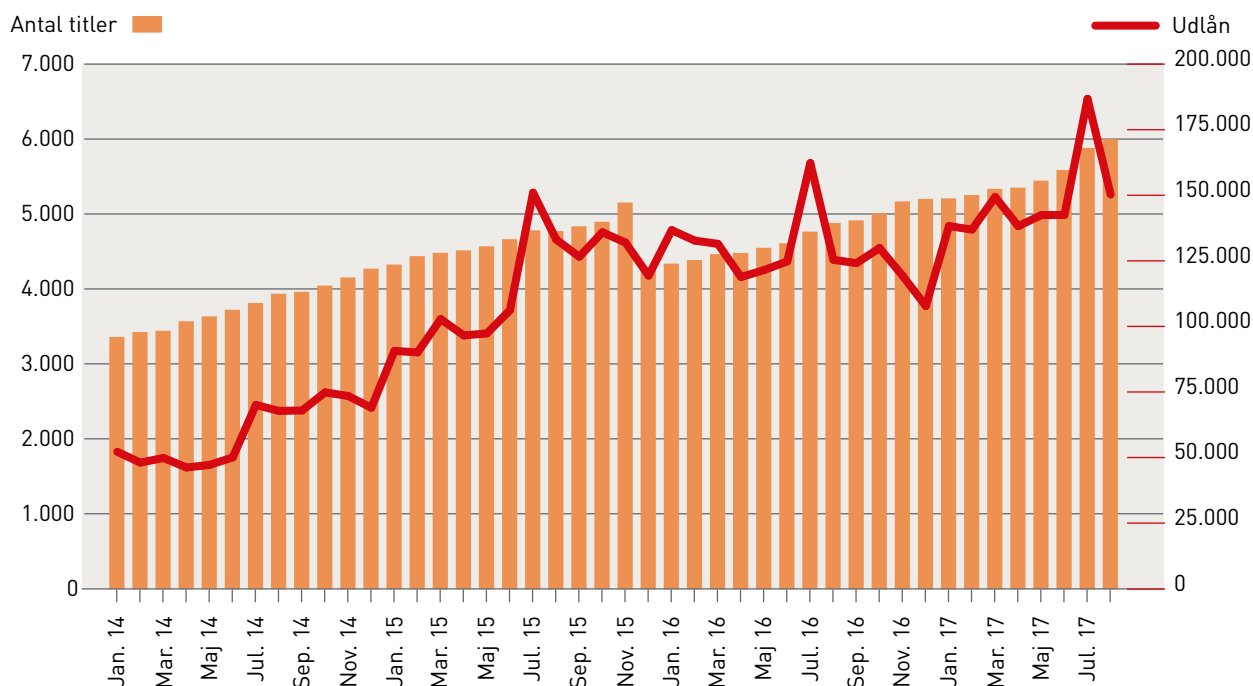
Kilde: Månedsstatistik for eReolen fra netbib.dk

Figur 47: Antal titler og udlån på eReolen



Kilde: Månedstatistik for eReolen fra netbib.dk

Figur 48: Antal titler og udlån – netlydbøger



Kilde: Månedstatistik for eReolen fra netbib.dk

For netlydbøgernes vedkommende (figur 48) er udbuddet også på sit højeste niveau nogensinde, da der i juni 2017 var 5.579 titler tilgængelige. Det tidligere toppunkt er fra november 2015, hvor 5.144 titler var disponible for udlån. I de første seks måneder af 2017 er der i gennemsnit

blevet udlånt 141.285 netlydbøger om måneden, i 2016 var gennemsnittet 127.888 udlån pr. måned, og i 2015 var tallet 115.123 udlån pr. måned. Dermed ser det ud til, at netlydbogens popularitet fortsat er stigende, og at danskerne i høj grad har taget netlydbogen som udlånsmedie til sig.

Figur 49: Forholdet mellem forlagenes salg og bibliotekernes udlån

	Antal solgte bind	Antal udlån	Ratio (antal udlån pr. solgt eksemplar)
Fysiske bøger og lydbøger 2015	12.921.300	27.800.492	2,15
Fysiske bøger og lydbøger 2014	14.423.100	28.725.496	1,99
E-bøger og netlydbøger 2015	2.803.500	2.547.394	0,91
E-bøger og netlydbøger 2014	1.755.500	1.314.775	0,75

Kilder: Månedstatistik for eReolen fra netbib.dk, Danmarks Statistik BIB01 og Danske Forlags årsstatistik. Uopdateret

Figur 50: Romaner og noveller for voksne

Adler-Olsen, Jussi: Selfies (2016)	2.916
Blædel, Sara: Bedemandens datter (2016)	2.612
Riebnitzsky, Anne-Cathrine: Orkansæsonen og stilheden (2016)	1.681
Helle, Merete Pryds: Folkets skønhed (2016)	1.602
Grue, Anna: I lige linje (2016)	1.553
Jungstedt, Mari: Du går ikke alene (2016)	1.531
Thorup, Kirsten: Erindring om kærligheden (2016)	1.497
Davidsen, Leif: Djævelen i hullet (2016)	1.489
Moyes, Jojo: Sommeren jeg mødte dig (2016)	1.462
Krefeld, Michael Katz: Dybet (2016)	1.407

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet og data fra biblioteksafgiftssystemet

Figur 51: Lyrik for voksne

Ravn, Olga: Den hvide rose (2016)	152
Tafdrup, Pia: Lugten af sne (2016)	115
Lynggaard, Klaus: Personfølsomme oplysninger (2016)	107
Aidt, Naja Marie & Moestrup, Mette: Omina (2016)	99
Rifbjerg, Klaus: Stemmerne (2016)	80
Søndergaard, Morten: Døden er en del af mit navn (2016)	79
Larsen, Marianne: Og tiden i vild tilstand mod min hud (2016)	71
Halling Nielsen, Rasmus: Også (2016)	64
Josephsen, Mikael P.: Knæk (2016)	63
Ørnsbo, Jess: Sidste ud kald (2016)	62

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet og data fra biblioteksafgiftssystemet

5.4 FOLKEBIBLIOTEKERNES BESTAND AF NYE BØGER

På baggrund af data fra biblioteksafgiftssystemet og DBC er det muligt at se, hvilke udgivelser fra 2016 der er indkøbt i flest eksemplarer af landets folkebiblioteker. Den mest populære genre er romaner og noveller for voksne, og listen over de ti mest indkøbte romaner og noveller fra 2016 (figur 50) er identisk med listen over de ti mest indkøbte bøger overhovedet. Ud af de ti mest indkøbte romaner og noveller for voksne befinder seks af titlerne sig i krimi-/spændingsfeltet. Derudover finder vi to prisbelønnede titler, Merete Pryds Helles *Folkets skønhed*, der har modtaget både Politikens Litteraturpris og De Gyldne Laurbær,

og Kirsten Thorups *Erindring om kærligheden*, der blev præmieret af Statens Kunstfond i 2016.

For lyrikkens vedkommende (figur 51) er bestandstallene noget mere beskedne. Den mest indkøbte digtsamling er til stede i 152 eksemplarer på landets folkebiblioteker, og 6 ud af de ti mest indkøbte digtsamlinger er ikke indkøbt i tilstrækkeligt mange eksemplarer til at være til stede i alle landets kommuner. Til sammenligning kunne man i *Bogen og litteraturens vilkår 2015* læse, at Yahya Hassans debut blev indkøbt i 1.678 eksemplarer.

Listen over de mest indkøbte fagbøger (figur 52) toppes af Svend Brinkmann, og herefter følger en række biografier, selvbiografier og selvhjælpsbøger.

Brinkmann, Svend: Ståsteder (2016)	1.063
Buk-Swienty, Tom: Tommy og Tanne (2016)	596
Larsen, Thomas: De dybeste rødder (2016)	585
Terkelsen, Ulla: Med kærlig hilsen (2016)	578
Joof, Hella: Pampaché-reglen (2016)	563
Mahmoud, Abdel Aziz: Hvor taler du flot dansk! (2016)	523
Klein, Sebastian: Fra min faders skygge (2016)	495
Flere forfattere: 21 helbredende dage med antiinflammatorisk kost (2016)	475
Pilgaard, Hans: Støj og fortilser (2016)	463
Münster, Sofie: Klog er noget, man øver sig på (2016)	454

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet og data fra biblioteksafgiftssystemet

Cera, Joaquín: Flunkerne i Danmark (2016)	1.222
Cera, Joaquín: Flunkerne hos dinosaurerne (2016)	1.099
Rowling, Joanne K.: Harry Potter og det forbandede barn (2016)	943
Aakeson, Kim Fupz: Vitello bygger en afskyelig snemand (2016)	909
Hammer, Anne Sofie: Villads fra Valby er indbrudstyv (2016)	805
Hammer, Anne Sofie: Villads fra Valby køber slik (2016)	789
Hammer, Anne Sofie: Villads fra Valbys uhyggelige halloween (2016)	644
Strid, Jakob Martin: Mimbo Jimbo finder en ven (2016)	599
Hammer, Anne Sofie: Villads fra Valby (2016)	594
Bøgh Andersen, Kenneth: Den faldne djævel (2016)	585

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet og data fra biblioteksafgiftssystemet

Listen over de mest indkøbte børnebøger (figur 53) domineres af Anne Sofie Hammers bøger om Villads fra Valby, der besætter fire ud af ti pladser på listen. De to mest populære titler er fra Joaquín Ceras serie om flunkerne, men også populære forfattere som J.K. Rowling, Kim Fupz Aakeson, Jakob Martin Strid og Kenneth Bøgh Andersen har fundet vej til listen over de ti mest indkøbte børnebøger udkommet i 2016.

5.5 FOLKEBIBLIOTEKERNES INDKØB AF FORLAGENES TITLER FRA 2016

I det følgende sammenstilles folkebibliotekernes bestand af bøger udgivet i 2016 med det bagvedliggende forlag. Dermed bliver det muligt at se, hvilke forlag der er mest populære på bibliotekerne. Af figur 54 ses det, at Gyldendals skønlitterære titler udgør 14,3 % af folkebibliotekernes indkøb af skønlitteratur udkommet i 2016. Herefter følger Politiken med 11,6 % og Lindhardt og Ringhof med 10,8 %. Det er værd at bemærke, at en række af de forlag/udgivere, som fyldte rigtig meget i produktionen af trykt skønlitteratur (afsnit 3.1), ikke er at finde på listen over de

mest indkøbte udgivere af skønlitteratur, herunder bl.a. Harlequin, Mellempgaard og Books on Demand. Det gennemsnitlige antal eksemplarer, som forlagenes skønlitterære titler indkøbes i, er generelt højt sammenlignet med faglitteraturen og børne- ungdomslitteraturen.

Når det kommer til folkebibliotekernes indkøb af faglitteratur (for voksne) (figur 55), er det Turbine, der topper listen, da indkøbet af forlagets udgivelser udgør 11,7 % af det samlede faglitteraturindkøb. Lige efter følger Gyldendal med 11,5 % af årets indkøb og Politiken med 7,4 %. Igen mangler flere af de mest produktive fagbogsudgivere fra afsnit 3.2 på listen, hvilket betyder, at der også for faglitteraturens vedkommende er stor forskel på de forlag, der fylder i produktionsbilledet, og de forlag, som fylder i bibliotekssammenhæng.

Listen over de mest indkøbte udgivere af børne- og ungdomsbøger (figur 56) toppes også af Gyldendal, og bibliotekernes indkøb af Gyldendals titler udgør 14,7 % af det samlede indkøb. Herefter følger Turbine med 14,6 % og Carlsen med 12,8 %. Det er de samme ti forlag, der er de mest indkøbte (afsnit 3.3) og de mest produktive, selvom der er små forskydninger i rækkefølgen.

Figur 54: Folkebibliotekernes indkøb af ny skønlitteratur (for voksne)

Forlag	Udgivelser i 2016	Biblioteksbestand	Gennemsnitlig bestand af forlagets udgivelser i 2016	Forlagets andel af årets indkøb
Gyldendal	100	26.627	266	14,3 %
Politiken	32	21.589	675	11,6 %
Lindhardt og Ringhof	72	20.188	280	10,8 %
People'sPress	31	16.911	546	9,1 %
Rosinante	31	11.403	368	6,1 %
Modtryk	26	9.481	365	5,1 %
Cicero	13	8.780	675	4,7 %
Turbine	34	5.020	148	2,7 %
Gad	10	4.078	408	2,2 %
Klim	15	3.747	250	2,0 %

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet og data fra biblioteksafgiftssystemet

Figur 55: Folkebibliotekernes indkøb af nye fagbøger (for voksne)

Forlag	Udgivelser i 2016	Biblioteksbestand	Gennemsnitlig bestand af forlagets udgivelser i 2016	Forlagets andel af årets indkøb
Turbine	143	15.921	111	11,7 %
Gyldendal	129	15.688	122	11,5 %
Politiken	51	10.072	197	7,4 %
Lindhardt og Ringhof	71	7.403	104	5,4 %
People'sPress	48	6.166	128	4,5 %
Hans Reitzel	81	3.606	45	2,6 %
Klematis	18	2.721	151	2,0 %
Libris	25	2.291	92	1,7 %
Rosinante	18	2.258	125	1,7 %
Gyldendal Business	21	2.217	106	1,6 %

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet og data fra biblioteksafgiftssystemet

Figur 56: Folkebibliotekernes indkøb af nye B&U-titler

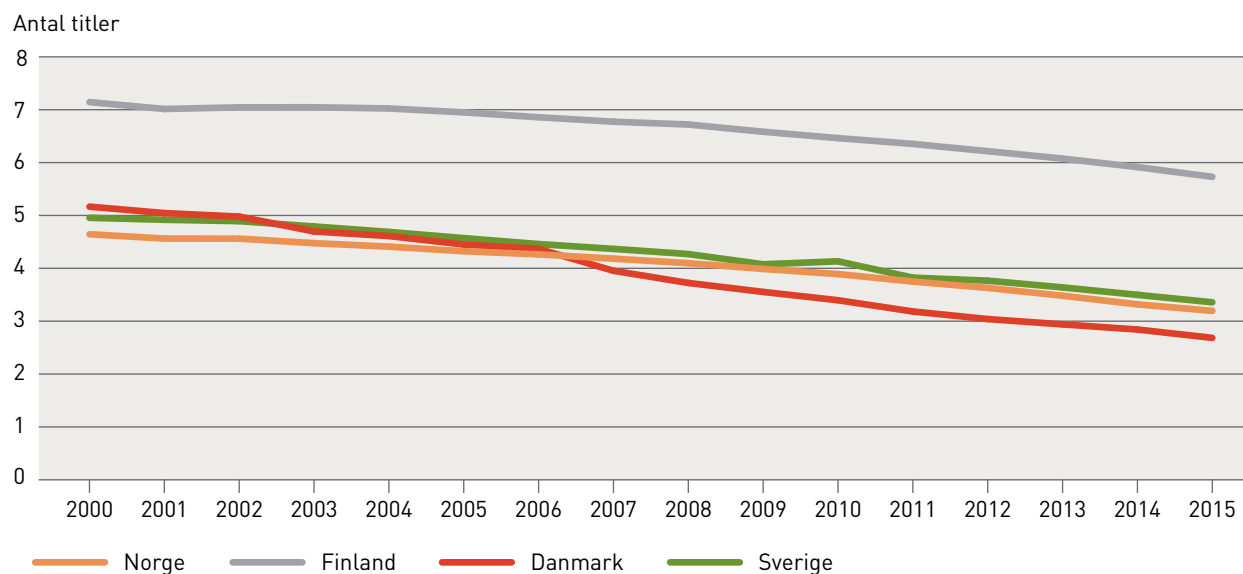
Forlag	Udgivelser i 2016	Biblioteksbestand	Gennemsnitlig bestand af forlagets udgivelser i 2016	Forlagets andel af årets indkøb
Gyldendal	127	27.350	215	14,7 %
Turbine	199	27.026	136	14,6 %
Carlsen	163	23.805	146	12,8 %
Flachs	113	15.914	141	8,6 %
Høst	54	12.438	230	6,7 %
Alvilda	87	12.149	140	6,5 %
Lamberth	75	8.437	112	4,5 %
Tellerup	41	6.360	155	3,4 %
Klematis	36	5.591	155	3,0 %
Bolden	45	4.838	108	2,6 %

Kilde: DBC, udtræk til Bog- og Litteraturpanelet og data fra biblioteksafgiftssystemet

5.6 SAMMENLIGNING AF FOLKEBIBLIOTEKSUDLÅN I NORDEN

Da opdateret data ikke er tilgængelig, gengives sidste års grafer i figur 57-60.

Figur 57: Folkebibliotekernes bogbestand pr. indbygger



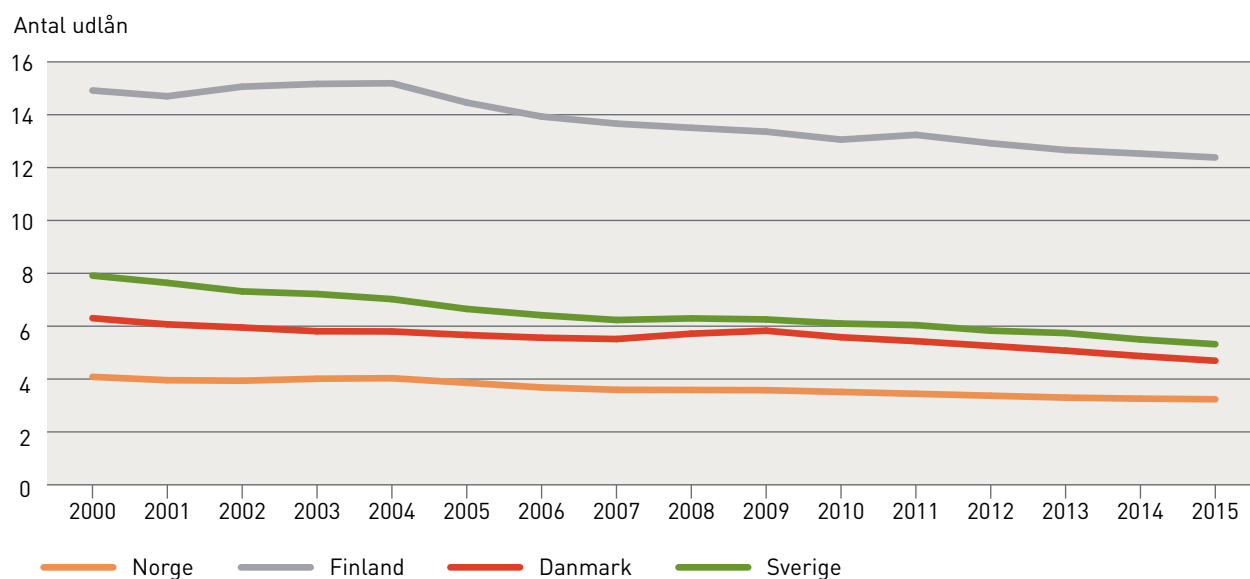
Kilder: norden.org, tilastot.kirjastot.fi, ssb.no, medienorge.uib.no, kb.se, statistikbanken.dk. Bemærk, at udlåns- og bestandstal for Sverige i 2014 er estimeret pga. omlægning af statistikken. Uopdateret

Figur 58: Udvikling i de nordiske folkebibliotekers fysiske bogbestand 2000-2015

	Udvikling i fysisk bogbestand 2000-2015			Udvikling i fysisk bogbestand pr. indbygger 2000-2015		
	Bestand 2000	Bestand 2015	Udvikling	Bestand pr. indbygger 2000	Bestand pr. indbygger 2015	Udvikling
Norge	20.917.000	16.662.027	-20,3 %	4,64	3,20	-31,2 %
Finland	37.013.045	31.446.786	-15,0 %	7,14	5,73	-19,8 %
Danmark	27.634.549	15.320.119	-44,6 %	5,17	2,68	-48,0 %
Sverige	44.012.291	33.073.155	-24,9 %	4,95	3,36	-32,2 %

Kilder: norden.org, tilastot.kirjastot.fi, ssb.no, medienorge.uib.no, kb.se, statistikbanken.dk. Uopdateret

Figur 59: Folkebibliotekernes bogudlån pr. indbygger



Kilder: norden.org, tilastot.kirjastot.fi, ssb.no, medienorge.uib.no, kb.se, statistikbanken.dk. Bemærk, at udlåns- og bestandstal for Sverige i 2014 er estimeret pga. omlægning af statistikken. Uopdateret

Figur 60: Udvikling i de nordiske folkebibliotekers fysiske bogudlån 2000-2015

	Udvikling i fysiske bogudlån 2000-2015			Udvikling i fysiske bogudlån pr. indbygger 2000-2015		
	Udvikling i fysiske bogudlån 2000-2015	Udvikling i fysiske bogudlån pr. indbygger 2000-2015	Udvikling	Bestand pr. indbygger 2000	Bestand pr. indbygger 2015	Udvikling
Norge	18.387.000	16.870.018	-8,3 %	4,08	3,24	-20,8 %
Finland	77.281.244	67.944.365	-12,1 %	14,92	12,38	-17,0 %
Danmark	33.712.775	26.780.412	-20,6 %	6,30	4,69	-25,5 %
Sverige	70.286.427	52.387.418	-25,5 %	7,91	5,32	-32,8 %

Kilder: norden.org, tilastot.kirjastot.fi, ssb.no, medienorge.uib.no, kb.se, statistikbanken.dk. Uopdateret

the 1990s, the number of people with a mental health problem has increased in the UK. The prevalence of mental health problems has risen from 10% in 1986 to 15% in 1999 (Mental Health Act 2003). The prevalence of mental health problems has also increased in other countries (Mental Health Act 2003).

The prevalence of mental health problems has increased in the UK because of a number of factors. One of the main reasons is that people are living longer. This means that there are more people who are at risk of developing a mental health problem. Another reason is that people are more likely to report a mental health problem. This is because people are more aware of their mental health and are more likely to seek help.

The prevalence of mental health problems has also increased because of a number of other factors. One of these is that people are more likely to experience stress. This is because of the increasing demands of modern life. Another factor is that people are more likely to experience trauma. This is because of the increasing number of people who are exposed to violence and other traumatic events.

The prevalence of mental health problems has also increased because of a number of other factors. One of these is that people are more likely to experience depression. This is because of the increasing number of people who are experiencing stress and trauma. Another factor is that people are more likely to experience anxiety. This is because of the increasing number of people who are experiencing stress and trauma.

The prevalence of mental health problems has also increased because of a number of other factors. One of these is that people are more likely to experience schizophrenia. This is because of the increasing number of people who are experiencing stress and trauma. Another factor is that people are more likely to experience bipolar disorder. This is because of the increasing number of people who are experiencing stress and trauma.

The prevalence of mental health problems has also increased because of a number of other factors. One of these is that people are more likely to experience personality disorders. This is because of the increasing number of people who are experiencing stress and trauma. Another factor is that people are more likely to experience eating disorders. This is because of the increasing number of people who are experiencing stress and trauma.

The prevalence of mental health problems has also increased because of a number of other factors. One of these is that people are more likely to experience substance use disorders. This is because of the increasing number of people who are experiencing stress and trauma. Another factor is that people are more likely to experience self-harm. This is because of the increasing number of people who are experiencing stress and trauma.

The prevalence of mental health problems has also increased because of a number of other factors. One of these is that people are more likely to experience suicidal thoughts. This is because of the increasing number of people who are experiencing stress and trauma. Another factor is that people are more likely to experience suicide. This is because of the increasing number of people who are experiencing stress and trauma.

6. FORBRUG

Når vi ser på danskernes læsevaner, så kan vi konstatere, at der er sket en række ændringer i danskernes forbrug af både skøn- og faglitteratur i løbet af de senere år. Generelt læser flere mennesker i Danmark, men de læser ikke så ofte. Der er sket en forskydning i læsehypighed, således at skønlitteratur læses mindre hyppigt, mens læsehypigheden af faglitteratur er steget.

Hovedpointer i kapitlet:

- Andelen af kvinder, der læser skønlitteratur ugentligt eller hyppigere, er faldet fra 50 % til 46 % fra 2010-2016
- Andelen af kvinder, der læser faglitteratur ugentligt eller hyppigere, er steget med 5,1 procentpoint fra 2010 til 2016. Blandt mændene er stigningen på 5,8 procentpoint
- Der er sket et markant fald i andelen af 30-39-årige, der læser skønlitteratur ugentligt eller hyppigere, på 9,3 procentpoint fra 2010-2016. Læsehypigheden af skønlitteratur for de 40-59-årige går også mærkbart tilbage i perioden
- Blandt de unge er andelen af 15-19-årige, der læser faglitteratur ugentligt eller hyppigere, steget med hele 10,5 procentpoint, og for de 20-29-årige er stigningen på 8,8 procentpoint i perioden
- Det største udsving ses blandt personer med lange videregående uddannelser. Her er andelen af dem, der læser skønlitteratur ugentligt eller hyppigere, faldet med 13,3 procentpoint over de sidste syv år

- Udviklingen inden for læsning af e-bøger går langsomt, men er i vækst. Generelt læste 15,3 % e-bøger minimum én gang om måneden i 2016, mod 13 % i 2014.

6.1 LÆSNING

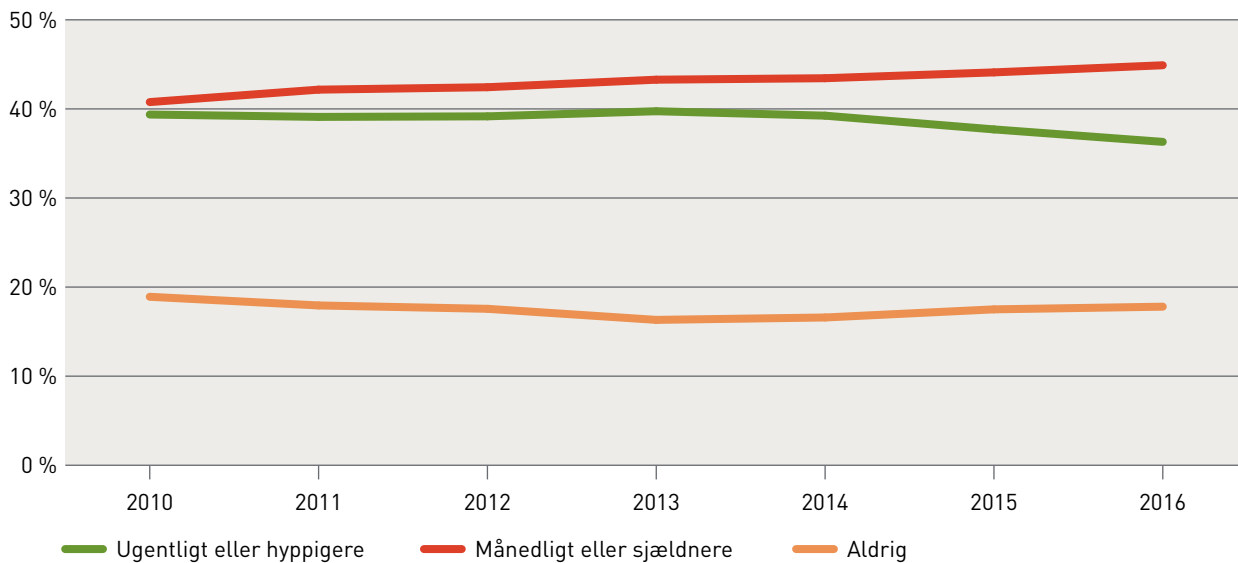
Bog- og Litteraturpanelet offentliggjorde i marts 2017 en undersøgelse af læsevaner i fem udvalgte lande¹³. Undersøgelsen konkluderede, at selvom der er forskelle i metoderne til måling af læsning landene imellem, er det tydeligt, når man ser på tværs af undersøgelserne, at køn, alder og uddannelse har betydning for folks læsevaner. I dette års gennemgang af danskernes læsevaner vil disse optikker derfor være omdrejningspunktet i belysningen af de sidste syv års udviklingstendenser.

6.1.1 Generelle læsevaner

Helt generelt har hyppigheden i danskernes læsning af skønlitteratur ligget nogenlunde stabilt de sidste syv år. De senere år ses dog et fald i andelen, der læser skønlitteratur ugentligt eller hyppigere (figur 61). I perioden er andelen således faldet med 3,1 procentpoint fra 39,4 % til 36,3 %. Tilsvarende ses en stigning i andelen, der læser månedligt eller sjældnere, på 4,1 procentpoint, fra 40,8 % til 44,9 %. Andelen af personer, der aldrig læser skønlitteratur, er i perioden faldet en smule til nu at udgøre 17,8 % af de adspurgte. Dermed er situationen den, at der er en lille stigning i andelen af danskere, der læser skønlitteratur, men at der samtidig kan observeres et fald i den hyppighed, som skønlitteraturen læses med.

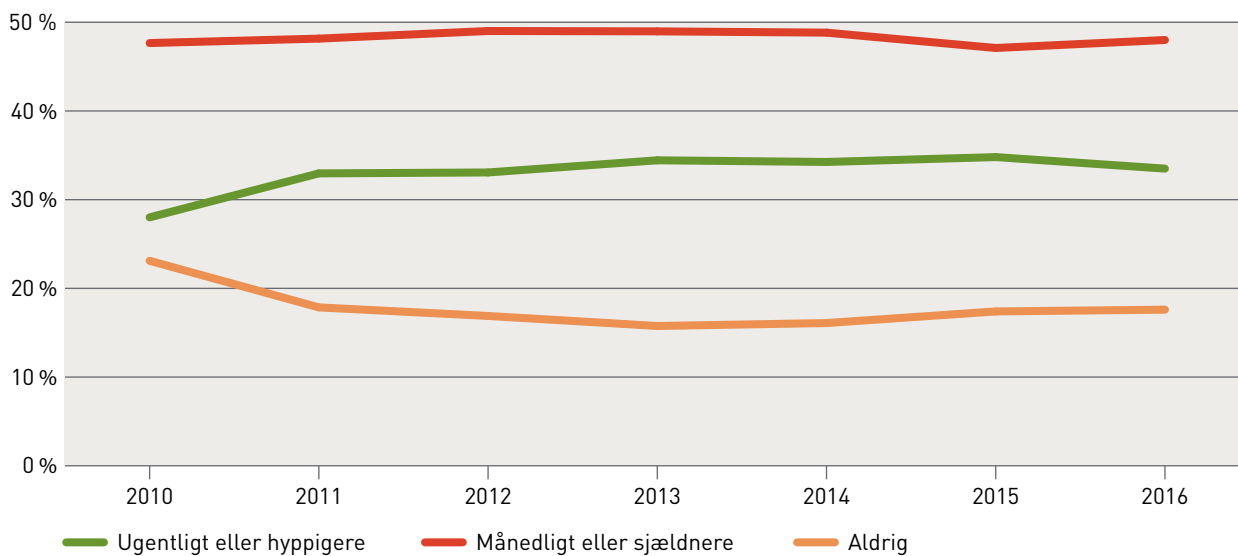
¹³ Undersøgelsen kan læses her: <http://slks.dk/bogen-2016/laesning-i-tal>.

Figur 61: Læsning af skønlitteratur fordelt efter hyppighed



Kilde: Gallup, Index Danmark (HH2010, HH2011, HH2012, HH2013, HH2014, HH2015, HH2016). Kategorien *Ugentligt eller hyppigere* er sammensat af svarmulighederne 'Dagligt/næsten dagligt', '3-4 dage om ugen' og '1-2 dage om ugen'. Kategorien *Månedligt eller sjældnere* er sammensat af svarmulighederne '1-2 dage om ugen', '1-3 dage om måneden', '1-5 dage i.f. 1/2 år' og 'Sjældnere'.

Figur 62: Læsning af faglitteratur fordelt efter hyppighed

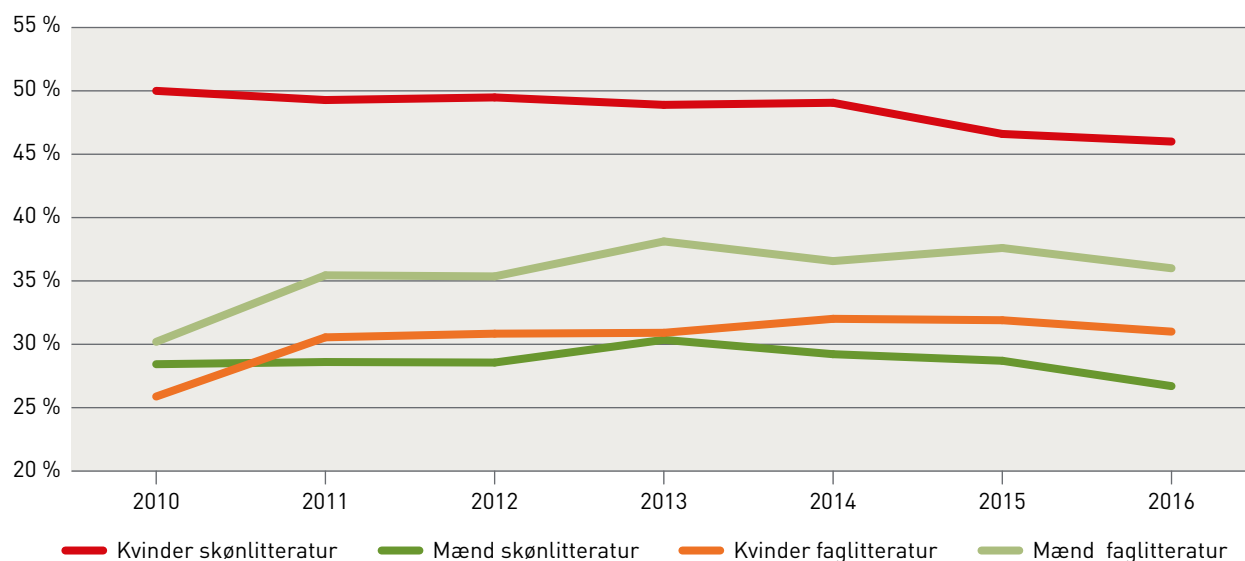


Kilde: Gallup, Index Danmark (HH2010, HH2011, HH2012, HH2013, HH2014, HH2015, HH2016). Kategorien *Ugentligt eller hyppigere* er sammensat af svarmulighederne 'Dagligt/næsten dagligt', '3-4 dage om ugen' og '1-2 dage om ugen'. Kategorien *Månedligt eller sjældnere* er sammensat af svarmulighederne '1-3 dage om måneden', '1-5 dage i.f. 1/2 år' og 'Sjældnere'.

For faglitteraturens vedkommende (figur 62) er perioden kendetegnet ved en mindre stigning i læsehypigheden. Faglitteratur skal i denne sammenhæng forstås i bredest mulige forstand, dvs. som non-fiktion. Der er i perioden et fald på 5,5 procentpoint i andelen af adspurgte, der aldrig læser faglitteratur. Udviklingen blandt de grupper, der læser faglitteratur ugentligt eller hyppigere og månedligt eller sjældnere, er meget stabil de sidste seks år.

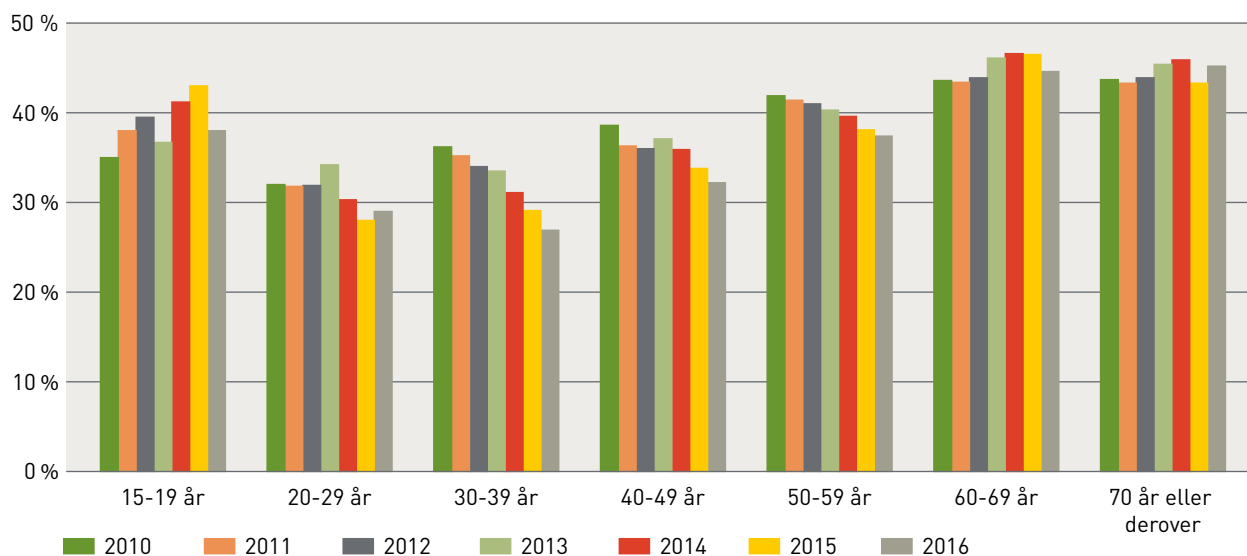
I figur 63 er de flittigste læsere isoleret fra resten af populationen og fordelt på køn. Mest iøjnefaldende er, at det fald i hyppigheden af kvinders skønlitteraturforbrug, som Bog- og Litteraturpanelet konstaterede sidste år, fortsat gør sig gældende, og at det nu er faldet med 4 procentpoint i perioden. Især er det i perioden fra 2014 og frem, at der sker en deceleration i hyppigheden af kvinders læsning af skønlitteratur.

Figur 63: Læser ugentligt eller hyppigere



Kilde: Gallup, Index Danmark (HH2010, HH2011, HH2012, HH2013, HH2014, HH2015, HH2016)

Figur 64: Læser skønlitteratur ugentligt eller hyppigere



Kilde: Gallup, Index Danmark (HH2010, HH2011, HH2012, HH2013, HH2014, HH2015, HH2016)

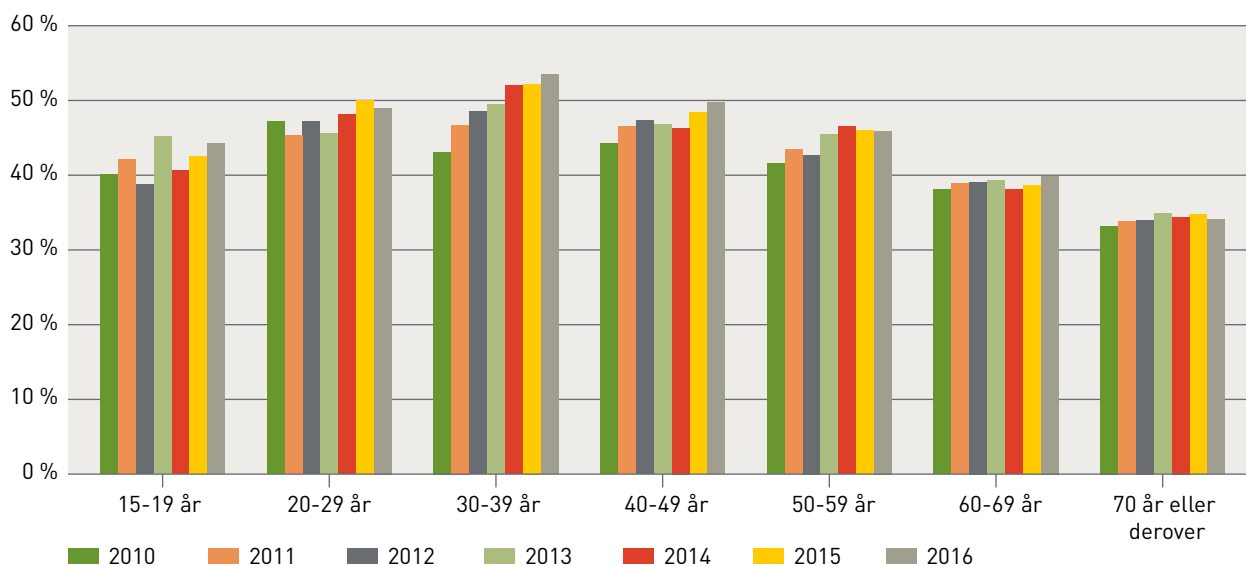
Mænds forbrug af skønlitteratur er også dalende. Især fra 2013 og frem, hvor forbruget blandt de hyppigste læsere er dalet med 3,7 procentpoint.

Flere mænd end kvinder læser faglitteratur ugentligt eller mere, og det er desuden værd at bemærke, at udviklingen for begge køns læsning har været stabil siden 2011.

6.1.2 Læsning og alder

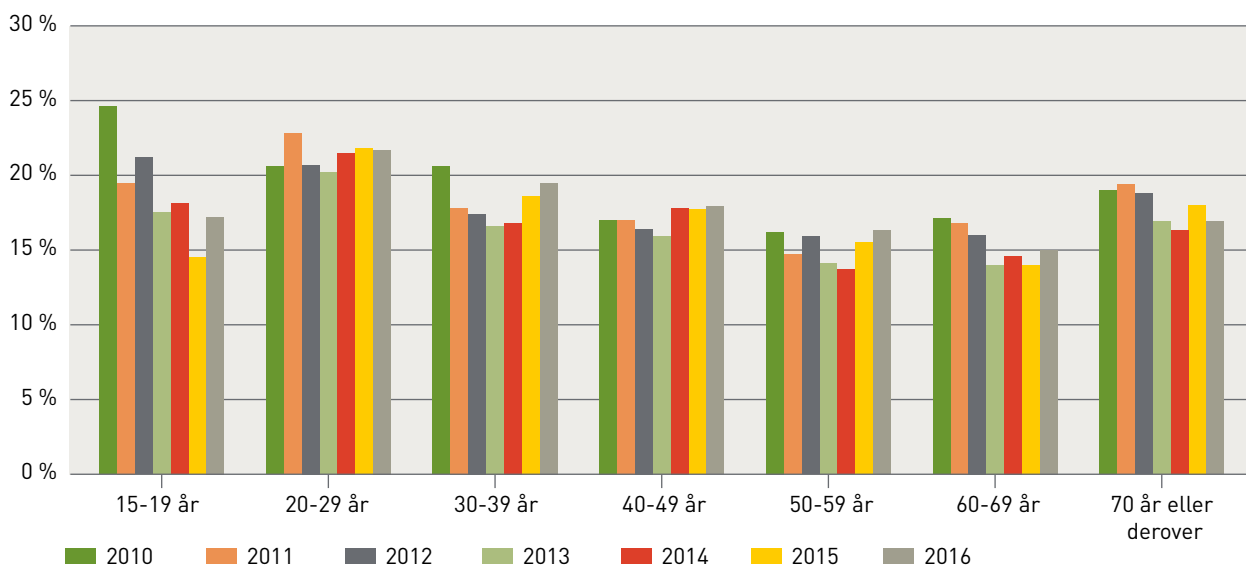
At de, der generelt læser hyppigt, bliver ældre og ældre, kan aflæses i læsevaner fordelt på alder. I løbet af de sidste syv år er der således sket et markant fald på 9,3 procentpoint blandt de 30-39-årige, der læser skønlitteratur ugentligt eller hyppigere (figur 64), for de 40-49-årige er faldet på 6,4 procentpoint, mens der for de 50-59-årige kan registreres et fald på 4,5 procentpoint. Ser man på de unges læsevaner, er

Figur 65: Læser skønlitteratur månedligt eller sjældnere



Kilde: Gallup, Index Danmark (HH2010, HH2011, HH2012, HH2013, HH2014, HH2015, HH2016)

Figur 66: Læser aldrig skønlitteratur



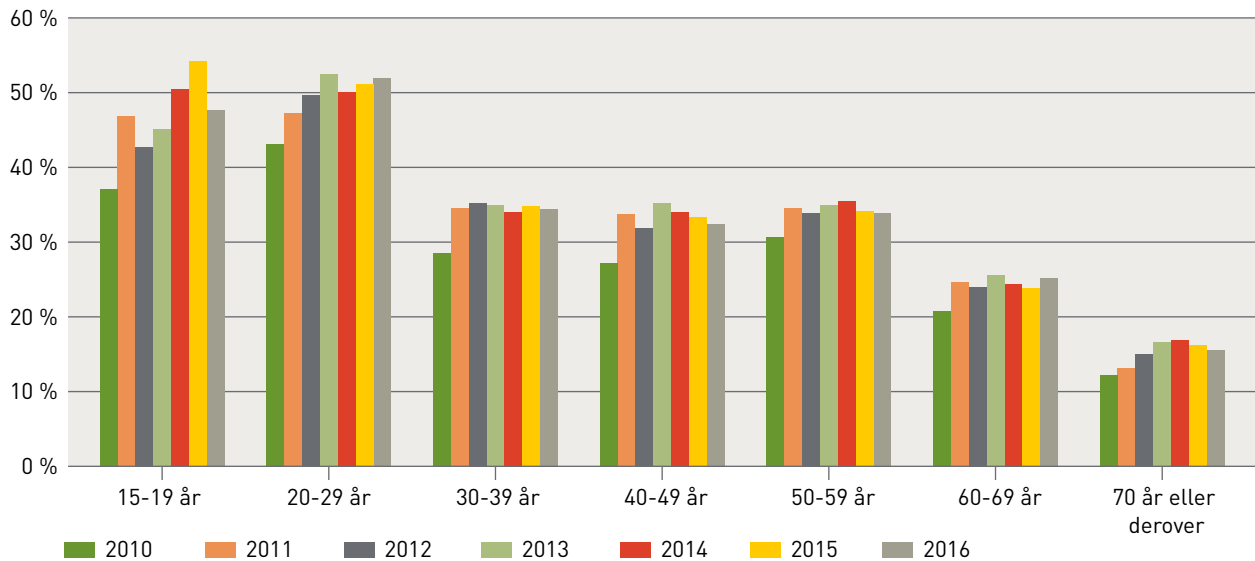
Kilde: Gallup, Index Danmark (HH2010, HH2011, HH2012, HH2013, HH2014, HH2015, HH2016)

der ligeledes sket et fald i læsehypigheden blandt de 20-29-årige, men udviklingsmønstre er dog her ikke så entydigt. Blandt de 15-19-årige udvikler læsevanerne sig noget ujævnt, og denne gruppe ligger faktisk 3 procentpoint højere i 2016 målt i forhold til 2010. De to ældste grupperingerne (60+) øger begge deres læsehypighed i perioden.

Når nu der registreres et tydeligt fald blandt de allerhyppigste læsere i alderen 30-59 år, betyder det også, at der nødvendigvis må finde en stigning sted i de grupperinger, der læser

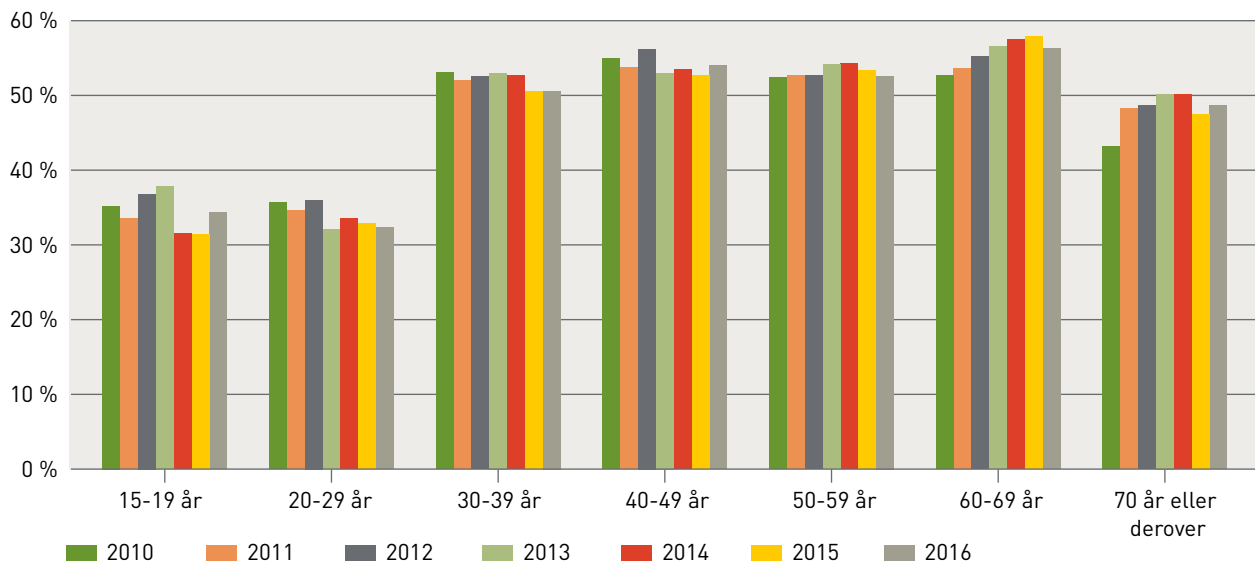
knap så meget (figur 65). I perioden ses således en stigning på 10,4 procentpoint blandt de 30-39-årige, der læser skønlitteratur på månedlig basis eller sjældnere, for de 40-49-årige er stigningen på 5,5 procentpoint, og for de 50-59-årige er stigningen på 4,3 procentpoint. De øvrige aldersgrupper oplever også stigninger i andelen, der læser månedligt eller sjældnere, på mellem 0,9 og 4,1 procentpoint. Dette skal ses i sammenhæng med, at der for de fleste aldersgrupper kan registreres små fald i andelene, der aldrig læser skønlitteratur (figur 66).

Figur 67: Læser faglitteratur ugentligt eller hyppigere



Kilde: Gallup, Index Danmark (HH2010, HH2011, HH2012, HH2013, HH2014, HH2015, HH2016)

Figur 68: Læser faglitteratur månedligt eller sjældnere



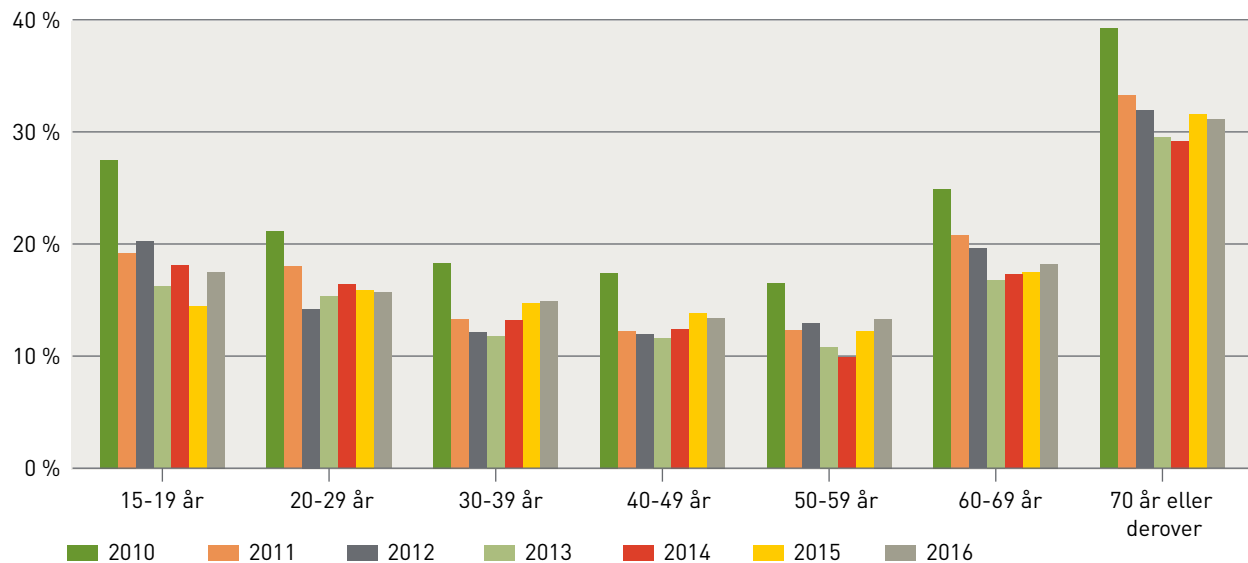
Kilde: Gallup, Index Danmark (HH2010, HH2011, HH2012, HH2013, HH2014, HH2015, HH2016)

For faglitteraturens vedkommende går udviklingen i aldersgruppernes læsehyppighed den anden vej i perioden. De største udsving finder man blandt de yngste læsere mellem 15 og 29 år. For de 15-19-årige ses en stigning på 10,5 procentpoint i perioden blandt dem, der læser faglitteratur ugentligt eller hyppigere (figur 67), og for de 20-29-årige er stigningen på 8,8 procentpoint. Som Bog- og Litteraturpanelet også har bemærket de foregående år, hænger det formentlig sammen med, at undersøgelsen ikke sorterer læsning i forbindelse med uddannelse

fra, og stigningen kan dermed hænge sammen med en generel stigning i antallet af studerende, der påbegynder og gennemfører videregående uddannelser i Danmark¹⁴. For de øvrige aldersgrupper er andelen, der læser faglitteratur ugentligt eller hyppigere, ret stabil, især hvis man ser bort fra 2010, der ligger lavt for samtlige aldersgrupper.

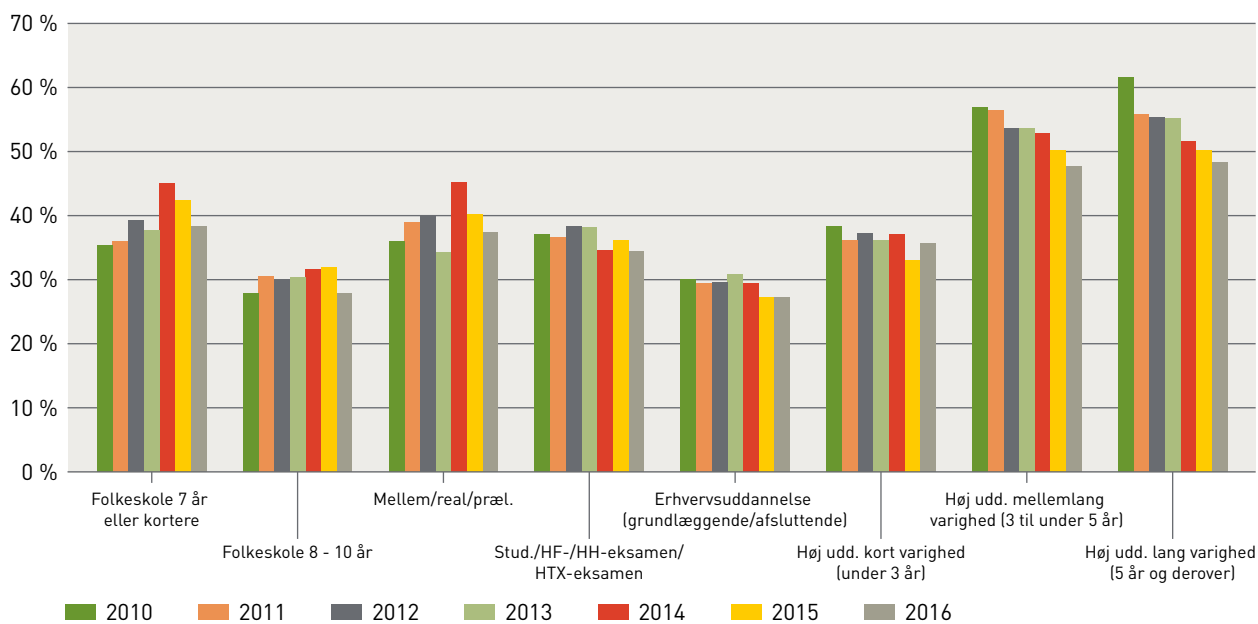
¹⁴ Denne tendens er bl.a. dokumenteret af Danmarks Statistik: <http://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=23497>.

Figur 69: Læser aldrig faglitteratur



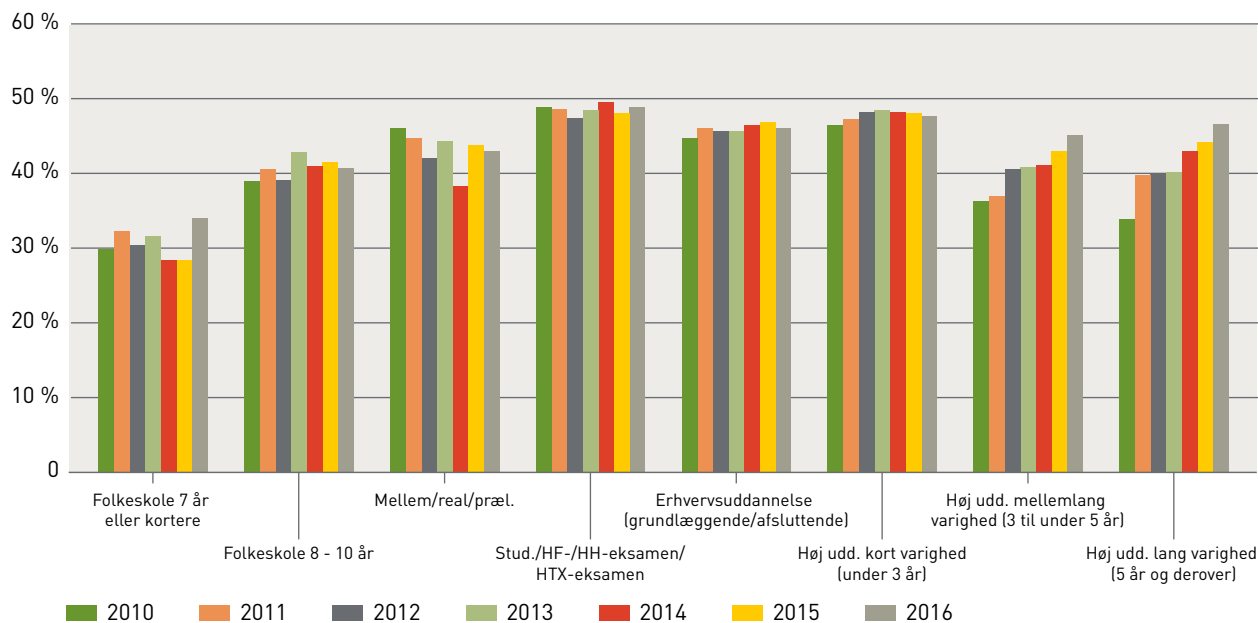
Kilde: Gallup, Index Danmark (HH2010, HH2011, HH2012, HH2013, HH2014, HH2015, HH2016)

Figur 70: Læser skønlitteratur ugentligt eller hyppigere



Kilde: Gallup, Index Danmark (HH2010, HH2011, HH2012, HH2013, HH2014, HH2015, HH2016)

Figur 71: Læser skønlitteratur månedligt eller sjældnere



Kilde: Gallup, Index Danmark (HH2010, HH2011, HH2012, HH2013, HH2014, HH2015, HH2016)

Retter vi blikket mod dem, der læser knap så hyppigt (figur 68), er der blandt aldersgrupperne 60-69 år og 70 år eller derover en stigning i andelen, der læser faglitteratur månedligt eller sjældnere på hhv. 3,6 procentpoint og 5,4 procentpoint. De øvrige aldersgrupper er nogenlunde stabile i perioden, og blandt de yngre aldersgrupper kan der observeres små fald i andelen, der læser faglitteratur månedligt eller sjældnere.

Betragter man dem, der aldrig læser faglitteratur (figur 69), er det også tydeligt, at 2010 statistisk set er et atypisk år, da andelen af personer, der aldrig læser faglitteratur, er markant højere for alle aldersgrupper i netop dette år set i forhold til de øvrige. Ser man bort fra 2010, er der sket mindre stigninger i andelen, der aldrig læser faglitteratur, i aldersgrupperne 30-59 år (mellem 1,0 og 1,6 procentpoint). Blandt de yngste og ældste læsere har der fundet mindre fald sted i perioden (fald på mellem 1,7 og 2,6 procentpoint).

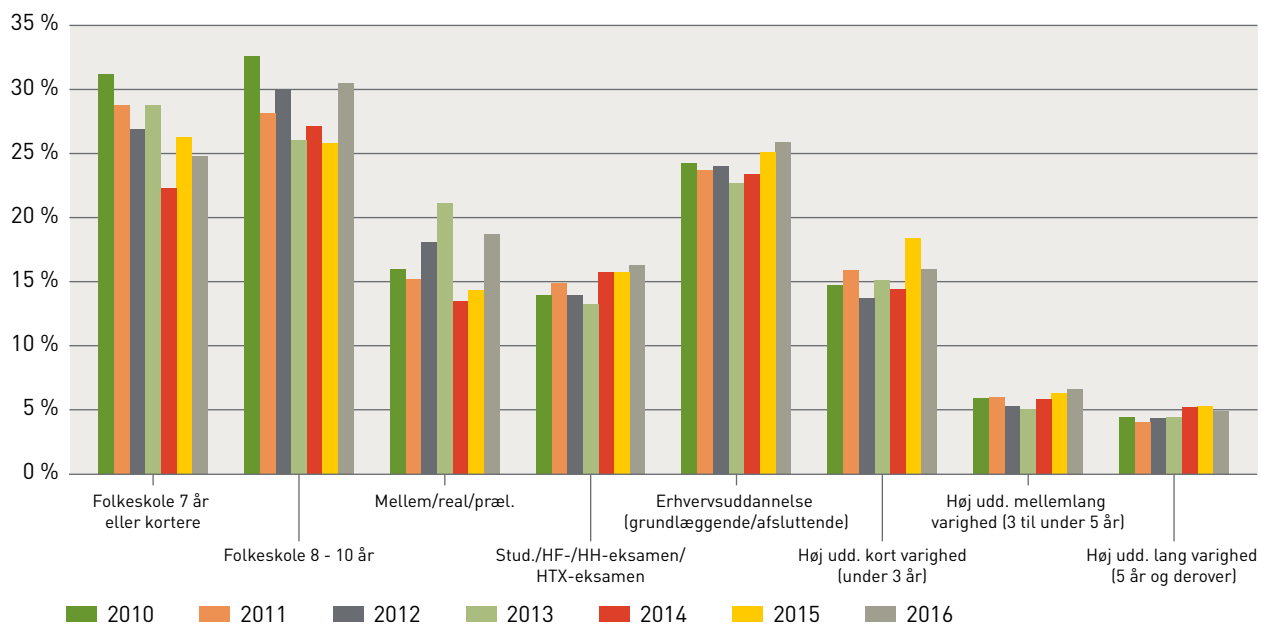
6.1.3 Læsning og uddannelse

Også når hyppigheden i læsningen af skønlitteratur holdes op imod respondenternes højst fuldførte uddannelse (figur 70), er der bemærkelsesværdige ændringer at spore hen over de sidste syv år. Især er det iøjnefaldende, at andelen blandt de længst ud-

dannede, der læser skønlitteratur ugentligt eller hyppigere, er faldet markant de sidste syv år. Således er andelen, der læser skønlitteratur ugentligt eller hyppigere, faldet med 13,3 procentpoint for gruppen med en lang videregående uddannelse, og gruppen med en mellemlang uddannelse er faldet med 9,2 procentpoint i perioden. Blandt de øvrige uddannelsesgrupper er udviklingen i perioden mere moderat. De tre kortest uddannede grupper er alle steget en smule i perioden (0,1 – 2,9 procentpoint), mens de tre midtergrupper alle er faldet en smule (2,6 – 2,7 procentpoint).

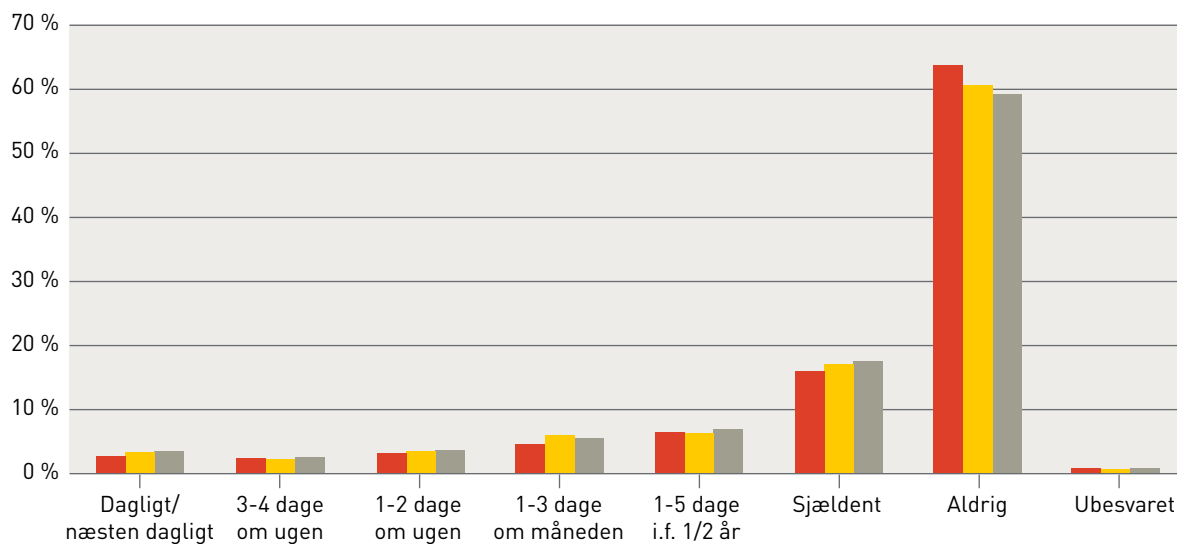
På baggrund af udviklingen blandt de hyppigste læsere, kan der naturligt nok konstateres flere stigninger blandt dem, der læser skønlitteratur knap så hyppigt, altså månedligt eller sjældnere (figur 71). Blandt personer inden for de to højest uddannede grupper er andelen, der læser skønlitteratur månedligt eller sjældnere, steget hhv. 12,7 procentpoint (lang videregående) og 8,8 procentpoint (mellemlang). Der findes i tallene ikke en oplagt forklaring på, hvorfor læsevaneerne udvikler sig, som de i øjeblikket gør. En mulighed er, at læsningen af faglitteratur vinder frem på bekostning af skønlitteraturen, og at de højtuddannede simpelthen bruger en større andel af deres tid på faglitteraturen end tidligere. En anden mulighed er, at det, at dannelsesidealet har forrykket sig, influerer på,

Figur 72: Læser aldrig skønlitteratur



Kilde: Gallup, Index Danmark (HH2010, HH2011, HH2012, HH2013, HH2014, HH2015, HH2016)

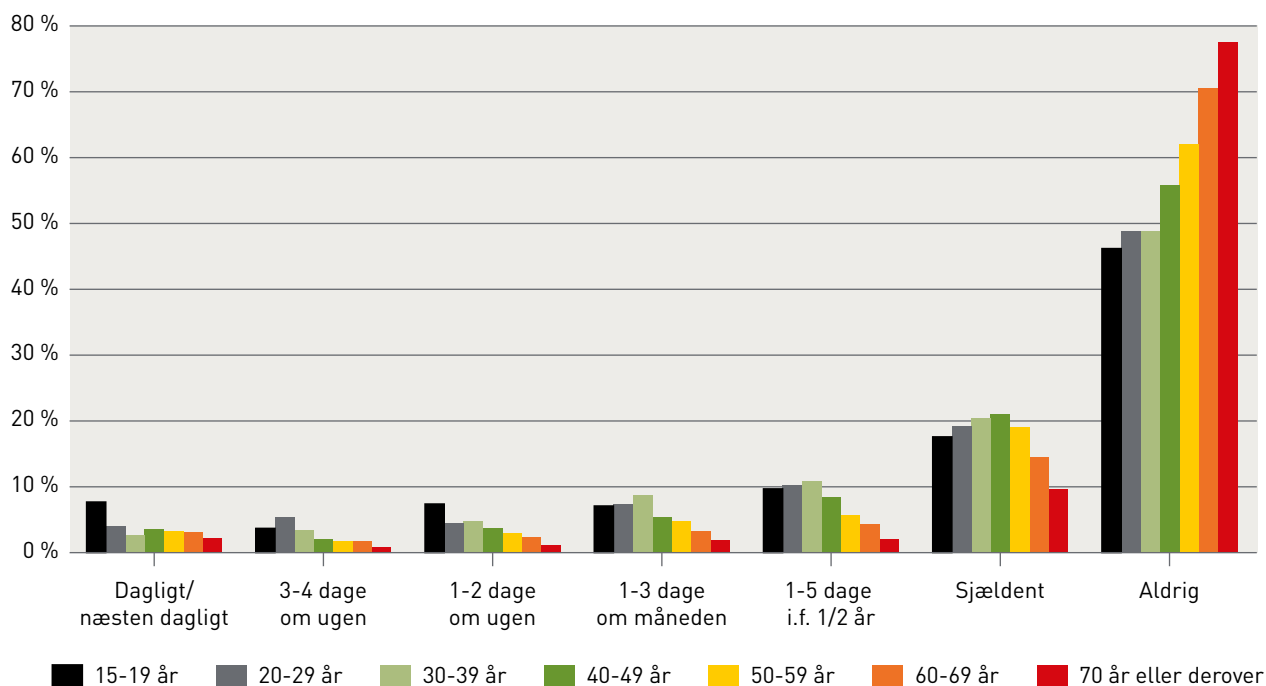
Figur 73: Læsning af e-bøger 2014-2015



	Dagligt/næsten dagligt	3-4 dage om ugen	1-2 dage om ugen	1-3 dage om måneden	1-5 dage i.f. 1/2 år	Sjældent	Aldrig	Ubesvaret
2014	2,8%	2,4%	3,2%	4,6%	6,4%	16,0%	63,8%	0,8%
2015	3,4%	2,3%	3,5%	6,0%	6,4%	17,1%	60,6%	0,7%
2016	3,5%	2,5%	3,7%	5,6%	7,0%	17,6%	59,2%	0,9%

Kilde: Gallup, Index Danmark

Figur 74: Læsning af e-bøger fordelt på aldersgrupper 2016



Kilde: Gallup, Index Danmark

at dannelse og uddannelse ikke længere hænger sammen i samme grad som tidligere. Udviklingen viser i denne optik, at de nye generationer af højtuddannede ikke tillægger skønlitteraturen samme betydning som forrige generationer. En tredje mulighed er, at der er stigende konkurrence på mediemarkedet, og at læsning af skønlitteratur skal ses som en del af et større underholdningsudbud, som også rummer streamingtjenester, podcasts m.m.

I de to uddannelsesgrupper med kortest uddannelse ses et fald i andelen, der aldrig læser skønlitteratur (figur 72), på hhv. 6,4 procentpoint (7. klasse eller kortere) og 2,1 procentpoint (8.-10. klasse som højeste fuldførte uddannelse). Dette hænger formentlig sammen med, at folk med disse uddannelser generelt er ældre end gennemsnittet, og at ældre mennesker generelt læser mere end yngre. I de øvrige uddannelsesgrupper ses små stigninger i andelen, der aldrig læser skønlitteratur, på mellem 0,5 og 2,7 procentpoint.

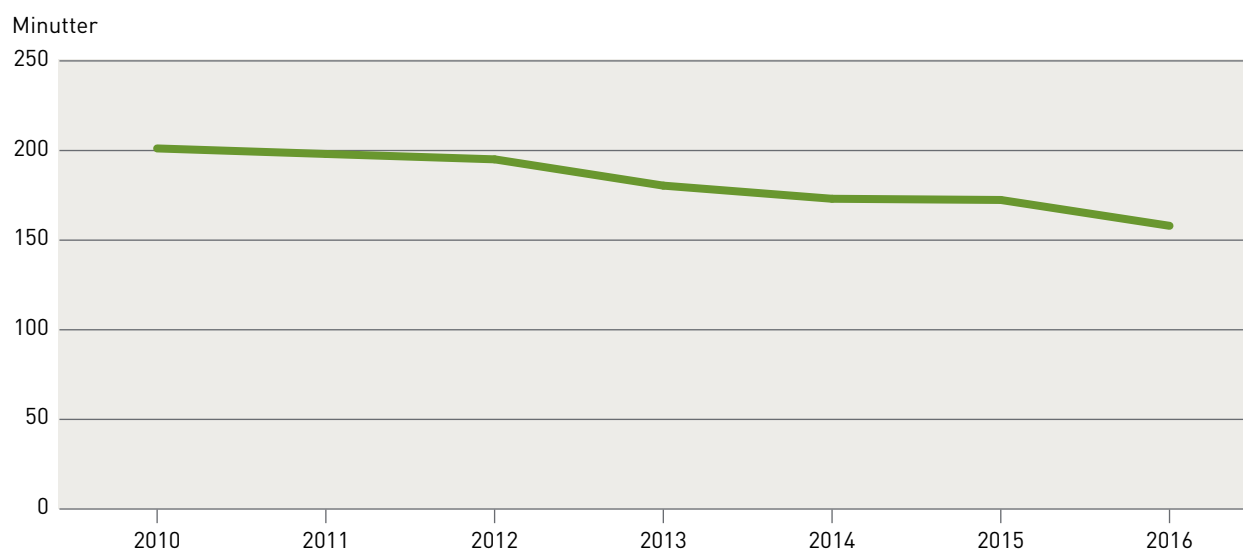
6.1.2 Læsning af e-bøger

I de tre år, hvor læsning af e-bøger er blevet dækket af Gallups undersøgelsesunivers, har andelen af adspurgte, som hyppigt læser e-bøger,

kun flyttet sig langsomt (figur 73). Andelen, der læser e-bøger dagligt/næsten dagligt, er steget 0,7 procentpoint i perioden 2014-2016. Andelen, der aldrig læser e-bøger, er faldet 4,6 procentpoint, hvilket indikerer, at der trods alt løbende kommer flere brugere af e-bøger til. Hovedparten af dem, der læser e-bøger, læser dog e-bøger månedligt eller sjældnere (30,2 %), og det er kun en mindre andel, der anvender e-bøgerne ugentligt eller hyppigere (9,7 %). Til sammenligning var det i 2014 hhv. 27 %, der læste månedligt eller sjældnere, og 8,4 %, der læste ugentligt eller hyppigere.

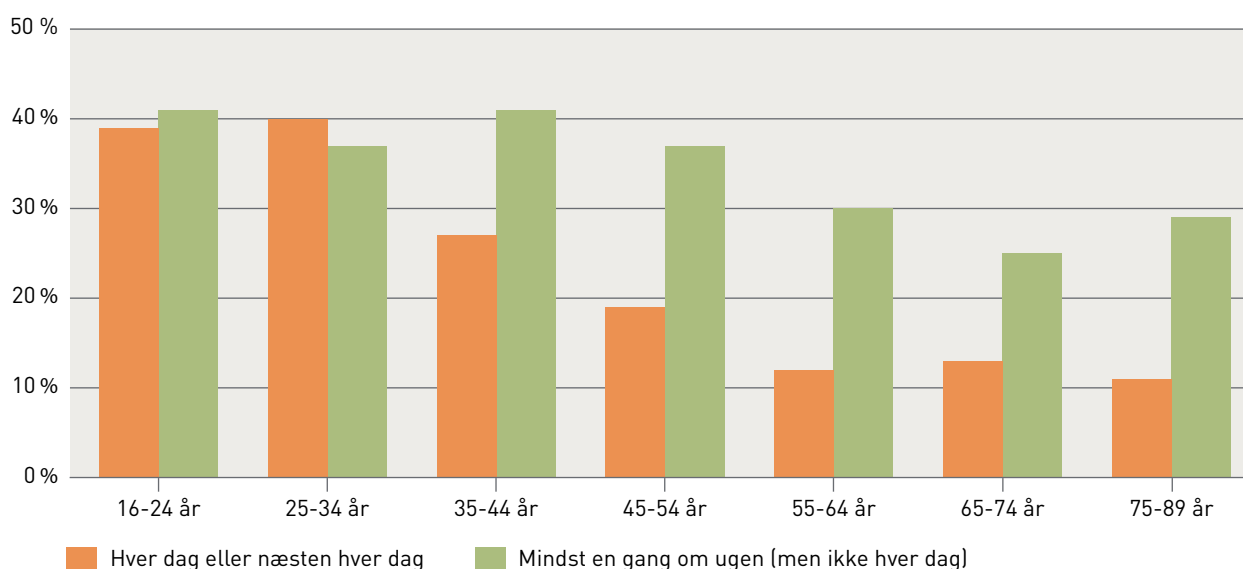
De yngre generationer har i højere grad taget e-bogen til sig. Mens 77,6 % af personer over 70 år aldrig har læst en e-bog, daler tallet støt, jo yngre man er. For de 15-19-åriges vedkommende er andelen af dem, der aldrig har læst i en e-bog, nede på 46,2 %. Det er dog blandt dem, der aldrig har læst en e-bog, at forskellene er størst. I de øvrige hyppighedsintervaller er det svært at få øje på store forskelle på tværs af alder. Det skal således noteres, at e-bøger ikke er forbeholdt de helt unge grupper (figur 74).

Figur 75: Gennemsnitligt månedligt tv-forbrug



Kilde: TNS Gallup, Tv-meter årsrapport

Figur 76: Andel af internetbrugere, der streamer tv



Kilde: Danmarks Statistik – It-anvendelse i befolkningen 2016. Data bearbejdet af Slots- og Kulturstyrelsen i *Mediernes udvikling 2017*

6.2 DANSKERNES ØVRIGE MEDIEFORBRUG

Når nu det kan konstateres, at hyppigheden af læseoplevelserne falder for en række af danskerne, er det væsentligt også at kigge på, hvad danskerne så i øvrigt bruger deres fritid på.

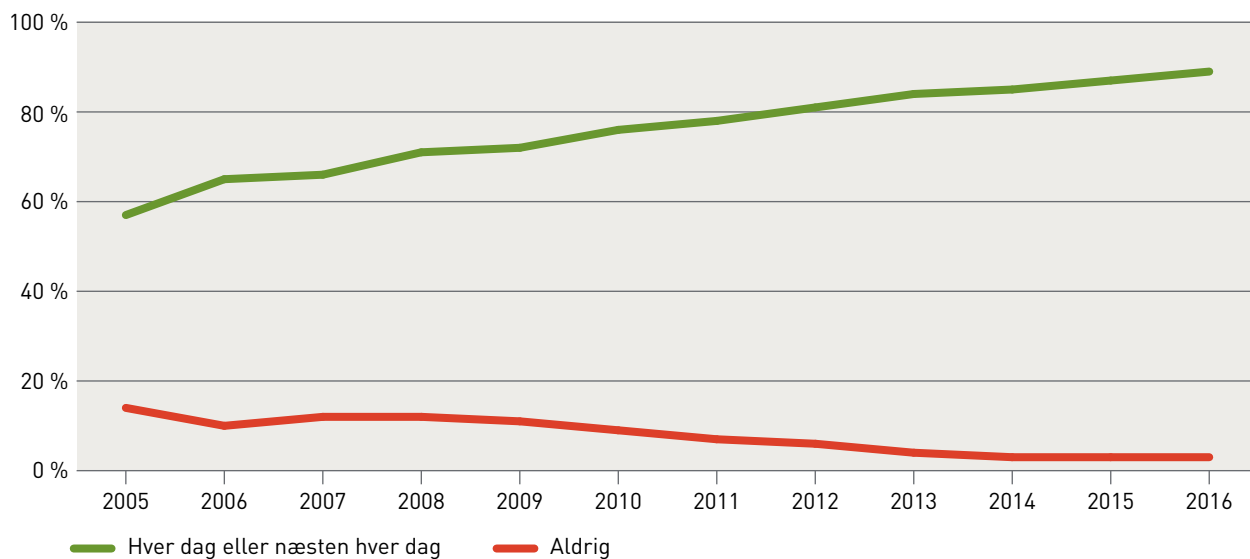
Traditionelt tv-forbrug, også kaldet “flow tv”, hvor man ser en udsendelse via et antennesignal på et fastsat tidspunkt, er i tilbagegang (figur 75). Rapporten *Mediernes udvikling 2017* bemærker, at der er en klar sammenhæng mellem alder og forbrug af traditionelt tv. Det er især de ældre, der fortsat ser fjernsyn på denne måde.

Streaming af tv er de senere år blevet voldsomt populært, hvor bl.a. en række udenlandske tjenester har fundet vej til det danske marked. Det er især de yngre generationer, der har taget streamingen til sig (figur 76).

Også brugen af internettet er steget de senere år (figur 77). I 2016 var 89 % af befolkningen på nettet dagligt eller næsten dagligt, svarende til en stigning på 18 procentpoint siden 2008.

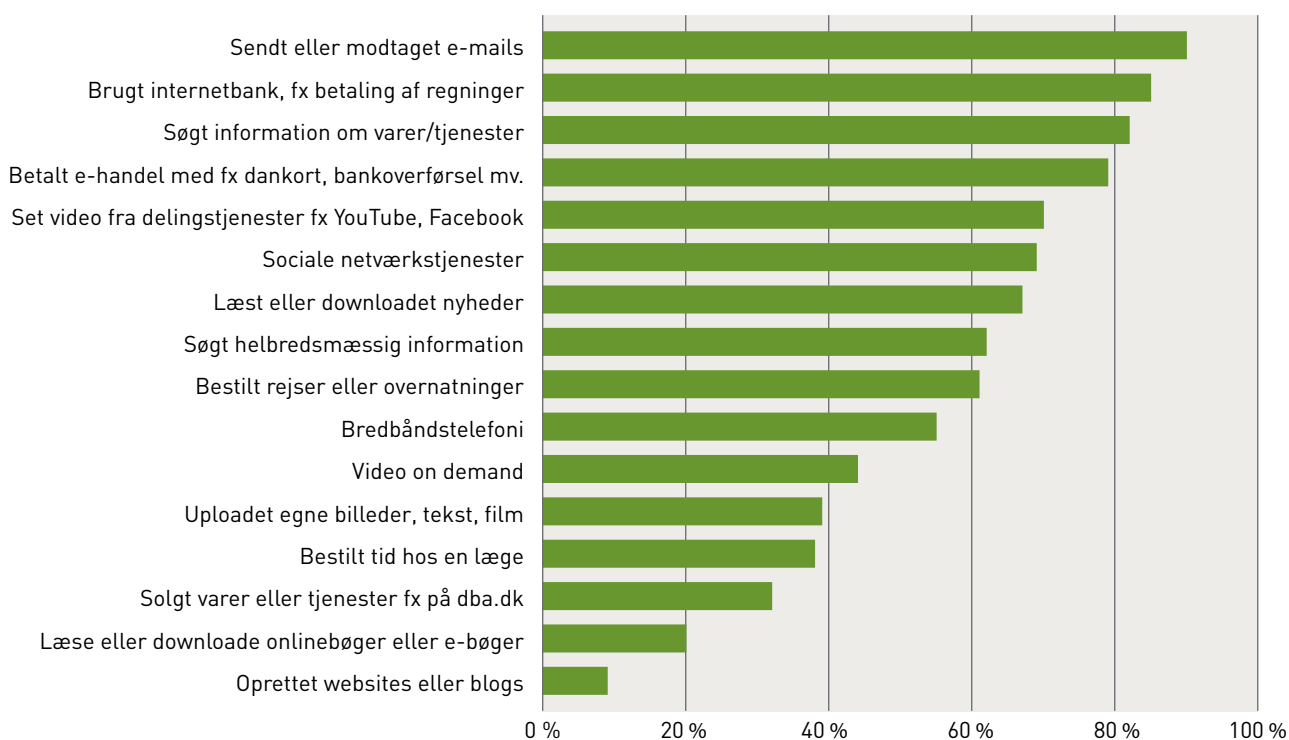
Der er selvfølgelig mange forskellige formål med at gå på nettet, og mange af disse formål har en praktisk karakter, som at gå på netbank eller tjekke digital post fra det offentlige. Men

Figur 77: Hyppigheden af internetanvendelse blandt den danske befolkning (16-74 år)



Kilde: Danmarks Statistik – It-anvendelse i befolkningen 2016. Data bearbejdet af Slots- og Kulturstyrelsen i *Mediernes udvikling 2017*

Figur 78: Udvalgte private formål ved internetbrug i 2016



Kilde: Danmarks statistik, It-anvendelse i befolkningen 2016

internettet bruges også til en lang række andre formål, fx bruger 70 % nettet til at se videoer via Facebook og YouTube, og på samme niveau ligger brugen af sociale medier og onlinenyhedsmedier med hhv. 69 % og 67 % (figur 78).

Udviklingen i det generelle medieforbrug rykker sig dermed markant i disse år, og tendenserne spiller også ind i forhold til forbruget af

bøger og læsevaner. Samtidig opstår nye trends og behov, fx et stigende ønske om at komme tæt på litteraturen på andre måder, hvilket gør, at udbuddet af litteraturarrangementer og -festivaler blomstrer frem i disse år, ligesom der på nettet opstår andre tilgange til litteraturen i det digitale rum.

7

BOG- OG LITTERATURPANELETS ØVRIGE AKTIVITETER

7.1 BOG- OG LITTERATURPANELETS SAMMENLIGNING AF UDVALGTE EUROPÆISKE LÆSEVANEUNDERSØGELSER

Bog- og Litteraturpanelet offentliggjorde i marts 2017 en rapport, "Læsning i tal – metoder og resultater fra udvalgte internationale læsevaneundersøgelser", udarbejdet af Marie Bilde Rasmussen. Rapporten kortlægger, hvilke data der findes om befolkningers læsevaner i fem lande, der alle kan betegnes som sammenlignelige med Danmark: Sverige, Norge, Finland, Tyskland og England. Rapporten opsummerer relevante data om befolkningernes læsevaner i de fem lande og diskuterer de udfordringer, der er ved at sammenligne landenes data. På baggrund af de internationale læsevaneundersøgelser opstilles en række anbefalinger til, hvordan den danske læsevaneundersøgelse kan forberedes.

Store metodiske forskelle mellem de enkelte landes undersøgelser

I rapporten konstateres det, at de forskellige landes læsevaneundersøgelser har forskellige formål og forskellige organisatorisk ophav. Dette resulterer i store metodiske forskelle, hvilket betyder, at der ikke kan foretages direkte sammenligninger mellem data fra de forskellige lande.

I Sverige, Norge og Finland er statistikken om befolkningernes læsning udarbejdet i forbindelse med tilbagevendende undersøgelser af befolkningernes medievaner. Fælles for disse opgørelser er, at man undersøger befolkningens brug af forskellige medietyper for at få et billede af fordelingen mellem disse og for at kunne følge denne fordeling over tid.

I Danmark, England og Tyskland findes der mere detaljerede statistiske undersøgelser af befolkningernes egentlige læsevaner, men disse sammenligner til gengæld ikke på tværs af an-

dre medieformer. Herudover gør en række andre forskelle sig også gældende: Der er fx forskelle på den adspurgte populations demografiske sammensætning og på spørgsmålenes udformning om læsning i forhold til forskellige typer af bøger og læsesituationer. Det varierer fx, om børn er medtaget i respondentgruppen, og om undersøgelserne inkluderer læsning i forbindelse med skole/uddannelse eller arbejde, eller om der udelukkende fokuseres på 'fritidslæsning'.

Gennemgående tendenser på tværs af lande

Selvom man altså ikke kan sammenligne land til land, er der nogle gennemgående tendenser på tværs af de fem undersøgte lande, der er værd at bemærke:

- *Kvinder læser mere end mænd:* Uanset metode og dækning viser data fra alle fem lande, at kvinder læser mere end mænd. I både Sverige, Norge og Finland er andelen af kvinder, der havde læst i løbet af en tilfældig dag, større end andelen af mænd, der havde gjort det samme. Af den tyske og den engelske undersøgelse fremgår det også, at kvinder læser mere end mænd, dog er billedet mindre klart i den engelske undersøgelse. Den tyske og den engelske undersøgelse viser desuden, at det er blandt dem, der læser hyppigst samt sjældnest, at kønsforskellen er størst.
- *De ældre læsere er i front:* Af de tre nordiske undersøgelser fremgår det, at det er i den ældste aldersgruppe, man finder den største andel af læsere en tilfældig dag. I både den tyske og den engelske undersøgelse ses samme tendens, at det er de ældste læsere, der læser hyppigst. Tendensen bliver særligt tydelig, hvis man ser bort fra læsning i forbindelse med uddannelse og arbejde.
- *Uddannelse spiller en rolle i forhold til læsning:* Både den svenske, norske og tyske undersøgelses opgørelse af læsevaner fordelt

efter uddannelse viser, at der findes flest læsere/hyppige læsere blandt respondenter med det højeste uddannelsesniveau.

Anbefalinger til kommende læsevaneundersøgelser

I rapporten opstiller Marie Bilde Rasmussen en række anbefalinger til, hvordan man kan styrke viden om danskernes læsevaner. Her følger en opsummering af anbefalingerne.

I rapporten anbefales det:

- At man ud over samlede tal for læsehyp-pighed indarbejder separate data for hhv. fritidslæsning og læsning i forbindelse med uddannelse og arbejde. Det vil dels give et mere retvisende billede af de unges litteraturforbrug. Dels vil flere svarvarianter gøre det nemmere at sammenligne mere direkte med de udenlandske undersøgelser.
- At medtage lydbøger, der i disse år oplever en stigende popularitet.
- At medtage aktuelle data om børns læsning. Ikke mindst over tid vil det være interessant at følge, hvordan gruppernes læsevaner ændrer sig, i takt med at de bliver ældre.
- At etablere et samarbejde med online-læsetjenester som eReolen, Storytel og Mofibo for at få adgang til data om konkret læseadfærd. De digitale læsetjenester kan bl.a. give indsigt i data om læsernes digitale læseadfærd, dvs. detaljeret viden om, hvordan befolkningen rent faktisk læser, herunder fx hvornår folk læser, hvilke befolkningsgrupper der læser hvilke typer litteratur osv.
- At overveje at spørge mere kvalitativt ind til, hvor og hvornår folk læser, hvorfor de læser og – som i den engelske undersøgelse – spørge til deres nydelse og glæde ved læsningen.
- At overveje at spørge respondenterne, om de læser højt for deres børn.
- At øge antallet af sammenstillinger af data, som fx læsevaner fordelt efter både køn og alder eller efter både alder og medietyper. I disse sammenstillinger gemmer der sig sandsynligvis både væsentlig variation og interessante erkendelser. I den engelske undersøgelses resultater kunne man fx se, at forskellen på mænds og kvinders læsehypighed varierer relativt meget med befolkningsgruppens alder.
- At understøtte et tættere samarbejde om datakvalitet og udveksling af viden i bogbranchen. Det vil lette arbejdet med at indsamle

statistik, og den øgede viden vil gavne alle branchens aktører.

Læs hele rapporten “Læsning i tal – metoder og resultater fra udvalgte internationale læsevaneundersøgelser” på <http://slks.dk/bogen-2016/laesning-i-tal/>

7.2 BOG- OG LITTERATURPANELETS UNDERSØGELSER OG SEMINARER

Bog- og Litteraturpanelet har som en del af dets kommissorium til opgave at “følge kvalitetslitteraturens situation i lyset af forandringer på bogmarkedet samt ændringer i læsning og læsemønstre” og der til “at fremme debatten om litteraturens situation i Danmark gennem seminarer og konferencer”.

Diskussionen om litterær kvalitet er vigtig, men bestemt også vanskelig, når man taler om tilstanden for dansk litteratur i dag. Bog- og Litteraturpanelet har i sit arbejde med spørgsmålet ikke sat sig for at definere, hvad litterær kvalitet er, men har derimod mere ydmygt forsøgt at trække forskellige vinkler og perspektiver på spørgsmålet frem. I særundersøgelsen, hvor resultaterne af undersøgelsen om sortimentet i boghandler og supermarkeder er gengivet, ses en forholdsvis enkel metode anvendt til at belyse spørgsmålet om kvaliteten i udbuddet af litteratur i Danmark. Bogsortimentet sammenholdes med en liste over “nyere danske kvalitetsudgivelser”, forstået som titler, der har været nomineret til eller har vundet litteraturpriser de seneste to år.

Bog- og Litteraturpanelet har i december 2016 afholdt et seminar om litteratur og kvalitet. En række emner og perspektiver på spørgsmålet om kvalitet og litteratur blev debatteret af aktører, der enten forsker i eller benytter litterære kvalitetskriterier i deres virke.

Temaerne på seminaret var:

- Kvalitetskriterier i kulturjournalistikken: David Lagercrantz og *Det der ikke slår os ihjel* i nordisk kulturjournalistik
- Smag, kvalitet og danskernes læsning af litteratur
- Opplevelser af kvalitet og relevans i algoritmiske anbefalinger på kulturområdet
- Ett anvendbart kvalitetsbegreb: Kvalitetsbedømming i litteraturpolitikken

- Kvalitetsbedømmelser i optag og uddannelse af forfatterskoleelever
- Kvalitetsbedømmelser i Statens Kunstfonds Legatudvalg for Litteratur

I det følgende vil en række af pointerne fra seminaret blive gengivet. De fleste af oplægs-holdernes slides kan også ses på Bog- og Litteraturpanelets hjemmeside slks.dk/bogen-2016/seminarer/

Når markedsføringsstrategi erobrer kulturjournalistikken

“Kvalitetskriterier i kulturjournalistikken: David Lagercrantz og ”Det der ikke slår os ihjel” i nordisk kulturjournalistik” ved lektor Nete Nørgaard Kristensen, Københavns Universitet.

Med afsæt i avisernes dækning af udgivelsen af David Lagercrantz’ *Det der ikke slår os ihjel*, kunne Nete Nørgaard Kristensen fortælle, hvordan forlagets markedsføringsstrategi har stærk indvirkning på mediernes vinkling og dækning af bogudgivelsen. Forlaget hemmeligholdt indholdet af bogen til lige før udgivelsesdagen, og i det hele taget skabte de en hype omkring udgivelsen, der i høj grad gjorde, at avisernes traditionelle kulturjournalistiske kriterier blev erstattet af en række andre nyheds- og sensationsbærende kriterier, der fungerede som effektiv markedsføring af bogen. Spørgsmålet om bogens litterære værdi trådte således i baggrunden til fordel for historier om bogens mystik-omgærdede tilblivelsesproces og forfatteren David Lagercrantz’ rolle som mediepersonlighed. Med afsæt i denne case blev der kortlagt nogle generelle træk ved kulturjournalistikken i dag, herunder hvordan dens traditionelle kritisk-oplysende funktion er under pres fra andre konkurrerende medielogikker og forskellige kommercielle aktører. Til trods herfor var konklusionen, at nyhedsmediernes kulturjournalistik stadig er en central institutionel kontekst for diskussion, forhandling og valorisering af kulturel kvalitet.

Danskerne elsker krimier, og der er forskel på, hvem der lader sig vejlede af anmeldelser

“Smag, kvalitet og danskernes læsning af litteratur” ved professor Stig Hjarvard, Københavns Universitet.

Med afsæt i en national spørgeskemaundersøgelse fremlagde Stig Hjarvard en række resultater, der kortlagde danskernes læsning i

2016. Resultaterne viste blandt andet, hvordan sociodemografiske forhold som køn og alder ikke kun spiller ind på, hvor meget danskerne læser, det er også afgørende for befolkningens litteraturpræferencer. Emner som kærlighed og erotik foretrækkes især af det kvindelige publikum, mens mænd i højere grad er interesseret i fantasy, science fiction, thrillere og gysere. Overordnet set er kriminallitteraturen langt den mest foretrukne genre, efterfulgt af historiske romaner og skønlitteratur uden bestemt genre.

I undersøgelsen spørges der ikke kun til, hvad befolkningen læser, men også til, hvordan der læses. Der skelnes overordnet mellem en “oplevelsesorienteret” læsning og en “vurderende” læsning. *For den vurderende læsning gælder det:* at læseren lægger vægt på, at “sproget er gennemarbejdet”, “romanen sætter vigtige emner til debat” og “romanen har kunstnerisk kvalitet”. *For den oplevelsesorienterede læsning gælder det:* at “romanen rummer en god historie”, “hovedpersonerne er lette at identificere sig med” og “fortællingen er spændende”. Hovedparten af de danske læsere foretrækker ifølge undersøgelsen en oplevelsesorienteret læsning. Sociodemografisk fordelt viser der sig en overvægt af vurderende læsetyper blandt personer med en længerevarende uddannelse på fem år eller derover. For denne gruppe gælder også, at de i højere grad lader sig påvirke af anmeldelser i de store dagblade. Blandt personer med erhvervsuddannelse og kortere uddannelser er læsningen derimod i højere grad styret af et ønske om underholdning, og denne gruppe lader sig i meget ringe grad påvirke af anmeldelser.

Læsere med en lang videregående uddannelse har oftere en forståelse af litteratur som kunst, mens hovedparten af befolkningen lægger andre kriterier, som ikke udspringer af kunstinstitutionens, dvs. fx anmelderes og bibliotekernes litteraturformidling, til grund for deres valg af litteratur.

Resultaterne fra undersøgelsen er offentliggjort i artiklen “Danskernes smag for litteratur” i Passage nr. 76, 2016.

Algoritmerne erstatter anmelderen

“Brugernes oplevelser af kvalitet og relevans i algoritmiske anbefalinger på kulturområdet” ved gæsteforsker Terje Colbjørnsen, Universitetet i Oslo

Her blev kvalitet og litteratur sat i perspektiv i forhold til et aktuelt forskningsprojekt, hvor

Terje Colbjørnsen undersøger, hvordan brugerne oplever kvaliteten og relevansen af digitale medieplatformes automatiske anbefalingstjenester af forskellige kulturelle produkter. En af pointerne var, at det for brugerne er afgørende, at tjenerne formår at ramme brugernes præferencer, ellers medfører anbefalingerne bare irritation. En anden pointe gik på, at der ikke kan spores nogen umiddelbar frygt hos brugerne i forhold til det overvågningsperspektiv, der opstår, i kraft af at tjenesterne opnår adgang og viden om brugernes kulturelle præferencer.

Anbefalingsalgoritmerne udfordrer ifølge Colbjørnsen det traditionelle kvalitetsstempel, som fx anmelderne tildelte kulturprodukter i en præ-digital verden. Dermed udfordres vores traditionelle begreber om kvalitet i kunst og kultur som noget, der defineres af særligt sagkyndige.

En særskilt problematik knyttede sig til, at tjenesterne er uigennemsigtige og uigennemtrængelige (ofte omtalt som "black boxes"). Det er dermed svært for brugeren at se, om man overhovedet kan påvirke anbefalingsalgoritmerne. Ligesom afsenderen bag de digitale tjenester kan have en skjult dagsorden og kan have en interesse i, at anbefalingsalgoritmerne kan være med til at trække brugerens interesse i retning af specifikke kulturprodukter. Algoritmen har på den måde en potentiel magt til at afgøre, hvilke kulturprodukter vi møder, og som efterfølgende kommer til at udgøre vores smag. På den måde indsnævrer algoritmerne det udbud af litteratur, vi udsættes for.

Det professionelle kvalitetsbegreb i svensk litteraturpolitik

"Et anvendeligt kvalitetsbegreb: Kvalitetsbedømmelse i litteraturpolitikken" ved lektor Linnéa Lindsköld, Högskolan i Borås

Hvad sker der, når begrebet om kunstnerisk kvalitet skal operationaliseres administrativt og bruges i vurderingen af, hvilke bøger der skal have offentlig støtte? Ifølge Linnéa Lindsköld kommer kvalitetsbegrebet her ind i et spændingsfelt, hvor det på den ene side afpolitiseres, idet litteraturstøtten uddeles gennem et armslængdeprincip til den politiske magt, og på den anden side beror på den legitimitet, at det passer ind i den eksisterende politiske kontekst.

I den svenske litteraturstøtteordning gives der støtte til forlagene for at udgive kvalitetslitteratur efterlods på baggrund af et fagudvalgs bedømmelse af bogen. Kvalitetsbegrebet blev

ved ordningens indførelse i 1970'erne brugt til at afgrænse den støtteværdige litteratur fra andre typer litteratur. Tankegangen var, at man via støtte til udgivelse af kvalitetslitteratur dermed afskærmede udgivelsen af denne type litteratur fra mekanismerne på det kommercielle marked, samtidig med at en direkte statslig styring skulle undgås. Hvor kvalitetsbegrebet som udgangspunkt blev brugt til at definere, hvad kvalitetslitteraturen ikke var (kiosklitteratur o.l.), bliver det senere hen i midten af 00'erne brugt mere aktivt. Kulturrådet, der er den administrative myndighed, som uddeler støtten, skriver nu, at udgangspunktet for en bedømmelse af en given bogs kvalitet er dens "intensitet, originalitet, kompleksitet, fornyelse eller selvstændighed i forhold til litterær teknik og formidling af indholdet". I sit oplæg identificerede Lindsköld den bagvedliggende kvalitetsopfattelse som et klassisk borgerligt begreb om højkultur, og hun mente endvidere, at man kan snakke om et professionelt kvalitetsbegreb, centreret om forfatteren og værket, modsat et oplevelsesorienteret kvalitetsbegreb, hvor kvaliteten af læserens møde med værket er i centrum. Den professionelle kvalitetsforståelse har ifølge Lindsköld ligget fast i alle de år, ordningen har eksisteret.

Kvalitet er en kropslig fornemmelse

"Kvalitetsbedømmelser i Legatudvalget" ved forfatter og formand for Statens Kunstfonds Legatudvalg for Litteratur, Tomas Lagermand Lundme

Ligesom litterær kvalitet er støttekriteriet for støtteordningen til forlagene i Sverige, er det også det afgørende parameter i den støttepraksis, som udmøntes i Statens Kunstfonds Legatudvalg for Litteratur. Formanden for legatudvalget Tomas Lagermand Lundme kom i sit indlæg ind på, hvordan ansøgningsbehandlingen foregår i praksis. Han kunne fortælle, at den kvalitetsvurdering, legatudvalget foretager, når de vurderer de indkomne ansøgninger, grundlæggende handlede om den effekt, teksten formåede at frembringe hos læseren. Når teksten for alvor gør indtryk, var der ifølge Lagermand Lundme nærmest tale om en virkning, der kunne være af kropslig karakter. Kvalitetslitteratur i alle de forskellige genrer, som Statens Kunstfond støtter, er netop kendetegnet ved, at den sætter sig aftryk i læseren. På trods af at denne kvalitetsopfattelse i sagens natur må være meget subjektiv, har udvalget formuleret en række

kriterier, de bedømmer de indsendte tekster ud fra. Udvalget lægger i deres vurdering særligt vægt på ét eller flere af følgende kriterier: at sproget er godt og originalt, at der er en bevidsthed om stil og form hos ansøgeren, at indholdet i teksten er substantielt, og at der er tale om nyskabende eller eksperimenterende kunst.

Vores kvalitetsbegreber er historisk formede

“Kvalitetsbedømmelser i optag og uddannelse af forfatterskoleelever” ved Jeppe Brixvold, rektor Forfatterskolen

Ligesom kvalitetsspørgsmålet er afgørende for støtteuddelende organer, er litterær kvalitet noget, der diskuteres i Forfatterskolens optagelsesudvalg, når der på baggrund af ansøgernes indsendte skønlitterære arbejder optages nye elever. Men også i den daglige læsning af elevtekster på skolen er spørgsmålet om kvalitet til stede. Her er kvalitetsbedømmelsen ofte implicit, påpegede Brixvold, idet der typisk blandt elever og lærere er en fælles forståelse af, hvad teksten vil, og diskussionen derfor handler om, hvor godt den så lykkes med det. Men læsningerne af elevtekster kan også medføre en mere principiel diskussion af, hvor de litterære kvalitetsparametre overhovedet stammer fra. Brixvold var i den forbindelse inde på, at vi aldrig er objektive, men derimod altid historisk betingede i vores syn på litteratur. Kvalitetsbedømmelser er derfor et stadigt skiftende resultat af en lang tradition, som er gået forud. Eksempelvis opstår ideen om den personlige originalitet som en distinkt kvalitetsmarkør i romantikken. I dag kunne en kvalitetsmarkør være litteraturens evne til at skildre inderlighed og det sårbare og udsatte i mennesket. Mere overordnet er der i dag, ifølge Brixvold, en række forskellige kvalitetsforståelser på spil: Den klassiske græske idé om litteraturens selvstændige og ophøjede betydning. Renæssancens krav om litteraturen som et særsprog med en særlig sproglig kunnen. Romantikken tro på individualisme og originalitet. Realismens krav om samfundsvendt skildring. Modernismens modstand mod fastgroede normer og vaner. Og – i det mindste i Skandinavien – også en tro på inderlighed som en kvalitet. Det vil i praksis sige, at værker, som rummer blot én eller nogle af disse værdier, ofte vil blive positivt kvalitetsbedømt.

Den svære, men nødvendige diskussion om kvalitet

Afslutningsvis kan det konstateres, at uanset hvilken måde man vælger at tilgå spørgsmålet om litterær kvalitet på, møder man den på samme tid banale, men komplekse realitet: at litterær kvalitet vil være noget forskelligt, alt afhængig af kontekst og perspektiv. For bogbranchen, bibliotekernes litteraturformidlere og for læserne kan det meget vel være nogle andre kvalitetsparametre, der er vigtigere, end de æstetiske litterære parametre, der fx gør sig gældende i kunststøttesystemet og blandt litteraturkritikerne. Hvor litterær kvalitet for sidstnævnte kunne handle om at udvide og udfordre de eksisterende litterære genrer, ville en mere læserorienteret tilgang til kvalitetsspørgsmålet snarere beskæftige sig med, hvilken effekt litteraturen har på læseren; om litteraturen formår at udvide horisonten hos læseren og evt. medføre en større empatisk sensibilitet.

Endelig kunne man hævde, at vi må oversætte kvalitetsbegrebet til et begreb om mangfoldighed, når spørgsmålet om kvalitet skal gøres kulturpolitisk operationelt. Her ville man typisk kigge på det litterære felt udefra og operationalisere det i begreber om pluralisme og tilgængelighed og ikke mindst være optaget af, om også den litteratur, der ikke kan klare sig på markedsvilkår, bliver udgivet og læst.

Mange ville formentlig være enige i, at spørgsmålet om kvalitet ikke nemt lader sig besvare, og at det er sundt med en vis pluralisme i opfattelsen af, hvad kvalitet er. Men alligevel er spørgsmålet om litterær kvalitet reelt eksisterende og en nødvendig markør i det litterære kredsløb. Som det også fremgår af indlæggene på seminaret, sætter forskellige institutioner hele tiden distinktioner op mellem godt og dårligt og foretager kvalitetsdomme. Et vigtigt spørgsmål i forlængelse heraf er derfor, hvad de forskellige kvalitetsdomme betyder for produktionen af litteratur og befolkningens endelige valg af litteratur.

**BOG- OG
LITTERATUR
PANELET**

www.slks.dk/bogen-2017
Kontakt Bog- og Litteraturpanelets
sekretariat på: jj@slks.dk